

E 51

50

A BUDAPESTI ÁLLAMI ELEMI
TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZET
ÉRTESÍTŐJE

AZ 1900—1901. ISKOLAI ÉVRŐL.

KÖZREBOCSÁTJA

AZ IGAZGATÓSÁG.

BUDAPEST

PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

1901.

MAGY. AKADEMIAI
KÖNYVTÁRA

KÖRÖLÉGI PEDAGÓGIAI
KÖNYVTÁR ÉS MŰZEAUM

75

A BUDAPESTI ÁLLAMI ELEMI
TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZET
ÉRTESÍTŐJE

AZ 1900—1901. ISKOLAI ÉVRŐL.

KÖZREBOCSÁTJA

AZ IGAZGATÓSÁG.

BUDAPEST

PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

1901.

REV 98

REV 2010

MAGY. AKADEMIÁ
KÖNYVTÁRA

MTA KÖNYVTÁRÁBÓL
átengedett mű

BEVEZETÉS.

A budapesti I. ker. állami elemi tanítóképző-intézetnek fennállása óta e mostanival együtt *három értesítője* jelent meg, s mind a három más-más korszakot jelöl az intézet fejlődésében.

Az elsőt *dr. Peregriny Elek* szerkesztette ily czímmel: »*A budai m. kir. állami tanítóképezdek négy évi történelmének vázlata*«. Ez 1874-ben látott napvilágot, azt a korszakot jelölvén, mikor az intézet, habár akkor közös igazgatótanácsa volt a tanítónőképző-intézettel, minden más iskolával való szorosabb kapcsolat nélkül önállóan fejlődött, *a mint boldog emlékü Eötvös 1869-ben megalapította.*

A másodikat *Gyertyánffy István* elemi és polgári tanítóképző-intézeti igazgató szerkesztette s ez »*A budapesti állami elemi és polgári tanítóképezde multja és jelene*« czímmel 1882-ben jelent meg. Ez azt a korszakot jelöli, mikor az intézet mellett közös igazgatóság alatt polgári iskolai tanítóképző-intézet szerveztetett s e kettő együtt »*Paedagogium*« név alatt vált ismeretessé.

A most megjelent értesítő a harmadik korszakot jelöli, midőn a Paedagogium név alatt egyesített két intézet, egymástól többé-kevésbé elválasztottan, sőt helyiségekben elkülönítetten, igyekszik intenzívebben elérni külön-külön is előkelő célját.

I. Adatok az iskolai év történetéhez.

1. Az 1900/1. isk. év fontosabb eseményei.

Már a mult iskolai év végén tartott záró-értekezleten gondoskodás történt arról, hogy az iskola az 1900—1901. évi működését a kellő időben és kellőleg előkészítetten kezdje meg.

Az 1900. június 25-én tartott tanári gyűlés határozott az ezen isk. évben viselendő osztályfőnöki tisztségekről, megállapodván, hogy az I. osztály főnöke *Sztankó Béla*, a II.-é *Horvay Ede*, a III.-é *Farkas Sándor*, a IV.-é *Miklós Gergely* leend.

Ugyanakkor állapított meg, hogy ez isk. évi szeptember 1-én *javító és pótvizsgálatok* tartatnak; 3-ika és 4-ike a *beiratások* napja és 5-ikén történik az iskolai év megnyitása.

A tanári kar ugyanezen az ülésén tanácskozás tárgyává tette a beiratások, az év megnyitása, a növendékek elhelyezése stb. körül kifejtendő teendőket, úgy, hogy a jelen isk. évi munkásság megindítására vonatkozólag teljesen egyetértő megállapodások jöttek létre.

1900.

Szeptember 1. Javító- és pótvizsgálatok. Beiratkozás a gyakorló elemi iskolába.

Szeptember 3. A tanítás megkezdése a gyakorló iskolában.

» 3., 4. Beiratkozások és a bentlakó növendékek elhelyezése.

Szeptember 5. Az iskolai év ünnepies megnyitása, a mely alkalmából a növendékek felekezeteik szerint az illető felekezeti tanárok által templomba vezettettek; ezután az iskolába összegyűlt ifjúsághoz az igazgató beszédet intézett. Felolvastattak az iskolai rendszabályok. A növendékek osztályaikba vonultak, hol az osztályfőnökök ellátták őket a szükséges utasításokkal.

Szeptember 6. A tanítás megkezdése 117 növendékkel.

Október 4. Ő Felsége, a király nevenapja alkalmából templomba-menésre utasítottak a növendékek.

November 19. Iskolai ünnepély boldog emlékű Erzsébet királyné emlékezetére.

December 16. A tanári kar és az ifjuság a II. ker. tanító-képzőbe vonul, s a társintézet tanárkarával és növendékeivel együtt jubileumi ünnepet ül.

December 23. Az értesítők kiosztása; a népszámlálás alkalmából, mivel a növendékek egy jó nagy része népszámlálási biztosul alkalmaztatott, 1901. január 12-éig szünet.

1901.

Április 11. Iskolai ünnep az 1848. évi törvények szentesítésének emlékére.

Május 7. *Kiszely Ede*, méhészeti vándortanár látogatása és előadása az iskolában.

Junius 1., 4. Írásbeli képesítő-vizsgálat.

» 4., 5. Hittani vizsgálatok.

» 5. Tornavizsgálat.

» 8. A koronázás évfordulója alkalmából szünet.

» 13. A képesítő vizsgálatot tevő jelöltek próbatanításai.

» 15. D. e. szóbeli képesítő vizsgálat, d. u. az I. osztály évvizsgálata.

Junius 16. Szóbeli képesítő vizsgálat.

» 17. D. e. szóbeli képesítő vizsgálat, d. u. a II. osztály évvizsgálata.

Junius 18. D. e. szóbeli képesítő vizsgálat, d. u. a III. osztály évvizsgálata.

Tanári értekezlet tartatott: 1900. IX: 1-én, 20-án, 22-én, 26-án, 28-án; X. 16-án, XI. 12-én, XII. 18-án; 1901. II. 5-én, III. 5-én, III. 26-án, IV. 23-án, V. 14-én, VI. 28-án.

2. Fontosabb miniszteri rendeletek.

50.501. sz. jóváhagyatik az 1900/1. isk. évi óra- és tárgybeosztás. *Ábrahám Sándor* gyakorló polgárisk. vezető-tanár, óradó tanár gyanánt alkalmaztatik.

53.219. » A felvételekre vonatkozó javaslat helybenhagyatik.

62.491. » Jelentés teendő a gyakorló iskola növendékeiről.

82.266. » *Gábel Gyula* »Erzsébet« cz. műve az ifjuságnak ajánlatik.

87.270. » A felsőbb oszt. növendékek népszámláló biztosokul alkalmazhatók.

- 91.014. sz. A Kisfaludy Társaság által kiadott »Vörösmarty« cz. munka egy példánya a gyakorló-iskolának küldetik.
- 78.200. » Az intézeti növendékeknek a képesítő vizsgálati és oklevél-díj elengedtetik.
- 5.822. » *III. Béla és hitvese cz.* díszmunka egy példánya az intézetnek megküldetik.
219. » A vallás- és közoktatásügyi miniszterium 1899. évi működéséről a jelentés és Statisztikai évkönyv megküldetik.
- 1.069. » *Ő Exczellentiája elismerését fejezi ki az intézetnek a párisi kiállítás sikereiben való közreműködésért.*
- 12.265. » A *Magyar viseletek* cz. mű megrendelendő.
- 12.667. » A *Besán-öszöndíjra* a pályázati hirdetmény leküldetik.
- 22.399. » A köv. isk. felvételre vonatkozó javaslatok jóváhagyólag tudomásul vétetnek.
- 32.549. » Tudnivalók az ifjakat tornaversenyre kísérő tanárok számára.
- 34.281. » Ha az iskola elszállásolással el van foglalva a tornaverseny alkalmából, május 22—24-ig szünet adható.
- 33.784. » Pályázati hirdetés gazdasági tanfolyamokra jelentkező képesített jelöltek számára.

II. A képző-intézet állapota.

1. A tanári testület és munkaköre.

1. *Dr. Kiss Áron*, a polgári iskolai tanítóképző rendes s az elemi iskolai tanítóképző megbízott igazgatója. Tanít 1870. óta.

2. *Dr. Baló József* vezető-tanár, cz. igazgató. Képesítve van elemi-, valamint a nyelv- és történettudományi szak tárgyaiból polgári iskolákra; érettségi-, továbbá középisk. tanári alap- és szak-vizsgálatot tett. Bölcsészettudor. Tanít 1881. óta. F. f : VIII. 1. Tanította a lélektant, a módszertant, a neveléstörténetet, a szervezettant és a neveléstant. Vezette a tanítási gyakorlatokat. Heti óráinak száma : 13. Az ifjusági segítő-egyesület tanárelnöke. Végzi a belkörü igazgatói teendőket.

3. *Miklós Gergely* r. tanár. Képesítve van elemi iskolákra, továbbá a mennyiség- és természettudományi szakcsoport tárgyaiból polgári iskolákra. Tanít 1880. óta. F. f : VIII. 2. Tanította a természetrajzot; a természet- és vegytant; a számtant a II., III., IV. osztályban, a mértant a IV. osztályban. Heti óráinak száma : 18. A természetrajzi, természettani és vegytani szertárak őre. Az orsz. tanszermuzeum titkára. Az orsz. polgáriskolai egyesület pénztárosa.

4. *Horvay Ede* r. tanár. Képesítve van elemi iskolákra, továbbá a nyelv- és történettudományi szakcsoport tárgyaiból polgári iskolákra. Végezte a tanítóképző-int. tanári tanfolyamot. Zenetanári vizsgálatot tett. Tanít 1891. óta. F. f : IX. 1. Tanította a németnyelvet, a hegedűt, a protestáns egyh. éneket. Heti óráinak száma : 18. Az elemi és polg. képzők könyvtárának őre. A Tanítóképző-tanárok orsz. egyesületének pénztárosa.

5. *Sztankó Béla* r. tanár. Képesítve van elemi iskolákra, továbbá a nyelv- és történettudományi szakcsoport tárgyaiból polg. iskolákra. Végezte a tanítóképző-int. tanári tanfolyamot. Zenetanári vizsgálatot tett. Tanít 1889. óta. F. f : IX. 1. Tanította a magyar nyelvet az I. osztályban; ezen kívül az éneket, zenét, összhangzattant, róm. kath. egyházi éneket s a karéneket. Heti óráinak száma : 19. Az

ifjúsági könyvtár őre. A Tanítóképző tanárok orsz. egyesületének főtitkára.

6. *Farkas Sándor* r. tanár. Képesítve van elemi iskolákra és a nyelv- a történettudományi szakcsoport tárgyaiból polgári iskolákra. Végezte a tanítóképző-int. tanári tanfolyamot. Tanít 1894. óta. F. f : IX. 2. Tanította a magyar nyelvet a II., III., IV. osztályokban és a földrajzot, a történetet, az alkotmánytant. Heti óráinak száma 18. A tanári értekezletek jegyzője.

Snašel Ferencz r. tanár. Képesítve van gazdasági intézetekre. Tanít 1887. óta. F. f : IX. 1. Tanította a gazdaságtant, vezette a gazdasági gyakorlatokat. Heti óráinak száma: 10, mely a polgári iskola tanítóképzőben nyer kiegészülést. Internatusi felügyelő. Intézeti gazda.

8. *Nagy F. Károly* r. tanár. A II. ker. tanítónőképzőhöz s ezen intézethez együttesen kinevezett r. tanár. Tanít 1871. óta. F. f : VIII. 1. Tanította a szépírást s a rajzot. Heti óráinak száma: 7, mely a II. ker. áll. tanítónőképzőben nyer kiegészülést.

9. *Oheroly János* r. tanár. Okl. tornatanár. Tanít 1871. óta. F. f : VIII. 1. Tanította a tornát. Heti óráinak száma: 4, mely a II. ker. áll. tanítónőképzőben, a polg. isk. tanító- és tanítónőképzőben nyer kiegészülést.

10. *Kún Alajos*, r. tanár, gyakorló iskolai tanító. Képesítve van elemi iskolákra és tornából középiskolákra. Tanít 1879. óta. F. f : IX. 1. Tanítja az osztatlan négy osztályu gyakorló iskolában a hittan kivételével az összes tárgyakat; részt vesz a tanítási gyakorlatok előkészítésében.

11. *Dr. Hánzély Béla* orvos, óraadó tanár. Tanította a test- és egészségtant és életmentést. Heti óráinak száma: 3. Intézeti orvos.

12. *Szabó Gábor*. Gyakorló polgári iskolai r. tanár. Óraadó. Tanította a kézügyességet. Heti óráinak száma: 4.

13. *Ábrahám Sándor*. Gyakorló polgári iskolai vezető tanár. Óraadó. Tanította a számtant az I. osztályban, a mértant a II., III. osztályokban. Heti óráinak száma: 6.

A hittan tanárai.

1. *Mintsek Antal*, esztergom-főegyházmegyei áldozó pap; a római és görög kath. tanítójelöltek és a gyakorló iskola róm. kath. tanulóinak hitoktatója. Heti óráinak száma a tanítóképzőben 7, a gyakorló iskolában 2, együtt: 9.

2. *Nedelykovics Velimir*, budai gör. keleti esperes, a gör. keleti hitú tanulók vallástani oktatója. Heti óráinak száma: 2.

3. *Kádár Lajos* hittanár, az ev. ref. tanulók hitoktatója. Óráinak száma: a tanítóképzőben 2, a gyakorló iskolában 2. Összesen 4.

4. *Dr. Schneider Viktor*, a budai várbeli evang. gyülekezet segédpapja és tanítója, az ágost. hitvallású tanulók hitoktatója. Heti óráinak száma: a tanítóképzőben 2, a gyakorló iskolában 1. Összesen 3.

5. *Dr. Wiesner Henrik*, a budai izr. hitközség titkára, az izraelita tanulók hitoktatója. Heti óráinak száma a tanítóképzőben 1, a gyakorló iskolában 1. Összesen 2.

A tanári kar személyzetében ezen iskolai évben az a változás állott elő, hogy azon 6 óra ellátása, mely eddig is óraadó tanár tiszte volt, a fentebb említett magas ministeri rendelettel *Ábrahám Sándor*, gyakorló polgáriskolai tanárra bízott.

A hitoktatók sorában *Mintsek Antal*, a ki az előbbi évben csak a tanítóképző-intézetben tanította a hittant, ez iskolai évben a gyakorló iskola róm. kath. tanulóinak hittani tanításával is megbízott.

Dr. Goldberg Rápháel izraelita hitoktató helyét, a ki az elmúlt isk. évben elhunyt s a kit a múlt isk. évi képesítő vizsgálaton *Weiszmann Noé* helyettesített, ez évben *dr. Wiesner Henrik* foglalta el.

Dr. Goldberg Rápháel rabbi emléke fennmarad ebben az iskolában, hol úgy a tanári kar tagjai, mint a növendékek ő benne számos éven át a rokonszenvet keltő, magas műveltségű izraelita papot és a paedagogiai érzékkel megáldott tanítómestert tanulták becsülni!

Hosszabb ideig tartó helyettesítések ebben az iskolai évben sem fordultak elő. Rövidebb ideig, legfeljebb 1—2 napig tartóan szükségessé vált helyettesítések házilag nyertek megoldást.

Ez iskolai év folyamán ő Felsőge *dr. Kiss Áron* igazgatónak a kir. tanácsosi czímet méltóztatott legkegyelmesebben adományozni. *Dr. Baló József* vezető-tanár a VIII. fizetési osztály első fokozatába lépett elő s ugyancsak őt ő Felsőge tanügyi és paedagogiai irodalmi működése elismeréseül az állami elemi iskolai tanítóképző-intézeti igazgatói czímmel méltóztatott legkegyelmesebben felruházni.

Dr. Vlasics Gyula vallás- és közoktatásügyi minister úr ő Excellentiája a párisi világkiállítás magyar tanügyi részlete körül kifejtett működésükért köszönetét és elismerését fejezte ki *Miklós G.* és *Sztankó Béla* tanároknak.

A tanárok irodalmi működése.

Dr. Baló József: A lelki élet alaptörvényei (külön lenyomat az »Athenaeum« cz. folyóiratból). Lélektan, tekintettel a nevelés feladataira. Tanítóképző-intézetek II. osztálya számára. Budapest, 1901. Lampel Róbert kiadása.

A magyar népoktatásügy szervezete. A tanítóképző-intézetek IV. osztálya számára. Budapest, 1901. Lampel Róbert kiadása.

Farkas Sándor: Földrajz a tanító- és tanítónőképző-intézetek számára. I., II. Rész. Budapest, 1900., 1901. Franklin Társulat kiadása.

Irt több hivatalos könyvbírálatot és számos cikket különböző szaklapokban.

Horvay Ede: Irt az »Osztrák-Magyar Monarchia Irásban és Képben« című műbe.

Miklós Gergely: Sajtó alá rendezte »Ásványtan, a polgári iskolák és tantóképző-intézetek számára« (Budapest, Franklin Társulat) cz. művének 4. kiadását.

Normál felszerelést állított össze a népiskolai természettan tanításához s ehhez utasításokat szerkesztett. (Lampel R. kiadása.)

Sztankó Béla: Fordított cikkeket közölt az »Osztrák-Magyar Monarchia Irásban és Képben« cz. műben. Sajtó alá rendezte Bartalus: »Magyar Énekiskola« cz. műve 1. részének új kiadását. Dolgozott a »Vasárnapi Ujság« s a »Magyar Tanítóképző« cz. lapokba.

2. A növendékekről.

a) A növendékek névsora

(az osztálynaplóba jegyzett következő adatokkal: név, születési idő és hely, az atya vagy gyám neve és foglalkozása, a növendék val-lása, anyanyelve, a tanító-képzőbe való felvétel előtt végzett tanul-mányai).

I. osztály.

1. *Bazsó Károly*, 1884. nov. 20. Lak (Komáromm.); atyja — Károly, körmegyző; róm. kath., magyar. Megelőzőleg a polg. isk. IV. o.
2. *Dermár Pál*, 1885. nov. 22. Budapest; — János, vállalkozó; r. kath.; magyar. Gymnasium V. oszt.
3. *Ébner Rezső*, 1886. márcz. 6. Svedlér (Szepesm.); — Károly, tanító; ág. hitv., magyar. Polg. isk. IV. oszt.
4. *Ember György*, 1884. jun. 18. Bpest; — János, s. tanfelügyelő; gör. kath., magyar. Polg. isk. IV. oszt.
5. *Fetter Kornél*, 1884. jun. 10. Bpest; — György, igazg.-tanító; r. kath., magyar. Polg. isk. VI. oszt.
6. *Frankendorfer Róbert*, 1886. május 14. Ruszt; — Mátyásné, földbirtokos; ág. hitv., magyar. Polg. isk. IV. o.
7. *Glöckner Keresztély*, 1883. nov. 3. Alsó-Nána (Tolnam.); — Keresztély, napszámos; ev. ref., magyar. Gymnasium IV. oszt.

8. *Hajas György*, 1885. május 11. D.-Pentele; — Mihály, kántor-tanító; róm. kath., magyar. Polg. isk. IV. o.
9. *Halbarth József*, 1886. jan. 18. Bagonya (Zalam.); — Henrik, vendéglős; r. k., magyar. Polg. isk. IV. oszt.
10. *Hanl Antal*, 1885. szept. 25. Budapest; — József, villamos szerelő, r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
11. *Hofbauer Dezső*, 1885. márcz. 27. Budapest; — Györgyné, takarítónő; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
12. *Kerekes Elemér*, 1885. okt. 13. Bpest; — Lajos, tisztviselő; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
13. *Kégl Tibor*, 1884. jul. 13. Szt.-Király (Pestm.); — István, bizt. társ. főfelügyelő; r. k., magyar. Gymn. IV. oszt.
14. *Kiss Sándor*, 1885. aug. 5. Bpest; — István, hiv.-szolga; ev. ref., magyar. Polg. isk. IV. o.
15. *Koháry Géza*, 1883. decz. 23. Túrkeve; — József, takarékpénztári hivatalnok; ev. ref., magyar. Polg. isk. V. o.
16. *König István*, 1883. május 16. Bpest; — István, vámfelügyelő; r. k., magyar. Polg. isk. V. o.
17. *Lenkei Vilmos*, 1885. jul. 17. Bpest; gyámja: Szakos János, földbirtokos, Monor; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
18. *Luspay Sándor*, 1886. febr. 23. Pásztó (Hevesm.); — Pál, isk. gépész; r. k., magyar. Gymn. IV. o.
19. *Mandich Mariano*, 1883. május 2. Fiume; — Jakab, kőműves; r. k., olasz. Polg. isk. IV. o.
20. *Petik Kálmán*, 1883. okt. 13. Bpest; — Ferencz, posta-altiszt; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
21. *Rumpl Engelbert*, 1886. aug. 26. Bpest; — Józsefné, magánzó; r. k., német. Polg. isk. IV. o.
22. *Schröder Lajos*, 1885. szept. 15. Rozsnyó (Gömörm.); — Sándor, hiv.-szolga; ág. hitv., magyar. Polg. isk. IV. o.
23. *Sciuti Kornél*, 1884. ápr. 18. Fiume; — Ferenczné; r. k., olasz. Polg. isk. IV. o.
24. *Szabó István*, 1885. ápr. 5. Kiskún-Dorozsma; — István, földműves; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
25. *Szabó Kálmán*, 1886. jul. 5. Bpest; — Sándorné, mosónő; ev. ref., magyar. Polg. isk. IV. o.
26. *Szekeres Ferencz*, 1884. nov. 3. Czegléd; — Gyula, mozdonyvezető; r. k., magyar. Gymn. IV. o.
27. *Ványi Benő*, 1885. febr. 15. Tök (Pestm.); — Benő, majoros; ev. ref., magyar. Polg. isk. IV. o.
28. *Vésey Győző*, 1885. jul. 16. Bpest; — Ferencz, czipész; r. k., magyar. Polg. isk. V. oszt.
29. *Zachár László*, 1884. jul. 8. Bpest; — Antal, főv. pénztárnok; r. k., magyar. Gymn. IV. o.
30. *Zelenka János*, 1883. máj. 29. Szolnok; — János, tanító, r. k., magyar. Gymn. V. o.

31. *Zepeniág Jenő*, 1884. nov. 21. Mehádla; — Nesztor, földmíves; gör. kel., román. Polg. isk. IV. o.
 32. *Zsidó Lajos*, 1884. ápr. 11. Padány (Pozsonym.); — Lajos, hiv. szolg.; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.

II. osztály.

1. *Békéssy Károly*, 1883. jan. 3. Bpest; gyámja: Partényi István, fővárosi tanító; ág. hitv., magyar. Megelőzőleg polg. isk. V. o.
 2. *Blasnek Károly*, 1882. szept. 26. Bpest; apja — Rezső, gyógyszerész; r. k., magyar. Polg. isk. V. o.
 3. *Burich István*, 1884. aug. 17. Fiume; — Henrikné; r. k., olasz. Gymn. IV. o.
 4. *Cserhalmi Béla*, 1884. márcz. 28. Bpest; — Ferencz, f. tanító; r. k., magyar. Reálisk. IV. o.
 5. *Czikutti Lajos*, 1883. május 15. Bpest; — József, hordár; r. kath., magyar. Polg. isk. IV. o.
 6. *Dallos Sándor*, 1885. márcz. 12. Bpest; — István, f. tanító; ág. hitv., magyar. Keresk. isk. I. o.
 7. *Dorigo Balázs*, 1884. febr. 29. Fiume; — János, kőfaragó; r. k., olasz. Polg. isk. IV. o.
 8. *Fleischmann Ernő*, 1882. szept. 4. Rév-Komárom; — Ignác, tanító, izraelita, magyar. Polg. isk. IV. o.
 9. *Frankó István*, 1883. márcz. 3. Kis-Czell; gyámja: Takács Lajos, hivatalnok; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
 10. *Gonda János*, 1884. márcz. 18. Bpest; — János, borbély; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
 11. *Hanisch József*, 1884. febr. 18. Bpest; — János, kántor; r. k., magyar. Gymn. IV. o.
 12. *Haris Jenő*, 1880. nov. 7. Győr; — János, déli vasuti hiv.; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
 13. *Henter Pál*, 1882. decz. 23. Maros-Jára (Maros-Torda); — Pál, nyug. lelkész; ev. ref., magyar. Polg. isk. IV. o.
 14. *Hoek János*, 1883. decz. 3. Bpest; — János, hivatalnok; r. k., magyar. Gymn. IV. o.
 15. *Horváth József*, 1884. márcz. 9. Kis-Pest; — özv. István, r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
 16. *Jánossy Imre*, 1884. május 26. Bpest; — Mihály, czipész; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
 17. *Kamocsay Endre*, 1885. szept. 14. Bpest; — Endre, előjárósági irodavezető; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
 18. *Kiss József*, 1883. decz. 13. Bpest; — özv. Jánosné; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
 19. *Kiss Károly*, 1883. nov. 22. Bpest; — Vilmos, órás; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
 20. *Lindner Gyula*, 1884. május 2. Budapest; — Károly, igazgató tanító; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.

21. *Macher Endre*, 1884. jul. 24. Lajos-Komárom (Veszprémm.); — Endre; tanító, r. k., magyar. Gymn. IV. o.
22. *Merényi Lajos*, 1884. jan. 23. Bpest; — Lajos, pósta-altiszt.; ág. hitv., magyar. Polg. isk. VI. o.
23. *Moravitz Lajos*, 1884. decz. 21. Érsekújvár; — János, kávés; r. k., magyar. Gymn. V. o.
24. *Papp János*, 1881. decz. 20. Tápió-Ságh; — Pál, ktanító; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
25. *Papperth László*, 1884. jun. 27. Szegzárd; — Ferenczné; r. k., magyar. Polg. isk. VI. o.
26. *Perl Károly*, 1883. Bpest; — teljesen árva; r. k., magyar. Polg. isk., IV. oszt.
27. *Remes Alajos*, 1883. febr. 1. Bpest; — *Schultz Sarolta* varrónő; r. k., magyar. Polg. isk. IV. oszt.
28. *Rohrbacher Tivadar*, 1884. június 8. Bpest; — Károly, karmester; r. k., magyar. Polg. isk. IV. oszt.
29. *Scherlein Ödön*, 1883. febr. 17. Kethely (Komáromm.); — János, nyug. erdész; r. k., magyar. Gymnasium IV. oszt.
30. *Simon István*, 1882. aug. 13. Tállya (Zemplénm.); — Magyar József, szeretetházi igazgató; r. k., magyar. Polg. isk.
31. *Simon Lajos*, 1884. aug. 3. Újpest; — Antal, czipész; r. k., magyar. Polg. isk. V. o.
32. *Szabó Bertalan*, 1884. jan. 21. Dombos-Telek (Beregmm.); — Bertalan, tanf. tollnok; r. k., magyar, Keresk. isk. I. o.
33. *Szabó Lajos*, 1884. okt. 13. Puszta-Péteri (Pestm.); — Imre, operai tag; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
34. *Tar Kálmán*, 1883. febr. 20. Kaposvár; — István; fővárosi hivatalnok, r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
35. *Tarkó Lajos*, 1879. aug. 18. Kún-Ágota (Csanádm.); — Sándor, magánzó; ev. ref., magyar. Polg. isk. IV. o.
36. *Udvardy Aladár*, 1884. július 28. Bpest; — Lajosné, magánzó; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
37. *Urbanek Gyula*, 1884. szept. 12. Nézsa (Nográdm.); — Pálné, magánzó; r. k., magyar. Gymn. IV. o.
38. *Varga Győző*, 1883. jan. 29. Bpest; — János, Máv. főellenőr; róm. kath. magyar. Gymn. IV. o.
39. *Waldfohl Ferencz*, 1884. febr. 24. Potony (Somogym.); — Ferencz, tanító; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
40. *Zöld József*, 1884. jul. 16. Bpest; — Pál, gépész; ev. ref., magyar. Keresk. isk. I. o.

III. osztály.

1. *Benkő Miklós*, 1883. szept. 10. M.-Vásárhely; — Özv. Károlyné, ev. ref., magyar. Polg. isk. IV. o.
2. *Brezina Károly*, 1883. jun. 14. Gyúró (Fehérm.); — Károly, magánzó; ág. hitv., magyar. Polg. isk. IV. o.

3. *Deák István*, 1882. július 22. Bpest; — Parall Ferencz, ügyvéd; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
4. *Ettig Károly*, 1882. aug. 13. Pozsony; — Károlyné, főkertészné; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
5. *Führinger Gusztáv*, 1883. június 16. Bpest; — Ede, iparos; róm. kath., Gymn. IV. o.
6. *Gilliam Rezső*, 1883. nov. 26. Fiume; Józsefné, gyári felügyelő; r. k., olasz. Polg. isk. IV. o.
7. *Herrmann Károly*, 1882. júl. 26. Bpest; — Antal, tképző igazgató; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
8. *Holzhauser Gyula*, 1880. szept. 1. Székes-Fehérvár; — Antal, bádogos; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
9. *Ihász Károly*, 1883. márcz. 6. Dávidréti puszta (Hontm.); — Károly, kovács-gépész; ev. ref., magyar. Gymn. IV. o.
10. *Jakopovics Lajos*, 1882. ápr. 26. Bpest; — Lajos, főv. tanító; róm. kath., magyar. Gymn. IV. o.
11. *Jónás János*, 1883. okt. 3. Seregélyes (Fehérm.); — János, pósta-altiszt; ev. ref., magyar. Polg. isk. IV. o.
12. *Kmethy Pál*, 1882. márcz. 16. Bpest; — István, gyakorló iskolai tanító; r. k., magyar. Polg. isk. V. o.
13. *Kreizler Sándor*, 1883. márczius 16. Bpest; — Lipót, hiv. szolga; r. k., magyar. Polg. isk. V. o.
14. *Krsztic Bogdán*, 1882. júl. 26. Bpest; — Lázár, irodatiszt; gör. kel., szerb. Gymn. IV. o.
15. *Lehóczky László*, 1883. febr. 24. Bpest; — László, pósta szolga; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
16. *Lendvay Dezső*, 1883. febr. 3. Putnok; — Mihály szabó; ev. ref., magyar. Polg. isk. V. oszt.
17. *Marinovics Boldizsár*, 1884. decz. 28. Bpest; — Lipót, rendőr-őrmester; r. k., magyar. Gymn. IV. o.
18. *Mihalik József*, 1883. aug. 27. Kassa; — József, iparművészeti ór; r. k., magyar. Polg. isk. V. polgári osztály.
19. *Palotás Miklós*, 1882. okt. 10. Bpest; — István, szabó; róm. kath., magyar. Polg. isk. V. o.
20. *Segnan Vito*, 1883. június 15. Fiume; — József, kőműves; róm. kath., olasz. Polg. isk. IV. o.
21. *Schöner Lipót*, 1882. nov. 8. Bpest; — Lipót, ékszerész; róm. kath., magyar. Polg. isk. IV. o.
22. *Stelly Lajos*, 1883. nov. 26. Mármaros-Sziget; — Géza, igazgató tanító; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
23. *Szvoboda Ödön*, 1882. szept. 6. Gödöllő; — Ignác, ktanító; róm. kath., magyar. Gymn. IV. o.
24. *Vastagh Vincze*, 1882. aug. 25. Kis-Komárom; — Vincze, fogház-őrmester; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
25. *Wanger Béla*, 1883. ápr. 13. Bpest; — Kristóf, iparos; róm. kath., magyar. Polg. isk. IV. o.

IV. osztály.

1. *Egedy István*, 1881. május 30. Apcz (Hevesm.); — Nagy József, hiv. szolga; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
2. *Erdős Mór*, 1881. jan. 4. Szenicz (Nyitram.); — Miksa, tanító; izraelita, magyar. Polg. isk. IV. o.
3. *Grabler Rezső*, 1883. febr. 6. Bpest; — György, szabó; r. kath., magyar, Polg. isk. IV. o.
4. *Hetyey Gábor*, 1881. okt. 29. Déva; — özv. Gáborné; ev. ref., magyar. Polg. isk. IV. o.
5. *Jovanovics Döme*, 1882. okt. 16. Temes-Kubin; — János, nyug. igazg. tanító; gör. kel., német. Polg. isk. IV. o.
6. *Kovách Aladár*, 1883. ápr. 28. Bpest; — Szabó Sándor, min. számvizsgáló; ev. ref., magyar. Polg. isk. IV. o.
7. *Peyer Emil*, 1883. febr. 12. Város-Lód (Veszprém.); — Mihály, korongos; r. k., magyar. Reálisk. IV. o.
8. *Ráhm Alfonz*, 1882. okt. 3. Új-Moldova (Krassó-Szörénym.); — József, dunagőzh. tisztv.; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
9. *Rónai Sámuel*, 1879. okt. 12. Arad; — özv. Dávidné, mosónő; izraelita, magyar. Polg. isk. IV. o.
10. *Siess János*, 1881. június 23. Bpest; — Magdics K. József, fiú-árvaházi igazgató; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
11. *Stolmár Károly*, 1882. nov. 5. Bpest; — Károly, nyug. hiv.; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
12. *Szabó Imre*, 1882. szept. 14. Pusztá-Péteri (Pestm.); — Imre, operai tag; r. k., magyar. Polg. isk. V. o.
13. *Szalay Károly*, 1882. nov. 22. Kethely (Komárom.); — Schmiedt Mihály, ág. hitv. pap; ág. hitv., magyar Polg. isk. IV. o.
14. *Szalatsy Richárd*, 1882. ápr. 24. Győr; — Szontágh Ábrahám, orvos; ev. ref., magyar. Polg. isk. IV. o.
15. *Tabajdi Béla*, 1882. ápr. 2. Iváncsa (Fehérm.); — János, vásárfelügyelő; ev. ref., magyar. Polg. isk. IV. o.
16. *Vass Albert*, 1882. jun. 13. Gidófalva (Háromszékm.); — Dénes nyug. tanító; ev. ref., magyar. Polg. isk. IV. o.
17. *Vitál Ödön*, 1883. febr. 21. Bpest; — Sándor, hivatalnok; r. kath., magyar. Polg. isk. IV. o.

b) Statisztikai kimutatás a tanulókról.

A) Általános áramlat szerint.	I.	II.	III.	IV.	összesen
		o s z t á l y			
Felvételért folyamodott	57	42	26	20	145
Felvétetett	34	40	25	18	117
Beiratkozott	34	40	25	18	117
Alsóbb osztályból fellépett	—	38	23	18	79
Más intézetből jött	34	1	2	—	37
Az osztályt ismételte	—	1	—	—	1

	I.	II.	III.	IV.	összesen
Javító vizsgálatot tett	—	2	—	2	4
Kimaradt	2	—	—	—	2
Év végén vizsgálatot tett	32	40	25	17	114

B) *Kor szerint.*

	I.	II.	III.	IV.	összesen
1879-ben született	—	1	—	1	2
1880-ban »	—	1	1	—	2
1881-ben	—	1	—	4	5
1882-ben »	—	4	10	8	22
1883-ban »	6	10	13	4	33
1884-ben »	9	21	1	—	31
1885-ben »	11	2	—	—	13
1886-ban »	6	—	—	—	6
Összesen	32	40	25	17	114

C) *Vallás szerint.*

	I.	II.	III.	IV.	összesen
Róm. kath. vallású	22	31	19	8	80
Ev. ref. »	5	3	4	5	17
Ág. hitv. »	3	5	1	1	10
Gör. kath. »	1	—	—	—	1
Gör. keleti »	1	—	1	1	3
Izraelita »	—	1	—	2	3
Összesen	32	40	25	17	114

D) *Anyanyelv szerint.*

	I.	II.	III.	IV.	összesen
Magyar	28	38	22	16	104
Német	1	—	—	1	2
Román	1	—	—	—	1
Szerb	—	—	1	—	1
Olasz	2	2	2	—	6
Összesen	32	40	25	17	114

E) *Illetőség szerint.*

	I.	II.	III.	IV.	összesen
Budapesti (helybeli)	14	20	12	5	51
Abauj-Tornamegye	—	—	1	—	1
Aradmegye	—	—	—	1	1
Beregmegye	—	1	—	—	1
Csanádmegye	—	1	—	—	1
Fehérmegye	1	—	3	1	5
Gömörmegye	1	—	1	—	2
Gyórmegye	—	1	—	1	2
Háromszékmegye	—	—	—	1	1
Hevesmegye	1	—	—	1	2
Hontmegye	—	—	1	—	1
Hunyadmegye	—	—	—	1	1
Jász-Nagy-Kún-Szolnokmegye	2	—	—	—	2
Komárommegye	1	3	1	1	6
Krassó-Szörénymegye	1	—	—	1	2
Maros-Tordamegye	—	1	1	—	2
Máramosmegye	—	—	1	—	1
Nógrádmegye	—	1	—	—	1
Nyitra megye	—	1	—	1	2
Pestmegye	4	4	1	1	10
Pozsonymegye	1	—	1	—	2

	I.	II. o s z t á l y	III.	IV.	összesen
Somogy megye	—	2	—	—	2
Sopron megye	1	—	—	—	1
Szepes megye	1	—	—	—	1
Temes megye	—	—	—	1	1
Tolna megye	1	1	—	—	2
Veszprém megye	—	1	—	1	2
Zala megye	1	—	—	—	1
Zemplén megye	—	1	—	—	1
Fiume	2	2	2	—	6
Összesen .	32	40	25	17	114

F) *A szülők polgári állása szerint.*

Tanítás terén működők fia	5	11	5	5	26
Más értelmiségi pályán működők fia	8	13	7	7	35
Kereskedő és iparos pályán működők fia	6	7	8	2	23
Östermelő fia	5	—	—	—	5
Munkás, szolgáló fia	6	2	2	2	12
Magánzó, foglalkozás nélküli fia	2	7	3	1	13
Összesen .	32	40	25	17	114

G) *Előképzettség szerint.*

A polgári iskola IV. (V–VI.) osztályából felvétellett	26	28	19	16	89
A gymnasium IV. (V.) osztályából felvétellett	6	8	6	—	20
A reáliskola IV. osztályából felvétellett	—	1	—	1	2
A középkereskedelmi iskola I. osztályából felvétellett	—	3	—	—	3
Összesen .	32	40	25	17	114

3. Épületek, udvar, kert, szolgálk.

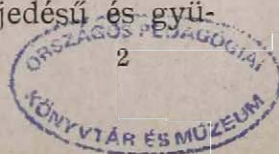
A tanítóképző intézet iskolai és internatusi helyiségei két külön épületben vannak elhelyezve.

Iskolai helyiségek: 4 osztályterem, 1 rajzterem, 1 természet- és vegytani, 1 természetrájk- és rajzi szertár, 1 tanári szoba és 1 kis könyvtárhelyiség, a gyakorló-iskola nagy tanterme és 1 szertári helyisége.

A tornaterem, mely az intézet iskolai helyiségeivel egy épületben van, a Paedagogium gyűjtőneve alá foglalt összes intézetek, a kézügyességi terem pedig, mely az internatusi helyiségekkel van egy épületben, a gyakorló polgári iskola által is használatnak. Viszont az elemi tanítóképző növendékei a zenei órákra a polgáriskolai tanítóképző helyiségeivel egy épületben levő nagy zene-terembe járnak.

Az elemi tanítóképzőnek külön udvara nincsen. A Paedagogium udvarát az összes intézetek használják.

Az intézeti kert, mely első sorban a gazdasági oktatás céljainak megfelelően van berendezve, 2400 □-öl kiterjedésű és gyü-

mölcsfák, konyhakerti növények, szőlő és mezőgazdasági növények termesztésére használtatik fel. A kertben van két üvegház, melyben részint botanikai szempontból érdekes, részint a díszkertben kiültetendő növények tenyésztetnek és ápoltatnak.

Az intézet méhese is a gazdasági oktatás céljainak szolgálatára. 23 méhcsalád van, melyeket a III. osztály növendékei kezelnek.

Az elemi tanítóképzőnek két szolgálója van, egyik az iskolában, a másik az internatusban. A kertész, kapus, a konviktusbeosztások stb. a polgáriskolai tanítóképző szolgálatában állván, itt csak annyiban jöhetnek számításba, a mennyiben munkájuk egy része az elemi iskolai tanítóképzőt is illeti.

4. A szertárak.

Azon szoros kapcsolatnál fogva, melyben az elemi tanítóképző a pedagogium gyűjtő neve alá foglalt többi intézetekkel állott és áll részben ma is, a gyűjteményekről és szertárakról szabatos körülhatárolt képet ma még nem lehet adni.

Ezen intézet tanárainak kezelése alatt ez idő szerint a következő gyűjtemények vannak:

a) *Anthropológiai* gyűjtemény, kezeli az egészségtan tanára. Eredetileg a gyakorló polgáriskoláé volt. Áll egy emberi csontvázból és az összes Bock-féle anatómiai és gipszmodellekből. Kiegészítette ezt néhány boncztani faliábrával.

b) *Az állat- és növénytan* gyűjtemény szintén a gyakorló polgáriskola tulajdona volt. Kezeli a természetrajz tanára. Meglehetősen mennyiségben vannak benne kitömött állatok, csontvázak, borszeszpreparátumok; meg vannak a Brendel-féle virág-modellek, kiegészítik ezt nagymennyiségű szárított növény, mikroszkopi preparátumok s a meglehetősen gazdag mag- és termés-gyűjtemény. Az elemi képző különválása óta ezen gyűjtemény a Leutemann-féle állattani fali táblákkal, a Gerold-féle faképekkel, a Meinhold-féle növénytan táblákkal s a Schmidt-Goering-féle külföldi kulturnövények fali tábláival, az Arnoldi-féle gomba gyűjteménnyel s növénytechnológiai különböző gyűjteményekkel szaporított.

c) *Ásvány- és vegytani* gyűjtemény, az előbbiekkal hasonló eredetű. Kezeli a természetrajz tanára. Van egy teljes ásvány- és kőzet- és kőületgyűjtemény. Megvannak a kémiai kísérletezéshez szükségesebb eszközök és a demonstrációhoz való anyagok. Megvannak a Fraas-féle geológiai falitáblák s megvan Magyarország geológiai nagy térképe.

d) *Természettani* gyűjtemény. Ez idő szerint még a gyakorló polgári iskolával, melyhez eredetileg is tartozott, közösen használtatik. A hatosztályú polgári iskola igényeinek teljesen megfelelőleg van berendezve s fokozatos kiegészülést nyer a tanítóképzővel.

intézet kívánalmainak megfelelően. Ez évi beszerzés, egy nagyobb fajta Holz-féle megosztási villamgép. Kezeli a fizika tanára.

e) *Földrajzi* gyűjtemény. Az alapfelszerelés a legutóbbi két év alatt szereztett be. Áll a legszükségesebb térképekből, a gyakorló polgári iskolától átvett Hölzl-féle képcsoportból, a polgári tanítóképzőtől átvett s papírmáséból készült népfaj-typus-modellekből; ezekhez járul egy globus, egy tellurium, egy planetarium.

Ezen gyűjtemények legnagyobb részben két szertári helyiségben vannak elhelyezve, egy részük pedig részint a tantermekben, részint a tanácskozó teremben, a földrajzi képek pedig a folyosókon helyeztetek el.

Ezen gyűjtemények fokozatos kibővítésére, pótlására és jókarban tartására az intézet évi költségvetésében 600 K átalány fordítottatik.

f) *Rajzszeretár*. Eredetileg is már az elemi tanítóképző céljaira való tekintettel szereztetett be. Áll a tanítóképző intézeti rajztanításhoz szükséges sodrony-, gipsz- és testminták teljes gyűjteményéből, valamint a Várday-féle és különböző más szerzőktől való lapmintákból.

g) *A zenei* felszerelés részben közös a polgári tanítóképzővel s a növendékek zenei órákra a polgári tanítóképző épületében levő nagy zeneterembe járnak.

De az elemi tanítóképző helyiségeiben vannak elhelyezve a *magángyakorlásra szánt hangszerek*; még pedig négy zongora, egy pedálos harmonium s két iskolai harmonium. Ez utóbbiak egyike az internatusban helyeztetett el.

Az f—g pontok alatti fölszerelés gyarapítására az évi költségvetésben 300 K van felvéve.

h) *A gazdaságtani* felszerelés ez idő szerint mindkét tanítóképző által közösen használtatik. Elhelyezve is a polgári tanítóképző épületében van. Alapját egy régi maggyűjtemény képezte; a gyűjtemény tulajdonképen az 1896-iki országos kiállítás alkalmával a gazdaságtan tanára által a kiállítóktól átengedésre kért gazdaságtani tárgyakból keletkezett. A gyűjteményt alkotják gazdasági növények, nagy állványokra erősítve; egy teljes takarmánygyűjtemény, a méhkaptárak különböző fajait és fejlődését feltűntető gyűjtemény; méhészeti és kertészeti eszközök gyűjteménye; néhány gazdasági gép modellje; egy ló-fogazat-gyűjtemény; a növendékek által évről-évre készített különböző gazdasági épületek (pl. dohány-pajta, trágyatelep, szénapajta, tengeri góré, Cazenille-féle aszaló stb.) modelljei fából. Soxleth-féle savmeghatározó készülék. Különböző must- és sűrűségmérők. A hazai fontosabb gyümölcsfajták Arnoldi-féle papírmásé mintái.

i) *A kézügyességi* (Slöjd) felszerelést az elemi tanítóképző és a gyakorló polgári iskola együtt használja. A felszerelést alkotják a famunkákhoz szükséges kellő számú gyalúpadok és kézi eszkö-

zők; egy — a szaktanár által készített — s a náäsi tanmenetnek megfelelő mintagyűjtemény; végül a slöjdtanításhoz Svédországban használt fali ábrák.

A h)—i) pontok alá foglalt felszerelések pótlására és különösen az ezen tárgyak gyakorlati oktatásánál szükséges anyagok beszerzésére az elemi tanítóképzőintézet évi költségvetésében 300 K van felvéve.

k) A *tornaszertárt* a pedagógiumi összes intézetek által közösen használt téli tornaterem és nyári tornahelyiség felszerelése alkotja. A tornaterem az elemi tanítóképző épületében van.

Ezen szerelvényeknek évről-évre való pótlása a polgári iskolai tanítóképző intézet költségvetésének terhére történik. Ott ezen célra évi 300 K van előirányozva.

l) Az intézet gazdag *tanári könyvtárát* a két képző együttesen használja.

Az elemi tanítóképzőben egy, a legszükségesebb lexikális és szótári művekből, a Hivatalos Közlönyből s a Néptanítók Lapja egy teljes sorozatából, valamint a különböző tudományágak érdekeit képviselő szakfolyóiratokból álló tanári kézikönyvtár most van alakulóban. Ez a kézikönyvtár — könnyen hozzáférhető módon — a tanácsteremben van elhelyezve.

Az *ifj. könyvtár* a folyó iskolai évben nagy átalakuláson ment keresztül.

Az eddig egységes ifj. könyvtár *osztálykönyvtárakká* alakítottatott oly módon, hogy az egyes osztályok könyvtárjai az illető osztályok növendékeinek kora, fejlettsége és elméleti tanulmányai szerint állítottak össze.

Természetes, hogy ezen megosztás által nagy hézagosság jelentkezett az egyes gyűjteményekben, de a tanári kar megkezdette ez osztálykönyvtárak rendszeres kiegészítését is az I. osztálykönyvtárának tervszerű felszerelése által, úgy, hogy jelenleg — mint hogy a régi ifj. könyvtárnak jobbára irodalomtörténeti érdekű könyvei a IV. osztály könyvtárában nyertek elhelyezést — két osztály, t. i. az I. és IV. osztály, meglehetősen gazdag s ép annyira célszerű könyvtár birtokába jutott.

Az I—III. osztály könyvtárát az illető osztályfőnökök, a IV. osztályét az irodalomtörténet tanára kezelik.

Az I. osztály könyvtárában van . . .	130 mű,
a II. » » » . . .	123 »
a III. » » » . . .	96 »
a IV. » » » . . .	240 »
összesen . . .	589 mű.

Legközelebbi teendő lesz a II. és III. osztályok könyvtárainak az illető tanulók tanulmányi körével egybehangzó kiegészítése.

Az I. osztály könyvtárából az I. éves növendékek kivettek összesen 80 művet, mi a rendelkezésükre álló művek számával egybevetve, jelentékeny százalékot képvisel.

5. Internatus.

Az internatusban ez iskolai év alatt 40 ösztöndíjas és 1 teljesen fizető növendék volt elhelyezve, kik az internatus helyiségében laktak, de a polgári iskolai tanítóképzővel szervesen összefüggő konviktusban élmezettek.

Az internatus vezetője *Snašel* Ferencz rendes tanár, ki mellé a felügyeletben való segédkezés végett két tanítóképző-intézeti tanárjelölt volt beosztva.

Az internatus helyiségei: 3 hálóterem, 2 dolgozószoba és 1 nappali szoba, mely utóbbi egyuttal az elemi tanítóképző intézet összes növendékeinek olvasótermül is szolgált.

A belakó növendékek erkölcsi viselete kielégítő volt; súlyosabb fegyelmi eset egyáltalában nem fordult elő.

A belakó ifjak egészségi állapota ezen iskolai évben nem volt oly kedvező, mint máskor. Kisebb rosszulletek, különösen a téli hónapokban, gyakran fordultak elő, január hó utolsó napjaiban pedig a belakó növendékek legnagyobb brésze átment az erős mértékben fellépett influenzán. E baj oly rohamosan terjedt, hogy a kulminálás idején egyszerre 17 internatusi növendék volt fekvő beteg. — Ezen járványon kívül más 2 súlyosabb természetű megbetegedés is fordult elő, mi miatt a megbetegedett 2 növendéket 30—30 napig a vörös kereszt egyesület »Erzsébet« kórházában kellett ápoltatni.

Az internatus növendékei az őszi hónapokban minden csütörtökön délután, a felügyelő tanár vezetése alatt egy-egy kirándulást tettek a budai hegyekbe. Télen az intézet udvarán jégpályát készítettek maguknak, s részint itt, részint más pályákon szorgalmasan korcsolyáztak; tavasszal szabad idejükben lapdázta és az egyes szaktanárok által vezetett kisebb tanulmányi kirándulásokban vettek részt.

Minden vasárnap és ünnepnapon a katolikusok a felügyelő tanár, a protestánsok pedig az egyik protestáns vallású tanítóképző intézeti tanárjelölt vezetése mellett az isteni tiszteleten részt vettek.

6. Segélyezés.

Az intézetben nyújtott állami ösztöndíjak mértékét és mennyiségét a következő adatok tüntetik fel:

Volt az I. osztályban: 3 egész köztartásból álló, 5 félköz-tartásból álló és 10 ingyen ebédből álló állami segély; a II.

III. A képző-intézet működése.

1. Nevelés és fegyelem.

A növendékek nevelésének munkája akkor kezdődött, a mikor a növendékek az iskolába beléptek s a tanárkar buzgón fáradozott azon, hogy e nevelői hatás állandó és hatásos legyen az egész iskolai éven keresztül.

Nevelő hatású volt már az év megnyitása is. A növendékek felekezetük szerint templomaikba vezettek, mintha mondanák »Isten nevében kezdem el!« Ez volt a vallásos nevelés kezdő pontja melyre az egész év folyamán kiváló gond fordított.

Az ünnep- és vasárnapi istentiszteletek hallgatásán kívül a róm. kath. növendékek hittanáruk vezetése alatt minden évharmad végén meggyóntak és megáldoztak.

Az év megnyitásának egy másik nevelői mozzanata *dr. Kiss Áron* igazgatónak a növendékekhez intézett beszéde volt, a melyben azt ecsetelte, hogy milyennek kell lenni a kezdődő század művelt, magyar tanítójának. A hazafias nevelésnek ez a buzdító szövege évközben többször is kifejezésre talált.

Ezt a beszédet *dr. Baló József* vezetőtanárnak a rendtartási szabályok fontosabb részeihez fűzött intései követték, arra nézve, hogy hogyan kell magát viselnie a művelt tanítójelöltnek az iskolában és a társadalomban. Ez elveket épen főképp a szóló igyekezet fogantatni egész éven keresztül.

A tanári kar minden tagja át lévén hatva az ifjuság nevelésének nagy céljától, az oktatás minden órájába behatolt a nevelő szellem, s a tanári kar nem elégedett meg azzal, hogy a tanári konferenciákon nevelőleg intézkedik. Általán el lehet mondani, hogy az iskolai munkálkodása közepett minden tétével, sőt a rendes iskolai foglalatosságon kívül és felül is igyekezett nevelőileg hatni a gondjaira bizott ifjuságra.

S jóllehet a főváros nagy területén bajos az ellenőrzés, azt is tapasztalhatták a növendékek, hogy az iskolától való nagy távolság nem fedezi őket sem a rossz elkövetése, sem az okadatolatlan mulasztások közben.

A felügyelet és ellenőrzés épen úgy nem hiányzott, mint az irányítás. Ennek köszönhető, hogy leszámítva a kisebb természetű ballépéseket, nagyobb fegyelmi ügygyel a tanári karnak egész évben nem volt dolga. Egy mulasztási eset mondható súlyosabb természetűnek, melynek megoldása az volt, hogy az illető növendék szülői beleegyezésével önként kilépett az iskolából.

Az ifjúság közszelleme általában jó! Megtörténik, hogy egy-egy kintlakó növendéket a fővárosi élet ki-kizökkent az iskola által megindított és ápolt gondolatkörből, de azt is ellensúlyozni van hivatva az, hogy a tanári kar ápolja a szülőkkel való összeköttetést és hogy az internatusban élő 41 növendék olyan erkölcsi phalanxot alkot, mely uralkodik s vezeti az ifjúság közszellemét.

E tényeket megvilágosító adatok gyanánt álljon itt a növendékeknek az erkölcsi magaviseletből az év végén megállapított osztályzata:

	I. oszt.	II. oszt.	III. oszt.	IV. oszt.	Összesen
Példás volt:	10	14	5	8	37
Dicséretes volt:	17	21	14	9	61
Jó volt:	5	5	6	—	16
Szabályszerű volt:	—	—	—	—	—
Összesen:	32	40	25	17	114

Vagyis: 32·4⁰/₁₀₀ példás, 53·5⁰/₁₀₀ dicséretes, 14·1⁰/₁₀₀ jó.

Előmozdította az ifjúság erkölcsi fejlődését az *Ifj. segítő-egyesület*, mely első sorban az anyagiak terén igyekezett a szükségben levő növendékeken segíteni, de működése által az ifjúság közszellemének is sok tekintetben irányítója volt.

Volt az ifjúságnak *zenekara* is, melynek az iskolai ünnepek alkalmából előadott productiói szép készütségről s fegyelmezett összetartásról tanuskodtak.

Iskolai ünnepet négyet tartottunk; kettőt a tanári kar rendezett: a november 19-én tartott *Erzsébet-emlékünnepet* és április 11-én, az 1848. törvények szentesítésének évfordulóját. Az ifjúság a tanári kar ellenőrzése mellett december 1-én Vörösmarty születésének százados fordulóját iskolai ünneppel ülte meg, továbbá márczius 15-én rendezett szép, sikerült ünnepet. Ez iskolai ünnepek programjai a következők voltak:

I. Az *Erzsébet királyné* emlékezetére rendezett iskolai ünnep műsora:

1. *Ima a hazáért*, Mehultól; előadta az ifj. énekkar. 2. *Erzsébet királyné emlékezete*. Irta és felolvasta Miklós Gergely tanár. 3. *Gyászinduló* Mendelsssohtól. Előadta az ifj. zenekar. 4. *A kapuczinusok templomában*. Költemény. Irta Ábrányi Emil. Szavalta Vass Albert IV. osztálybeli tanuló. 5. *Réverie*, Vieuxtempstól. Hegedűn előadta Erdős Mór IV. o. t., zongorán kísérte Paradeiser Gyula IV. o. t. 6. *Hymnus*, előadta az ifj. énekkar.

II. A *Vörösmarty Mihály születésének századik évfordulója alkalmából* 1900. évi december hó 9-én rendezett emlékünnepe mősora :

1. *Szózat*, Vörösmartytól. Előadta az ifj. énekkar. 2. *A vén cigány*, Vörösmartytól. Szavalta Ihász Károly. 3. *Hallgató magyar*, Lavotta Jánostól. Előadta az ifj. zenekar. 4. *Vörösmarty Mihály emlékezete*. Irta Rosenberg Samu. Felolvasta Tabajdi Béla. 5. *Fóti dal*. Előadta az ifj. énekkar. 6. *Az élő szobor*. Szavalta Tarkó Lajos. 7. *Magyar ábránd*, Hubai Jenőtől. Hegedűn játszotta Erdős Mór, zongorán kísérte Paradeiser Gyula. 8. *Hymnus*, Kölcsey Ferencztől. Előadta az ifj. énekkar.

III. *1848. márczius 15-ének emlékére* rendezett ünnepély mősora :

2. Weber : *Karddal*. Előadta az ifj. énekkar. 2. *Dancla Ch. : Hegedű négyes*. Előadták : Erdős M., Hetey G., Fetter K., Kiss S. 3. *Az örökség*. Irta Arany János. Szavalta Lendvay D. 4. *Talpra magyar*. Előadta az ifj. énekkar. 5. *1848. márczius 15-ének emlékezete*. Irta és felolvasta Egedy J. 6. *Boka és Bihari : Régi magyar dalok*. Előadta az ifj. zenekar. 7. *Petőfi a Hortobágyon*. Irta Váradi Antal. Zenéjét szerző Kún L. Szavalta Tarkó L., hegedűn kísérte Erdős M., zongorán Pappert L. 8. *Huber K. : Második magyar ábránd*. Hegedűn előadta Erdős M., zongorán kísérte Kmethy P. 9. *Hymnus*. Előadta az ifj. énekkar.

IV. *Az 1848. évi korszakalkotó törvények szentesítésének évfordulója alkalmából* 1901. április 11-én rendezett iskolai ünnep mősora :

1. *Gondviselés*. Karének Beethoventől. Előadta az ifj. énekkar. 2. *Alkalmi beszéd*. Az ifjúsághoz intézte dr. Baló József cz. igazgató, 3. *Air varié*, Beethoventől. Előadta az ifjúsági zenekar. 4. *Magyarok istene*. Költemény Petőfitől. Szavalta Tabajdi Béla, IV. éves tanítónövendék. 5. *Preludium és fuga*, Rieding Oszkártól. Előadták : Erdős Mór és Hetey Gábor IV. éves, Fetter Kornél I. éves növendékek hegedűn, Kiss Károly II. éves zongorán. 6. *Csárdajelenetek*, Hubaytól. Hegedűn előadta Erdős Mór IV. éves növendék, zongorán kísérte Kmethy Pál III. éves növendék. 7. *Hymnus*. Előadta az ifj. énekkar.

* * *

A tanulmányi kirándulások nemcsak oktató, hanem nevelő eszközök is voltak.

Az év folyamán meglátogatták a növendékek Aquincumot, a muzeumot, a mezőgazdasági muzeumot ; voltak az Urániában, sőt a Nemzeti Színház és Operaszínház egy-két klasszikus előadását is megnézték.

Kisebb kirándulásokra szolgált a csütörtöki nap délutánja ; a délelőtt nyitva álló gyűjtemények megismerlése végett az órarend

úgy volt beosztva, hogy az ezen napi délelőtti összes órák délutánra voltak áttehetőek.

A IV. éves növendékek Horvay Ede és Miklós Gergely tanárok vezetése alatt nagyobb tanulmányutat is tettek, melyről az alábbi útleírásban számolunk be.

Tanulmányi kirándulás.

Zágráb, Fiume, Zengg, Abbazia, Csurgó és a Balaton.

Az elemi tanítóképző IV. osztályos növendékei részére intézetünkben néhány év óta szervezett tanulmányi kirándulás az idén a Dunántúl szép vidékein keresztül a testvérország fővárosába, a mesés haladásnak örvendő Zágrábba és a magyar korona gyöngyébe, Fiuméba és környékére vezetett.

A végző növendékek közül 14-en, névszerint: Egedy István, Erdős Mór, Hetey Gábor, Jovanovics Döme, Peyer Emil, Rónai Sámuel, Siess János, Stelmár Károly, Szabó Imre, Szalay Károly, Szalacsy Richard, Tabajdi Béla, Vass Albert és Vitál Ödön, két tanáruk: Miklós Gergely és Horvay Ede vezetése mellett, a kikhez még Kádár Lajos ref. s.-lelkész és intézeti hitoktató is csatlakozott, június hó 5-én este indultak el a m. államvasutak »budapest-fiumei« vonalán. Az utazó társaság a vezető kalauz szivességéből egy külön kocsihoz jutott, a melyben, a mennyire a III. osztályu kocsi falóczái megengedték, éjszakai pihenésre tért. Pitymalatkor Somogy vármegye termékeny síkságán járt a vonat, majd átvezetett a Dráva hidján Horvátországba, melynek lapos, de hazánk dunántúli vidékéhez képest a földművelés fejlettségét tekintve még csak nem is hasonlítható területén robogott tovább vonatunk. A keskeny csikokra szabdalt és bogárhátra szántott földeket itt-ott legelők, kaszálók és nagyobb erdők szakították meg; ezek tették változatossá a különben egyhangú vidéket. Épen Úrnapja volt s így az állomásokon és a falvak országútján gyakran volt alkalmunk látni horvát tesvéreinket festői nemzeti viseletükben.

A reggeli órákban érkezett vonatunk Zágrábba, a hol csaknem egy napot töltött a társaság, felhasználva ezt az időt a város nevezetességeinek megtekintésére. A mint a pályaházból a város szép sétaterére, a platánfákkal, fenyőcsoportokkal és rózsákkal beültetett Zrinyi-térre értünk, a népes úrnapi körmenet ünnepélyes elvonulásának voltunk tanúi. Ezután a »Délszláv Akadémia« épületében levő gazdag és tanulságos régiségtárat látogattuk meg, a hol a görög és római emlékeken kívül egyiptomi mumiákat és egy mesés drágaságú papirtekercset is láttunk. Majd a horvát festők által rendezett képműkiállításba tértünk, a melyet az ellenőr és a pénztárosnő szivességéből díjmentesen tekinthettünk meg. A szezessziós irányzat bőségesen volt képviselve a kiállításon.

Ezután a felsővárosba mentünk s ott a gazdag természetrajzi muzeumot tekintettük meg. E muzeum egy régi épületben van elhelyezve, a melyből festői kiállítás kínálkozik a Tuskanac nevű ligetbe, a zágrábiak egyik kedves kiránduló helyére. E muzeumnak barátságos igazgatója érdekes magyarázatok kíséretében a legnagyobb szíveséggel mutatta meg a gyűjteményeket. A muzeum különösen Horvát-Szlavonország, Dalmácia és a Adriai tenger faunáját foglalja magában; kitömött állatai igen szépek és példás rendben vannak felállítva. Czápákból, delfinekből és rájákból álló gyűjteménye is igen gazdag; híres egy hét m. hosszúságú és ökörderéknél is nagyobb vastagságú czápája, melyet a Buccari öbölben fogtak.

Lejövet, az épülő félben levő, impozáns székesegyházat néztük meg, melynek égbetörő tornyai, sőt a belső szerkezete is a budai »Mátyás-templom«-ra emlékeztetnek.

A társaság ezután elfáradva a vasuti állomás mellett levő vendéglőbe tért, a hol kitünő étvágygyal fogyasztotta el a magyar asszony által főzött és előre megrendelt ebédet. Ebéd után még egy félóráig pihent a társaság, élvezettel hallgatva egyik muzsikustársának, Erdős Mórnak szép játékát, a ki egy véletlenül előkerített hegedű húrjaiból a legszebb dallamokat csalta ki s ezzel kísérte társai énekét. Mondanom sem kell, hogy e csinos kis hangversenynek a helybeliek közül is akadtak lelkesedő hallgatói.

Ebéd után a város főbb utcáit járta be a társaság, megtekintve kívülről a pompás épületeket s ezek között a horvát tanítóházat és a tanítóképzőt is. A délután többi részét a zágrábiak fő kirándulóhelyét képező »Maximir« parkban töltöttük; e parkot néhai Haulik zágrábi érsek alapította és rendeztette be; gyönyörű hely, séta- és kocsutakkal és szebbnél-szebb fákkal. Szép lombos levelű fák, a szabadban tenyésző magnoliák, sokféle fenyő, cziprusok és czédrusok diszitik e pompás parkot, melyben az érsekségnek mintaszerűen berendezett tehenészete és azzal kapcsolatban tejcsarnoka is van, melyet a kirándulók tömegesen látogatnak. Társaságunk is friss és kitünő aludttejből álló uzsonnával enyhítette itt éhségét.

Este 9 óra után távoztunk a szépen fejlődő városból; az éjjelt ismét a vasuton töltöttük, a társaság lassanként hozzászokott a vasuti kocsikban való alváshoz is.

Hajnalhasadtakor a zágráb-fiumei útszakasz egyik legszebb részén, Fuzine körül, a Karszt-hegység keleti oldalának tetején, körülbelül 1000 m. magasságban járt vonatunk; a merészen épített pálya hatalmas kanyarodásokat tesz a hegyormokon, a mély völgyek szögleteit magas és hosszú viaduktokon szeli át, vagy pedig a sűrűn következő alagutakon jut egyik hegyoldalról a másikra. Az összevissza hányt és kuszált hegyvidéknek ezt az oldalát a velenceiek inkább megkimélték s így még most is szép fenyvesekkel és erdőkkel van borítva. A mély völgyek alját a kora reggelen hatalmas ködrétegek borították, melyek első pillanatra a tenger látszatát kel-

tették a szemlélőben. Majd elértük a hegyvidék legmagasabb pontját s vonatunk kezdett lejtteni a nyugoti oldalon lefelé, a hol a mészkőből álló hegység egyre kopárabb lett, a kanyargó pályát a bórának leginkább kitett oldalak felől hosszú deszkafalazatok, vagy pedig az újabban épített erős kőfalak védelmezik a szeszélyes és romboló hatásai miatt vészes hegyvidéki szél támadásai ellen.

A Karsztnak ezen erdőtlen, a kréta- és jura-képletbeli mészkövekből álló oldalán egymást érik a mészsziklák és a szétomlott kődarabok, csak itt-ott van egy-egy kisebb bokor vagy pázsitos terület. Az esőviz a termékeny földréteget (humuszt) az oldalakról mind lemosta s e miatt mindenütt csak a kőváza látszik a hegyvidéknek. Egymást érik a katlanszerű völgyek (dolinák), melyeknek oldalain a lakók kőrakásokkal veszik körül kicsiny darab földjeiket s így védelmezik a lerohanó viz ellen a termőföldet és a növényzetet.

Nemsokára érdekesebb képek is tárultak elénk; Plase állomásnál, a hol a Czirkvenicza és Novi fürdőbe utazók gyakran kiszállanak, ha kocsin akarnak a tengerpartra jutni, megláttuk a tengert. Ez volt a fölséges pillanat, látni a nagyterületű, azurkék vitzükröt. Majd előtűnt a szárazföld partja közé mélyen benyuló Buccari-öböl, a hegy oldalán amphitheatrális módon épült várossal, az öböl déli oldalán a tengerparton egy hatalmas, négy sarokbástyával ellátott kastély, a porto-rei vár, mely a vidéken létező sok más várral együtt az egykor hatalmas és virágzó Frangepán-családé volt. Sziklák közé foglalt kisebb kertek között, a melyeknek fáin piroslott az érett cseresznye, a miből aztán olcsó pénzen jóízűen lakmározott az ifjúság, haladtunk tovább a lejtős pályán, míg végre délelőtt 10 órakor berohantunk (mert a vonat haladása itt valóságos rohanás) Fiuméba.

Itt első dolgunk volt az állami polgári iskolát meglátogatni, a hol málhánknak nagy részét leraktuk. A polgári iskola most nyert díszes új épületet, ebben van elhelyezve a kereskedelmi iskola és az állami elemi iskola is. Az elemi iskolának több osztályát is meglátogattuk s hallgattuk a magyar nyelven szép eredménnyel folyó tanítást. A polgári iskola igazgatója, Békei Ignác úr, kollegiális szivességgel kalauzolta a társaságot s gondoskodott arról, hogy egyik vendéglőben olcsó ebédhez jussunk és hogy egy nappal később Susák egyik vendéglőjében szintén jutányosan egy napig (az éjjelt is számítva) ellátásban részesüljünk. Fogadja köszönetünket e helyen is szivességeért.

A moló bámulatos építményeinek és egy épen rakodás alatt álló nagyobb tengeri hajónak megtekintése után ebédre tért a társaság s ennek végeztével programmszerűen a délután 1 órakor Zenggbe induló hajóra szállt. Az 5 óráig tartó hajózás az eléggé keskeny és számos öböllel megszaggatott Maltempo-csatornán vezetett célunkhoz. Hajónk egymásután haladt el Buccari, Czirkvenicza, Novi stb. állomások és fürdőhelyek mellett, a kopár partvidék és a hasonló kopárságú Veglia szigete között. Mig végre esti hat óra

körül Zenggebe értünk. Itt első dolgunk volt megtekinteni az ódon várost s a mellette lévő és restaurálás alatt álló Nehaj-várat. Meglátogattuk az állami dohánygyárat is, melynek barátságos igazgatója és főellenőre igen szívesen láttak, sőt miután megtudták, hogy az utazótársaság szerényen van ellátva anyagi eszközökkel és hogy az a terve, hogy a reggelig Zenggben veszteglő hajón hálhasson, nem vihető keresztül, a dohánygyár egyik üresen lévő helyiségében éjjeli szállást is rendeztetek be számunkra. Fogadják e humánus és a tanuló ifjuság iránt oly melegen érző hivatalnokok e helyütt is hálás köszönetünket.

Az érkezés napján megfürdött a társaság Zenggben és a tenger 14°-os kristálytisza vize üdítőleg hatott az ifjakra. Fürdés közben a sziklákra tapadva bőségesen található echinuszokból gyűjtött az ifjuság. Másnap reggel 5 órakor indultunk vissza Fiuméba, a hová fél 10 órakor érkezünk meg. A hajón a Hymnus és a Szózat eléneklésével emlékezett meg az ifjuság jun. 8-ról, a koronázás évfordulójáról. Elfoglalva szállásunkat a susáki vendéglőben, első dolgunk volt a Whitehead-féle világhírű torpedógyár megtekintése, a hol az egyik kirendelt mérnök szíves készséggel kalauzolt bennünket; megismertük a torpedó részeit, készítésének módját és hogy mikép töltik meg pár száz atmoszféra nyomású sűrített levegővel, a mely az elsütött torpedót annak bámulatos szerkezeténél fogva a megadott mélységben és irányban a víz alatt hajtja 1000—2000 méter távolsáig is. Sőt, mivel éppen ilyen lancirozási gyakorlatokat is tartottak üres torpedókkal, kettőnek tanui is voltunk. A torpedógyárból a petroleum-finomító-gyárba tértünk, a hol szakszerű magyarázat kíséretében a finomítás módját és termékeit s a különböző eredetű (amerikai, oroszországi, galicziai) petroleumok között levő különbségeket ismertük meg.

Eltelvén a délelőtt, ebédre tértünk s ezután a kristálytisza vizű Recina mellett meredek és magas hegyszakadék és hegyfalak között levő Schmidt és Meynier-féle híres papirgyárat néztük meg. Másfél óráig tartott e gyárban való tartózkodásunk, a hol a papirgyártás minden fázisát egész az iskolai irkák vonalzásáig szakszerű magyarázat kíséretében volt alkalmunk megtekinteni. Ezután programunkhoz hiven, hajón Abbaziába, ezen bámulatos szép fürdőhelyre rándultunk ki, melynek szép fekvése és valóságos délszaki növényzete gyönyörködtette a társaságot; a babérfa-erdők és mirtuszok, a pálmák, narancs- és citrombokrok, a cziprusok és az országut szélére ültetett és virágzó magnoliafák jellemzik e fürdőflóráját. Mivel a nyolcz órakor induló hajóval kellett visszatérnünk Fiuméba, csak annyi időnk maradt, hogy megfürödhessünk a tengerben. Tekintve a tenger homokos fenekét és vizének 18°-nyi hőmérsékét, e fürdésünk sokkal élvezetesebb volt a zenggi fürdésnél. Abbaziában a parthoz közel egy delfint is volt alkalmunk látni, a mint bukdácsolva uszott a tenger hullámaiban. Első tekintetre czápának véltük a hatalmas állatot.

Másnap, június 9-én, vasárnap korán reggel 7–9 óra között fiumei programmunk utolsó pontját tartottuk meg, megtekintve a város felett lévő gyönyörű fekvésű »Tersattót«. Csaknem 500 lépcsőn haladva fel, a hajósok bucsujáró helyéül szolgáló templomba mentünk, melynek falait a tengeri viharokból szerencsésen megmenekült hajók képei díszítik. A legenda szerint a vihar által megtámadott hajósok végső szükségükben szűz Máriához imádkoztak, a ki a felhők között megjelenve bátorította őket. A szerencsésen megmenekült hajósok képzeletükben megörökítették e képet s majd lefestve, e templomba helyezték el. E példát más hajósok is követték s ma már a templom falain több mint 100 ilyen kép látható, melyek a tengeri viharok legkülönbözőbb alakjait tüntetik fel, úgy, a mint azokat az illetők látták és emlékülben megtartották.

A templomból a Tersatto tetején levő Frangepán-féle várba mentünk, melynek nagy része rom, csak egy kisebb kápolnája maradt még épen, melybe e vár legutolsó birtokosai, a Nugent grófok temetkeztek. Egyik Nugent gróf, kinek gyönyörű sarcophagja van a kápolnában, ő Felsőháznak híres hadvezére volt; az 1859-iki olasz-francia-osztrák háborúban Marengonál megverte III. Napoleon seregét s e csataterőről elhozta aztán azt az emléket, a melyet I. Napoleon az 1800-iki híres marengoi ütközet emlékére emeltetett volt. Itt, a híres hadvezér nyugvóhelye előtt emelkedik most a francia sassal díszített emlékoszlop egy hozzá hasonló párjával együtt, egyaránt hirdelve a dicsőséget és a mulandóságot. A Tersattón elénk tárult bámulatos szépségű kilátástól alig tudtunk megválni, de kiszabott időnk eltelt és sietnünk kellett a 10 órakor induló vasutra. Beszerezve a vasuton való étkezéshez (ebédhez és vacsorához) szükséges élelmiszereket, elindultunk Fiuméből, ezen igazán kedves és szép városból, a mely valóban egyik legméltóbb pontja az ilyen tanulmányi kirándulásoknak.

Vonatunk nehezen kapaszkodott felfelé a hegyen s még sokáig volt alkalmunk nézni a Quarnerot, a sziklás hegyvidéket, Veglia és az isztriai félsziget partjait és a Tersatto várromot. A Karszt keleti oldalára most már nappal érkezünk s így az odautazásunk alkalmával az éjszaka miatt nem látott vidéket is megláthattuk. Vasárnap lévén, az ottani népeletből is láthattunk egyes epizódokat. Vonatunk sokáig a Moravicza folyó mellett haladt, majd elhagytuk *Ogulint*, ezt a ma is katonai állomásul szolgáló régi híres határvidéki várost; átkelve a tekintélyes nagyságú *Kulpán*, elértük *Károlyvárost*, a melyet a III. Károly által építtetett remek országutak kötnek össze Fiumével és Zenggel. Többnyire rosszul művelt földeket és ehhez képest gyenge terméseket láttunk e vidéken. Majd átkeltünk a Száván s ismét Zágrábba érkezünk. Itt egy óráig időzött vonatunk, a mit újból felhasználtunk arra, hogy az állomás közelében lévő Zrinyi-téren egy sétát tegyünk.

Ezután vonatra szállva éjjel 11 órakor *Csburgóra* érkezünk, a hol már előzetes bejelentésünk alapján az állami tanítóképző-intézet tanári kara várakozott reánk. Megtörténvén az elszállásolás, nyugalomra tért az utazás fáradalmi után pihenni vágyó társaság. Másnap kora reggel a városba tettünk kisebb sétát, majd az állami tanítóképzőt tekintettük meg, a melynek dísztermében az intézet igazgatója Mátrai Gyula, a tanári kar élén szives szavakkal üdvözölt, kiemelve azt, hogy 30 évi Csburgón való működése alatt ez az első eset, hogy egy testvérintézet látogatást tett Csburgón. Az ifjuság által szépen elénekelt dalok és zongorán eljátszott néhány zenedarab meghallgatása után villásreggelire tért a társaság; miközben a szives vendéglátásnak tósztokkal fűszerezett percei oly gyorsan teltek el, hogy félnünk kellett a vasutról való elkéséstől is. De mint minden jó dolognak, úgy itteni tartózkodásunknak is vége lett s így még kellő időben érkezünk a vasúthoz, a hova a tanári kar és az ifjuság egy része is szives volt kikísérni.

Fogadja a testvérintézet tisztelt tanári kara és ifjusága e helyütt is azon szives figyelemért és vendégszeretetért, a melylyel tanulmányi kirándulásunk azon részét, hogy visszatérésünk alkalmával a Balatont, a mi kedves »magyar tengerünket« és annak vidékét is megpillanthassuk, elősegíteni szivesek voltak.

A vasuton Gyékényesre, majd innen a Dráva mellett N.-Kanizsára érkezünk, a honnan a vasuti vendéglőben röviden megébedelve, tovább folytattuk utunkat. Nemsokára elértük a Balatont, a melynek partján két óránál tovább haladt vonatunk. Még a Quarneró azurkék vizének szépségei után is gyönyörrel töltötte el lelkünket e szép vidék szemlélése, a tó impozáns kiterjedése és szőke színű vize sok vízi madarával; a zalai partok bazáltból álló kúphegyei, a festői Badacsony és Tihany folyvást fokozták azokat a felejthetetlen hatásokat és vidámságban tartották az azok által ébresztett lelki hangulatunkat, a mely ezen tanulságos és mindenekfelett jól sikerült kirándulásunk alatt keletkezett lelkünkben. Meggyőződünk tapasztalatunk útján arról az ismert igazságról, hogy utazás közben mindenekfelett gyarapíthatók az ismeretek s ez a legélvezetesebb szellemi munkák közé tartozik; hogy a hasonló hivatású egyének az egymással való érintkezés által ismerhetik meg egymást és a mindennapi élet egyes viszonyait is s ez az ismeret és tapasztalat sok csalódástól és félreértéstől óvhatja meg az ábrándok világában élő ifjuságot.

Miklós Gergely.

A növendékek az országos tornaversenyen.

Az intézet növendékei, szám szerint 80-an, részt vettek az 1901. május 26-án és 27-én megtartott *országos tornaversenyen*.

Ez alkalommal állandó vezetőjük a szaktanár, *Oheroly János* tornatanár volt, de felügyelő és kíséző tanárok gyanánt elkisérték őket a pályára első napon *Dr. Baló József* cz. igazgató, vezetőtanár, *Miklós Gergely* és *Farkas Sándor* tanárok, második napon pedig *Sztankó Béla*, *Horvay Ede* tanárok.

Az intézeti csapat a legnagyobbak közé tartozott a versenyen s hogy iskolánk, daczára az ifjak nagyon korlátolt anyagi állapotának, ily szép számú képvisellel jelenhetett meg a küzdőtéren, hálásan jegyezzük fel, hogy abban nagy része volt a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi ministerium e célra és tornaszerek pótlására utalványozott 300 koronányi adományának.

Iskolánk csapata az országos tornaversenyen tisztességgel állotta meg a helyét, főképen a *rend- és szabadgyakorlatokban*, melyekben fegyelmezett, szabatos, egyöntetű mozdulatai alig hagytak kívánni valót fenn.

Az egyes és összetett versenyekben a nyert díjak nincsenek ugyan arányban a megjelentek nagy számával, de ezekben is *hat* növendék babért aratott, a mint neveik itt feljegyeztetnek.

100 méteres futásban második díjat nyert:

Merényi Lajos II. osztálybeli növendék, és harmadik díjat *Szekeres Ferencz* I. osztálybeli növendék.

150 méteres futásban első díjat nyert:

Szalatsy Richárd IV. osztálybeli növendék, és második díjat *Jónás János* III. osztálybeli növendék.

Rúdászásban első díjat nyert:

Varga Győző II. éves, növendék, és második díjat nyert *Zsidó Lajos* I. osztálybeli növendék.

Jutalmat nyert *Hermann Károly* III. osztálybeli növendék is.

A növendékek közreműködése a népszámlálásban.

Az 1901. január hó 1-én megkezdődött népszámlálás biztosait a fővárosban első sorban a főváros községi tanítói közül toborozta a statisztikai hivatal, másodsorban a polgári tanítóképző-intézet és harmadsorban iskolánk növendékei közül.

A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi ministerium beleegyezett, hogy az erre kiválasztott növendékeink ebbeli feladatukat elvégezhessek, s a rendesen január 3-ig tartó karácsonyi szünetet 1901. évi január 12-ig terjesztette ki.

A tanári kar, habár tisztában volt azzal, hogy a karácsonyi szünet ily mértékű megnyújtása didaktikai szempontból s talán a fegyelem tekintetéből is észrevehető lesz, örömmel látta, hogy

növendékeink ily fontos, nagy és hazafias munkálat teljesítésébe bevonatnak.

E helyen örvendetesen jegyeztetik fel, hogy a növendékek egy részének — 33-nak — e nemű, huzamos, majdnem két hétig tartó elfoglaltsága az intézeti életben sem didaktikai, sem fegyelmi, sem egészségügyi szempontból semmi különös káros következményre nem járt.

Örvendetesen jegyezhetik fel iskolánk annalesei, hogy növendékeink e munkában is jelét adták az intelligens munkára való rátermettségüknek s ennek kifejezése található abban az elismerő iratban, melyet a fővárosi statisztikai hivatal igazgatója a növendékeknek ebbeli értesítése céljából iskolánk igazgatóságának küldött.

Növendékek közreműködése a felügyeletben.

A tanári kar nemcsak azt igyekezett elérni, hogy felügyelete alatt a növendékek a rendtartási szabályoknak megfelelőleg viseljék magukat, hanem rá akarta vezetni az ifjúságot arra is, hogy fegyelmezni tanulja önmagát s részben a rend ellenőrzéséhez is szokjék hozzá.

Ebből a célból a megbízhatóbb növendékek, első sorban a felsőbb osztályosok a felügyeletbe is bevonattak és az így megbízott növendékek általában sikerrel oldották meg ebbeli feladatukat.

Az iskolai helyiségben :

Az I. osztály termében *Glöckner Keresztély* I. osztálybeli növendék volt őre a teremnek s ügyelt a rendre. Ebbeli mindkét feladatát sikerrel oldotta meg.

A II. osztályban *Pappert László*, *Remes Alajos* és *Kiss József* tüntek ki e téren.

A III. osztályban *Segnan Vito*, *Palotás Miklós*, *Benkő Miklós*, *Lendvay Dezső* és *Gilliám Rudolf*.

A IV. osztályban *Vass Albert*.

A zongorás és harmoniumos termekben : az említetteken kívül *Jovanovics Döme*, *Ihász Károly*, *Szalay Károly*, *Mihalik József* tettek eredményes szolgálatokat.

Az internátusban.

Hálószoza-felügyelők voltak : *Jovanovits Döme*, *Egedy István* és *Vass Albert* IV. éves növendékek. Utóbbinak hosszabb ideig tartó betegeskedése alatt *Segnan Vito* III. éves növendék végezte a felügyelői teendőket.

Az olvasóterem felügyeletének tisztségét szépen töltötte be *Stolmár Károly* IV. éves növendék ; s megemlítendő még *Rónai Sámuel*, mint ruhafelügyelő.

Jubileumi ünnepély.

Intézetünk egész tanártestülete s ifjúsága részt vett azon szép ünnepély létrehozásában, mely a II. ker. állami tanítónőképző-intézetben, az 1900. év december hava 16-án, ez intézet alapítása napjának 31. évfordulóján folyt le, s melyen a két képző tanártestülete és ifjúsága együtt ünnepelte azon hat érdemes képzőintézeti tanítót, kik 30 év óta állanak a tanítóképzés szolgálatában.

Tanártestületünk nevében dr. Kiss Áron igazgató üdvözölte az ünnepelteket azon benső kollégialis érzülettől áthatott beszédben, mely érzület e két testvérintézet tanárkarát összeköti.

Külön szózatot intézett a jubilánsok közül *Szente József* nyug. cz. igazgatóhoz, ki az 1869/70. isk. évben intézetünknek volt rendes tanára, továbbá *Radó* Vilmoshoz, ki az 1870/1. iskolai évtől kezdve az 1874/5. iskolai év kezdetéig intézetünkben mint gyakorló iskolai tanító működött.

Végül *Nagy F. Károlyt* üdvözölte, mint a ki az 1871/2. iskolai év óta *maig is intézetünknek rendes tanára*. Üdvözlő beszédének végén *Nagy F. Károlynak* az intézeti tanártestülete nevében díszes albumot nyújtott át, melyben intézetünk s az elemi tanítóképző tanártestületének fényképe s a tanárkar minden tagjának a jubilánsra vonatkozó emléksorai foglaltnak.

A tanítóképző intézet részéről a jelenlegi tanítványok nevében *Egedy István* IV. éves növendék adott kifejezést a tanítványok szeretetének és hálájának s emlékül egy szép albumot nyújtott át *Nagy Károlynak*, mely album az intézet összes növendékeinek arcképét s névalírását tartalmazza.

Ez ünnepet, melyet a tanítóképzés terén végzett úttörő munka méltánylása tesz mindvégig emlékezetessé: magasztosságában emelte azon hatalmas vegyes kar, melyet intézetünk növendékei a II. ker. áll. tanítónőképző-intézet növendékeivel együtt adtak elő a legnagyobb szabatossággal.

Orlandó Lasso himnusza nyitotta meg s a nemzeti Hymnus zárta be a feledhetetlenül szép ünnepet, mely e két intézet működésének benső összhangját is szépen jelképezte.

Az iskola látogatói.

Azon számos egyeseken kívül, kik a lefolyt tanévben intézetünket becses látogatásukkal megtisztelték, örömmel jegyezzük fel ez évi jelentésünkben, hogy a *dévai* társintézet növendékeit — igazgató és tanári vezetőikkel együtt — a husvétii szünet folyamán tett tanulmányutjuk közben, mialatt a fő- és székváros nevezeteseit tekintették meg, intézetünk vendégeiül üdvözölhette. Az ifjúság itt tartózkodásuk ideje alatt intézetünkben szállásoltatott el.

Érdekes látogatói voltak intézetünknek 1900. december 17-én, midőn a *japáni* közoktatási kormány négy tisztviselője Józsa Mihály kir. tanfelügyelő vezetése alatt intézetünknek nemcsak helyiségeinket vették behatóan szemügyre, hanem a gyakorló elemi iskolában folyó tanítást is meghallgatták.

Végül megemlítjük, hogy a *tanítóképző tanárok* részére az iskolai évet követő nagy szünetben rendezett *első szünnidei tanfolyamnak* több vidéki tagja elemi képzőnk internatusi helyiségeiben nyert elszállásolást, — s a mennyire egyszerű berendezésünk lehetővé tette, — az igazgató itt is igyekezett barátságos otthont biztosítani számukra a tanfolyam tartama alatt.

Gyűjtés a Vörösmarty-szoborra.

Mikor az 1900. évben országos mozgalom indult meg, hogy koszorús költőnknek a fő- és székvárosban őt megillető szobra ékeskedjék, úgy a tanári kar, mint a növendéksereg felbuzdulva látott hozzá, hogy csekély filléreivel közreműködjék a nemzeti mű létrehozásában s egyszersmind ez alkalomból éltetni segítse Vörösmarty szellemét a mai nemzedékben.

Igy tartatott meg 1900. december 9-én az ifjúságnak Vörösmarty emlékére rendezett iskolai ünnepe.

Ehhez járult az a gyűjtés, mely a tanári kar és az ifjúság kebelében összesen 63 korona 62 fillért eredményezett, a mely összeg a *tanítóképző-intézeti tanárok országos egyesületének* adományai között számoltatott el.

Bartalus István síremlékének létesítésére indított mozgalom.

A tanári karnak 1900. október 16-án tartott ülésén *Sztankó Béla* tanár indítványt terjesztett elő, kezdeményezne a tanári karnak mozgalmat, hogy *Bartalus Istvánnak*, a kiváló mesternek, a ki az intézetnek is nagynevű tanára volt, jeltelenül álló sírjára állítson emlékkövet a tanítványok, barátok, ismerősök kegyelete. A tanári karnak elfogadta az indítványt s a mozgalom magindítására *dr. Kiss Áron* elnöklete alatt *dr. Baló József*, *Sztankó Béla*, *Snašel Ferencz*, *Horvay Ede* és *Farkas Sándor* személyében bizottságot küldött ki.

E bizottság érintkezésbe lépven a polgári tanítóképző-intézet tanári kara által kiküldött bizottsággal megindította az említett célra a gyűjtést, melynek eredménye a *Magyar Tanítóképző* című lap számaiban olvasható.

Intézetünk résztvétele az 1900. évi párisi nemzetközi kiállításon.

Intézetünk a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete által megállapított módozatok szerint s a nevezett egyesület által létesített gyűjteményes kiállítás keretében a következő tárgyakal vett részt az 1900. évi párisi világkiállításon:

I. Az intézet fényképe; a kerti gazdaságot feltüntető akvarell kép. (Festette: Lányi Ernő.)

II. A tanárok irodalmi működése (címjegyzékekben).

III. Részletes tanmenetek. Órarend. Magyar nyelvi, német nyelvi dolgozatok; földrajzi, történelmi térképek; gazdasági gyakorlatokról vezetett naplók; oltásmódok készítményekben; számtani dolgozatok; szépírási tanmenet; zeneelméleti dolgozatok; testgyakorlatokról felvett fényképek; kézügyességi (slöjd) tanmenet készítményekben; tanítás-tervezetek, bírálatok. A díszterem, egy tanterem, a zeneterem, a kézügyességi terem fényképei.

IV. Rendtartási szabályok; a segélyző egyesület alapszabályai. Iskolai ünnepélyek műsorai. Az ebédlő fényképe. Köztartási étlap.

V. A gyakorló iskola fényképe. Gyakorló-iskolai tanmenet és órarend.

VI. Ügyviteli nyomtatványok.

2. A tanítás.

a) Tanári értekezletek.

A tanári kar az 1900–1901. iskolai évben összesen 14 gyűlést tartott: az elsőt 1900. szeptember 1-én, az utolsót 1901. június 28-án.

E gyűlések rendes tantárgyai az úgynevezett folyóügyek voltak, nevezetesen: ministeri rendeletekről való előterjesztés s az azok szerint való intézkedések megállapítása; a növendékek tanulmányi ügyei, melyekről konkrét eseteken kívül is majd minden értekezleten általában is volt szó. Ezen kívül az őszi, téli és tavaszi évharmadban rendesek voltak az *ellenőrző* conferentiák, a mely alkalmakkor a hanyag tanulók jegyzőkönyvi megintésben részesültek s erről szülőiket az igazgatóság értesítette s ezen ellenőrző gyűléseket rendszeren egy hó múlva követte az évharmadi osztályozó gyűlés.

A tanulók segélyezésének ügye is egyik fontos tárgya volt a gyűléseknek, éber gond fordítván arra, hogy az állami segélyeket állandóan csak az arra méltó tanulók élvezhessék. Egyébiránt ebben az iskolai évben az állami segélyek kiosztásában év kezdetétől fogva kevés ingadozás történt.

A nevelés és didaxis kérdése annyival inkább foglalkoztatta a tanári kart, mert iskolánk helyzete és elhelyezése következtében lépten-nyomon merültek fel oly mozzanatok, a melyekről szükség volt tanácskozni.

A tanári kar kebelében meghonosodott a tanácskozásoknak azon üdvös módja is, mely szerint az iskola ügyei állandóan szőnyegen voltak a barátságos beszélgetések folyamán is, úgy hogy

igen sok fontos dolog már tisztázva, megvitatottan, éretten jutott a rendes tanácskozások elébe.

Didaktikai tekintetből legtartalmasabbak voltak az 1900. évi szeptember hó folyamán tartott tanári gyűlések, melyeken a minis-ter úr által véleményadás végett leküldött *tantervjavaslat* került több értekezleten beható tárgyalás alá.

A javaslat egyes pontjainak előadói az illető szaktanárok vol-
tak, de a tárgyalásban élénk részt vett az egész testület és a tan-
meneteknek, a tantárgyak egymáshoz való viszonyainak sok oly mozzanata került szóba, mely a legtartalmasabb módszeres tanács-
kozásnak anyagát alkotja.

A nevelés szempontjából az 1901. évi június hó 28-án tartott tanári gyűlés említendő meg, a melyen az előre kijelölt előadók terjesztették elő javaslataikat az új rendtartási szabályzatból kifolyólag szükségessé vált rendtartás ügyében.

Ugyancsak ekkor tanácskozott a tanárkar a rendtartási nyomtatványok: osztálykönyv, anyakönyv, felvételi napló stb. ügyében is, melyekre nézve minden körülményt tekintetbe véve, szintén megállapodott a tanári kar a lehető legczélszerűbbeknek ígérkező formákban.

b) Tanmenetek; a tananyag rövid felsorolása.

A hit- és erkölcsstanból az illető hitfelekezet egyházi hatóságai által előírt tanítási anyag elvégeztetett.

I. Paedagogiai tárgyak.

A) *Lélektan.* II. osztály. Kiindulás a nevelés feladataiból, a mi a lélektan és neveléstan összefüggésére vezet. Lelki tünemények konkrét észrevése. A megfigyelés útján szereshető lélektani anyag. Tapasztalati és physiologiai tanulságok feltüntetése. Az idegrendszer. Az érzet és meghatározói; észrevétel (szemlélet), képzet. A tudat: reproductio és associatio. Emlékezet. Képzület. A lélektan és logika kapcsolata. A logika alapvonalai. Érzet- és képzethangulat s ezzel kapcsolatban az érzelmek; paedagogiai vonatkozásuk. Önkénytelen mozgások, a melyekben az akarat kifejlődésének csirái tüntethetők fel gyermekpsychologiai képekben. Önkénytes mozgások, akaratbeli cselekmények. Az akarat kettős meghatározója. A jellem.

A lelki jelenségek főbb csoportjai genetikus rendben, különösen tekintettel a gyermekpsychologiai szempontra. Paedagogiai rámutatások: az érzet, észrevétel, képzet foka a gyermekben; a figyelem, emlékezet, képzelet fejlődése. A gondolkodás kifejlődése.

A lelki élet egészében, a lélek mivolta, a lélektan tudatos fel-fogása. Az egyéniség. Lelki bajok, pathologia. A paidologia és eredményei.

Rövid erkölcsstan és a neveléstan legáltalánosabb rendszere.

B) *Módszertan*. II. osztály. A népiskola mivolta. A népiskolai tanulmányok iránya. A nevelés és oktatás kapcsolata. Didaktikai részletek. A tanterv elmélete röviden. A népiskolai tanterv. Órarend, tanmenet, haladási napló. A módszer, a tanítás alakjai. A tanítás fokozatai. A fegyelem az oktatás szempontjából. Taneszközök, tankönyvek.

Az írva-olvasás és beszéd- és értelemgyakorlatok részletes módszere tanítási próbákkal.

III. osztály. Az összes népiskolai tárgyak tanításának módszere; tanítási próbák a tárgyalás közben, oly sorban, a mint a jelöltek nyilvános próbatanítása a gyakorló-iskolában ezt szükségessé teszi.

C) *Neveléstan*. III. osztály. A nevelés és neveléstan fogalma. Inductiv megállapítása a növendékekkel együtt a nevelés terének, irányainak. Testi, erkölcsi, értelmi, érzelmi és vallásos nevelés céljai, eszközei, főképp az iskolai eszközök. Gondoskodás arról, hogy a jelöltek a nevelésnek ez ágait ne egymástól elszigetelten fogják fel, a mi már a lelki jelenségek tárgyalása közben figyelem tárgya volt a lélektanban.

D) *Neveléstudomány és szervezettan*. IV. osztály. A kereszténység előtti kor összefoglalása egy pár képben. Görögök, rómaiak. A kereszténység hatása a nevelésre. A nyugati egyház iskolái. A scholasticismus; a lovagok, városok. Egyetemek. A középkorbeli magyar nevelés és oktatás. A reformatio paedagogiája, főképp magyarországi adatok alapján. Ez utóbbival párvonalosan a r. kath. iskolaügy.

A gondolkodás fordulata a XVI. században. A realizmus a paedagogiában a különböző országokban, főképp Magyarországon.

A XVIII. század. Rousseau; az emberbarátok, Felbiger; a Ratio educationis. A XVIII. század nevelési irodalma és népoktatásügye hazánkban. A XIX. század I. és II. fele épen ily pontok szerint s megelőzőleg *Pestalozzi*, *Herbart*, *Disternweg* paedagogiája. A nevelés- és iskolaügy fejlődése hazánkban az 1868-ik év után.

A magyar népoktatásügy szervezetéből: előleges bevezetés, a népiskola fentartását és szervezését illető ismeretek; állami felügyelet, a tanítóra vonatkozó ismeretek; a népiskola belső szervezetét illető ismeretek. A kisdédóvás és az emberbaráti intézetek.

Írásbeli dolgozatok tételei a neveléstani tárgyak köréből. II. osztály. Ez os tályban az írásbeli dolgozatok célja az volt, hogy a tanulók, mire a III. osztályba fellépnek, tudjanak jól szerkesztett tanítási tervezetet írni.

Ebből a célból, mikor a *módszertan* tanmenete szerint lehetséges volt:

a) az összekötő előkészítés és célkitűzés cz. formális fokra nézve tettek próbákat 1. az »i« hang ismertetése cz. tételhez; 2. a *Balkan-félsziget földrajzi ismertetése* cz. tételhez; b) gyakorolták azután

igen sok fontos dolog már tisztázva, megvitatottan, éretten jutott a rendes tanácskozások elébe.

Didaktikai tekintetből legtartalmasabbak voltak az 1900. évi szeptember hó folyamán tartott tanári gyűlések, melyeken a minis-ter úr által véleményadás végett leküldött *tantervjavaslat* került több értekezleten beható tárgyalás alá.

A javaslat egyes pontjainak előadói az illető szaktanárok vol-
tak, de a tárgyalásban élénk részt vett az egész testület és a tan-
meneteknek, a tantárgyak egymáshoz való viszonyainak sok oly-
mozzanata került szóba, mely a legtartalmasabb módszeres tanács-
kozásnak anyagát alkotja.

A nevelés szempontjából az 1901. évi június hó 28-án tartott
tanári gyűlés említendő meg, a melyen az előre kijelölt előadók
terjesztették elő javaslataikat az új rendtartási szabályzatból kifolyó-
lag szükségessé vált rendtartás ügyében.

Ugyancsak ekkor tanácskozott a tanárkar a rendtartási nyom-
tatványok: osztálykönyv, anyakönyv, felvételi napló stb. ügyében
is, melyekre nézve minden körülményt tekintetbe véve, szintén
megállapodott a tanári kar a lehető legczélszerűbbeknek ígérkező
formákban.

b) Tanmenetek; a tananyag rövid felsorolása.

A hit- és erkölcsstanból az illető hitfelekezet egyházi hatóságai
által előirt tanítási anyag elvégeztetett.

I. Paedagogiai tárgyak.

A) *Lélektan*. II. osztály. Kiindulás a nevelés feladataiból, a mi-
a lélektan és neveléstan összefüggésére vezet. Lelki tünemények
konkrét észrevése. A megfigyelés útján szereshető lélektani anyag.
Tapasztalati és physiologiai tanulságok feltüntetése. Az idegrendszer.
Az érzet és meghatározói; észrevétel (szemlélet), képzet. A tudat:
reproductio és associatio. Emlékezet. Képzelet. A lélektan és logika
kapcsolata. A logika alapvonalai. Érzet- és képzethangulat s ezzel
kapcsolatban az érzelmek; paedagogiai vonatkozásuk. Önkénytelen
mozgások, a melyekben az akarat kifejlődésének csirái tüntethetők
fel gyermekpsychologiai képekben. Önkénytes mozgások, akarat-
beli cselekmények. Az akarat kettős meghatározója. A jellem.

A lelki jelenségek főbb csoportjai genetikus rendben, különö-
tekintettel a gyermekpsychologiai szempontra. Paedagogiai rámuta-
tások: az érzet, észrevétel, képzet foka a gyermekben; a figyelem,
emlékezet, képzelet fejlődése. A gondolkodás kifejlődése.

A lelki élet egészében, a lélek mivolta, a lélektan tudatos fel-
fogása. Az egyéniség. Lelki bajok, pathologia. A paidologia és ered-
ményei.

Rövid erkölcsstan és a neveléstan legáltalánosabb rendszere.

B) *Módszertan*. II. osztály. A népiskola mivolta. A népiskolai tanulmányok iránya. A nevelés és oktatás kapcsolata. Didaktikai részletek. A tanterv elmélete röviden. A népiskolai tanterv. Órarend, tanmenet, haladási napló. A módszer, a tanítás alakjai. A tanítás fokozatai. A fegyelem az oktatás szempontjából. Taneszközök, tan-könyvek.

Az írva-olvasás és beszéd- és értelemgyakorlatok részletes módszere tanítási próbákkal.

III. osztály. Az összes népiskolai tárgyak tanításának módszere; tanítási próbák a tárgyalás közben, oly sorban, a mint a jelöltek nyilvános próbatanítása a gyakorló-iskolában ezt szükségessé teszi.

C) *Neveléstan*. III. osztály. A nevelés és neveléstan fogalma. Inductiv megállapítása a növendékekkel együtt a nevelés terének, irányainak. Testi, erkölcsi, értelmi, érzelmi és vallásos nevelés céljai, eszközei, főképp az iskolai eszközök. Gondoskodás arról, hogy a jelöltek a nevelésnek ez ágait ne egymástól elszigetelten fogják fel, a mi már a lelki jelenségek tárgyalása közben figyelem tárgya volt a lélektanban.

D) *Neveléstörténet és szerveztan*. IV. osztály. A kereszténység előtti kor összefoglalása egy pár képben. Görögök, rómaiak. A kereszténység hatása a nevelésre. A nyugati egyház iskolái. A scholasticismus; a lovagok, városok. Egyetemek. A középkorbeli magyar nevelés és oktatás. A reformatio paedagógiája, főképp magyarországi adatok alapján. Ez utóbbival párvonalosan a r. kath. iskolaügy.

A gondolkodás fordulata a XVI. században. A realizmus a paedagógiában a különböző országokban, főképp Magyarországon.

A XVIII. század. Rousseau; az emberbarátok, Felbiger; a Ratio educationis. A XVIII. század nevelési irodalma és népoktatásügye hazánkban. A XIX. század I. és II. fele épen ily pontok szerint s megelőzőleg *Pestalozzi*, *Herbart*, *Disterweg* paedagógiája. A nevelés- és iskolaügy fejlődése hazánkban az 1868-ik év után.

A magyar *népoktatásügy szervezetéből*: előleges bevezetés, a népiskola fentartását és szervezését illető ismeretek; állami felügyelet, a tanítóra vonatkozó ismeretek; a népiskola belső szervezetét illető ismeretek. A kisdédovás és az emberbaráti intézetek.

Írásbeli dolgozatok tételei a neveléstani tárgyak köréből. II. osztály. Ez os tályban az írásbeli dolgozatok célja az volt, hogy a tanulók, mire a III. osztályba fellépnek, tudjanak jól szerkesztett tanítási tervezetet írni.

Ebből a célból, mikor a *módszertan* tanmenete szerint lehetséges volt:

a) az összekötő előkészítés és célkitűzés cz. formális fokra nézve tettek próbákat 1. az »i« hang ismertetése cz. tételhez; 2. a *Balkán-félsziget földrajzi ismertetése* cz. tételhez; b) gyakorolták azután

az új anyag egységekben cz. formális fokot: 1. »p« betű ismertetése cz. tételhez készítvén tanítási egységeket s ezt próbálva a »Pók-versenye« cz. olvasmány tárgyalásán is, a mint az a gyakorló-iskolában tanításra került; c) harmadik fokon már egész tervezeteket próbáltak szerkeszteni ezen beosztás szerint:

Tanítási tervezet. Hely, Idő, Tárgy, Anyag, Tanító, Főbiráló. E szempontok szerint adatok elősorolása.

I. Vázlat. 1. Összekötő előkészítés és célkitűzés stb. 2. Az új anyag egységekben stb. 3. A társítás stb. 4. Rendszer stb. 5. Összefoglaló ismétlés, begyakorlás stb. Arról itt még nem lehetett szó, hogy e formális fokok egyike-másika alkalmilag el is maradhat. Ezekon kívül minden II. éves növendék irt gyakorló-iskolai jegyzeteket 10—20 lap terjedelemben két-két izben történt hospitálásáról.

III. osztály. Ez osztályban a) a különböző tanítási tervezetek, b) a bírálatok és c) a bírálatok alkalmából a főbiráló által vezetett jegyzőkönyvek voltak az írásbeli dolgozatok.

IV. osztály. a) a tanítási tervezetek, b) bírálatok, c) jegyzőkönyvek és d) a gyakorló iskola mind a négy osztályáról vezetett rendszeres *haladási napló* voltak az írásbeliek tárgyai.

II. Magyar nyelv és irodalom.

A) *Magyar nyelvtan. I. osztály. a) Nyelvtani anyag.* A magyar nyelv. A magyar irodalmi nyelv. Történeti, tájnyelv, gyermeknyelv. A magyar nyelvjárások részletes ismertetése. A nyelvtan fölosztása.

Aszóhangok száma és osztályozása. A magánhangzók, időmérték, hangfokozat és szájnyílás szerint. A mássalhangzók időmérték, szájrészek és hangrezgés szerint. A szóhangok változásai a beosztási szempontok szerint. A hangtani helyesírás.

A szók fajai. A szótörzsek. A képzők és ragok. A főnevek fajai, képzése, ragozása; mondattani szerepük. A melléknevek fajai, képzésük módja, ragozásuk. Szerepük a mondatban. A számnevek fajai, képzése, ragozása. Tisztjuk a mondatban. A névmások fajai és ragozása. Névmások a mondatban. Az igék fajai. Az igeképzés. Az alanyi és tárgyias ragozás. Ikes és iktelen igék. Az igemódok, módjelek. Az igeidők. Időjelek. Az igeragozás rendszeres áttekintése. Névalakok. Az ige tiszte a mondatban. A határozó szók fajai, képzésük módja. Fokozásuk és ragozásuk. A határozó szófajták szerepe a mondatban. A névutók fajai, ragozásuk módja. Mondattani szerepük. A névelők s mondattani szerepük. A kötőszók fajai; helyzetük a mondatban. Az indulatszók.

Rokonalakú és rokonértelmű szók. A szótan körébe eső helyesírási szabályok összefoglalása.

Mondatszerkezetek. A mondatrészek, egymáshoz való viszonyuk. Az alany és állítmány; egyezésük törvényei. A mondat kiegészítője. Szóvonzatok. Kiegészítő bővítmények. A határozók; az

állítmányhoz való viszonyuk. Határozói bővítmények. A jelzők. Kihagyásos mondatok. A mondatok jelentésük szerint. A szórend. A mellérendelt mondatok fajai. Az összevont mondat. Az alárendelt mondatok fajai. Az alanyi mellékmondatok. Kiegészítői mellékmondatok. Határozói mellékmondatok. Jelzői mellékmondatok. A mellékmondatok helyzete és fokozatai. Többszörösen összetett mondatok. Körmondatok.

b) A nyelvtani fejtegetéseket minden egység bevégeztével nyomon kísérte a tartalmilag tárgyalt olvasmányokon való elemzés;

c) ugyancsak ezt a célt szolgálták a nagyobb egységek bevégezte után a feleletképen szolgáló, rögtönzött fogalmazási gyakorlatok, melyeknek tárgyai voltak: nyelvtani tételek szabatos megállapítása, példák keresése, mondatszerkesztések, stb. A havonként készített rendszeres írásbeli (házi, avagy iskolai) dolgozatok tételeit l. alább.

d) Két havonként egy-egy szépprózai, vagy verses mű könyv-nélkülözése, tartalmi és alaki fejtegetésekkel. Alkalmyszerűleg szabadon választott költői művek szavalása.

B) *Stilisztika*. II. osztály. Az írásművek elmélete. A stilus általában. A stilus kellékei. Világosság, szabatosság, nyelvtisztaság, magyarosság, az előadásbeli kellem. A prózai előadás. A prózai előadás tárgyai. Élettelen tárgyak leírása. Személyek leírása. Jellem-, nép- és erkölcsrajz. Életkép. Uti rajz. Az elbeszélés általában. Az elbeszélés szerkezete. Példázat. Életrajz. Történetírás. Az értekezés. Az értekezés szerkezete és stilusa. A választékos stilus. Hangfestés, hasonlat. Metaphora, metonymia. Személyesítés. Jelzők. Alakzatok. A körülírás. Elmésség. Hathatóság. A stilisztika áttekintő ismétlése. A levél. Folyamodás. Bizonyítvány. Nyugtatóvány. Számla. Elismervény. Jegyzőkönyv. Végrendelet. Szerződés. Meghatalmazás.

Minden harmadik órán olvasmánytárgyalás. Toldi. A prózai műfajok közül azok, melyeken a stilisztikában tanultak bemutatathatók.

Költemények könyv nélkül.

C) *Költészet- és szónoklattan*. III. osztály. A művészetekről. A költészet. A költői nyelv. A rhythmus. A hangsúly. Hangsúlyos mondatrészek. A hangsúlyos rhythmus. Ütemek. Ütemes verssorok. Időmértékes verselés. A rím. A versnemek. A költői műfajok. A lyrai műfajok. Epikai műfajok. Drámai műfajok. *Szónoklattan*. Meghatározások. A szónoki beszéd tárgya, fajai. A szónoki beszéd szerkezete; előadása. A szónoklás története.

Az elméleti részt állandóan megfelelő prózai és költői olvasmányok kísérik, melyek közül a növendékek többet könyv nélkül is megtanultak.

D) *Irodalomtörténet*. IV. osztály. Az irodalom fogalma. Az irodalomtörténet fogalma és felosztása.

I. *A régi magyar irodalom*, A pogány kor költészete. A keresztény középkor egyházi és világi irodalma. A vallási harcok és

nemzeti küzdelmek korának egyházi és világi irodalma általában. Tinódi, Balassi. Regényes elbeszélés, állatmese. Pázmány P., Zrinyi, Gyöngyösi. A lyra és dráma. A nemzeti irodalom hanyatlásának kora. Mikes, Faludi.

II. *Az új magyar irodalom. Az ébredés korszaka. Irodalmi iskolák.* Bessenyei, Berzsenyi, Kármán J., Csokonai V. Mihály, Kisfaludy Sándor, Kazinczy, Kölcsey. *A nemzeti költészet korszaka.* Kisfaludy Károly, Katona, Vörösmarty, Bajza; Jósika, Eötvös, Kemény; Tompa, Petőfi, Arany; Szigligeti és a dráma. *A szabadságharcz utáni költészet.* Gyulai, Szász K., Lévai, Tóth K., Vajda J., Jókai, Csiky G., Tóth E., Madách I.

Írásbeli dolgozatok a magyar nyelvtani tárgyakból. I. osztály.

1. Írás diktálás után (Vadász-életmód). 2. A naplóírás haszna («Oktató levél» cz. olvasmány után). 3. Példa a lelki hatások maradandóságára (Campe után). 4. Vörösmarty: »A szegény asszony könyve« cz. költeményének tartalma. 5. Egyszerű bővített mondatok s ezeknek alárendelt viszonyban álló, összetett mondatokká fejlesztése (Gondolatkör: »Régi iskolázási szokások«). 6. A mellékes mondatrészek kibővítései. (Gondolatkör: »Az utazásról« cz. olvasmány [Rousseau]). 7. Napló a husvétii szünetről. 8. Körmondatok szerkesztése adott alapgondolatokra. 9. Alanyi és tárgyias ragozású igei állítmányok, a föltételes mód jelen, mult és jövő idejében. (Gondolatkör: »A föld« cz. olvasmány). 10. Magyar közmondások értelmezése.

II. osztály. 1. Szabadon választott költemény átalakítandó prózává. 2. *A csodaszarvas* című olvasmány leírandó emlékezetből. 3. Anyaggyűjtés szemlélet útján. 4. Anyaggyűjtés olvasás útján. 5. Anyaggyűjtés elmélkedés útján. 6. A földgömb. (Élettelen tárgy leírása). 7. A diófa. (Élő tárgy leírása). 8. Hunyadi János. (Személy-leírás). 9. Önéletrajz. 10. Budapesttől Visegrádig. (Utirajz.) 11. Az iskolai év utolsó napja. (Napló.) 12. A napló-írás haszna. (Értekezés.)

Eredeti alakban: levél, folyamodás, jegyzőkönyv, nyugtatvány, elismervény.

III. osztály. 1. A Balaton. 2. Leírás szabadon választott tételről. 3. Életrajz, képzelt személyről. 4. A vásár. (Jellemkép.) 5. A magyarokról. (Néprajz.) 6. Úti rajz. (Szabadon választott tétel.) 7. Állat-mese. (Önálló szerkesztés.) 8. Mese ismert elemekből. (Önálló szerkesztés.) 9. Monda. (Mindenki azon vidékről valót dolgoz fel, a hova való.) 10. Nevelés Athénben.

IV. osztály. 1. Szabadon választott földrajzi tétel. (Leírás.) 2. Élet- és jellemrajz. (Szabadon választott tétel.) 3. Példázat. 4. Mese. (Szabadon összeállítva.) 5. A magyar nemzet történetének egy részese vázlatban. 6. Értekezés a földrajz köréből. (Szabadon választott tétel.) 7. Értekezés a történelem köréből. (Szabadon választott tétel.) 8. Értekezés a neveléstudományok köréből. (Szabadon választott tétel.)

tétel.) 9. Értekezés a természettudományok köréből. (Szabadon választott tétel.) 10. Nagyobb tanulmány. (Szabadon választott tételről.)

Évközben a Vörösmarty-ünnep alkalmából pályatétel volt: *Vörösmarty Mihály élete és művei*. Felolvastatott a Rónai Sámuel dolgozata.

Második pályatétel volt: 1848. márczius 15. ismertetése és méltatása. Felolvastatott az *Egedy István* dolgozata.

III. Német nyelv.

I. osztály. Olvasmányok és német nyelvtan a következő tanmenet szerint. Der Wolf und der Adler. Mein Vaterland. Der Streit um die Wiese. Schäfers Sonntagslied. Eulenspiegel und der Fuhrmann. Hangok és betűk. A hangzók nyújtása. Hangsúly. A helyesírás elemei. A szók megszakítása. A névelő. Der Pilger. Heidenröslein. A főnév, ennek erős és gyöngye ragozása. Des Knaben Berglied. Seltsamer Spazierritt. A főnév vegyes ragozása. Die Riesen und die Zwerge. A melléknév és ennek ragozása. Der kluge Sultan. Der Aufschub. A melléknév fokozása. A számnév. Sark-, rend-, szorzó-, osztó számnevek. Die Äxte. Der alte Landmann an seinen Sohn. A névmás. A személyes és birtokos névmás. Wie die Quelle entsteht. A mutató, vonatkozó, kérdő és a határozatlan névmás. Kéthetenként egy írásbeli feladat.

II. osztály. Olvasmányok s a német nyelvtan folytatása a következő tanmenet szerint. Kindesdank. Rätsel. Az ígéről általában. A »haben, sein, werden« hajlítása. Alexander und Diogenes. Schwert und Pflug. Az erős és gyenge igehajlítás. Nutzen des Multiplizierens. Die wandelnde Glocke. A vegyes igehajlítás. Die drei Rätsel. Das Loch im Ärmel. A szenvedő ige. Lorelei. Attilas Schwert. A határozó szó. Az előljáró. Az indulatszó. Die traurige Geschichte vom dummen Hänschen. A szótan rendszeres áttekintése. Das Gold. Einkehr. Árpád auf der Insel Csepel. Hirtenlager. Kéthetenként egy írásbeli feladat.

III. osztály. Olvasmányok s a német nyelvtan folytatása a következő tanmenet szerint. Frau Hütt. A mondat és főrészei. Az egészen egyszerű mondat és részeinek rendje. Von der Kleidung. A bővített egyszerű mondat. A jelző. A kiegészítő. Das Grab in Busento. A határozó. A mondatrészek rendje. Vier Rätsel. A hiányos mondat. A független szerkezetű összetett mondat és fajtái. Mellérendelő kötőszók. Der Process. Az összevont mondat. Das Lied vom Samenkorn. A függő szerkezetű összetett mondat. Az alanyi, tárgyi, jelzői mellékmondat és ezeknek kötőszói. Die teure Zeche. A határozói mellékmondat és ennek kötőszói. A fő- és mellékmondat helyzete és részeik sorrendje. Das Wunder des Blattes. A körmondat. Havonként egy írásbeli feladat.

IV. osztály. Olvasmányok: Der durch Obstbau reich gewordene Tagelöhner. Des Sängers Fluch. Die Sage vom Plattensee. Die Bürgerschaft. Ismétlés. Einiges von den Schildbürgern. Die drei Ringe.

A fentebbieken kívül közbe-közbe olvastak a növendékek szemelvényeket német paedagogiai íróból.

Az olvasmányok tárgyalásával kapcsolatban történt a nyelvtani ismeretek fölelevenítése és kibővítése. Havonként egy írásbeli feladat.

Írásbeli dolgozatok. Ezek az első osztályban kizárólag iskolaiak, a középsőkben felváltva iskolaiak és háziak, a negyedikben kizárólag házi feladatok. A dolgozatok általában szorosan a tárgyalt olvasmányokkal függnek össze. Eleinte a növendékek könyvből másolnak, a tanár vagy egymás tollba mondása után írják, végre a megtanult olvasmányt emlékezetből írják le. Az olvasmányt aztán más alakba öltöztetik (más személy beszél, változik az idő, a szám, a sorrend, a szereplő stb.) kivonatokat készítenek, eleinte magyar nyelven, aztán németül. Következik a szabadabb átalakítás, az olvasmánynyal rokon tartalmú magyar szöveg fordítása németre és esetleg az illető évfolyam tudásához mért szabad dolgozat.

IV. Földrajz.

Európa földrajza. Magyarország. I. osztály. A Nagy Magyar Alföld. A dunántúli dombos vidék. Az Északnyugati Kárpátok, az Északkeleti Kárpátok, a Délkeleti Kárpátok. A Dráva- és Száva köze; a Száva és Adria tenger köze. Az Osztrák császárság. Az alpesi tartományok, a szudetai tartományok, a kárpáti tartományok. Európa többi országai: A Balkán-félsziget. Az Apennini-félsziget. A pireneusi félsziget. Franciaország. Nagy-Britannia. Belgium és a Németalföld. Svájc. Németország. Dánia. Svéd- és Norvégország. Oroszország.

II. osztály. *Ázsia.* Kis-Ázsia. Az Eufrát és Tigris vidéke. Szíria és Palesztina. Arábia. Irán. Elő-India. Hátsó-India. Sziget-India. Japán. A khinai birodalom. Ázsiai-Oroszország. *Afrika.* Az Atlasz vidéke. A Szirtisz melléke. Az Alsó-Nilus vidéke. Szahara. Nubia. Abesszinia. Szomaliak. Zanzibár partvidéke. Kelet-Afrika tóvidéke. A Mozambik-partvidék. Alsó- és Felső-Guinea. Szenegambia. Kongo-állam. Szudán. Szofala-partvidék. A kalahári sivatag. Damara- és Namaqua-föld. Fok-föld. Afrika szigetei. *Amerika.* Grönland. Alaszka. Kanada. Az Egyesült-Államok. Mexiko. Közép-Amerika. Nyugat-India. A Kordillerák vidéke; a Magdolna folyó vidéke. Az Orinokó siksága. A guajánai fensik. Az Amazon melléke. A La-Plata melléke. Patagonia és a Tűzföld. *Ausztrália.* Ausztrália szárazföldje. Oceánia.

Csillagászati földrajz. A világ és a föld a világűrben. A föld alakja és nagysága. A látáshatár s az égi jelenségek a látáshatáron.

A földgömb részei és körei. Napi tűnemények az éggömbön. A föld forgása. A föld forgásának következményei. A föld keringése a nap körül. A földnek a nap által való megmelegítettése. Évszakok. Földövek. A holdnak a naphoz való viszonya, látszólagos mozgása s fényváltozásai. Nap- és holdfogyatkozások.

V. Történelem.

A) *Egyetemes történet.* III. osztály. A történet tárgya. Óskori műveltség. Az emberi nem felosztása.

Egyiptom. Khaldea. Fönícia. Izrael. Asszír. Média. Perzsia.

Görögország. A dór vándorlás. Solon és Athén. Piszisztratosz és fia. Gyarmatok. A perzsa háborúk. Perikles és kora. A peloponnesusi háború. Thebae hegemoniája. II. Fülöp. Nagy Sándor. A görögök műveltsége.

Itália és lakói. Róma királyai s a köztársaság megalapítása. A patriciusok és plebeiusok küzdelme. A pún háborúk. A Grachusok. A Jugurtha elleni harcok. Márius és Sula. Pompeius. Az első triumviratus. Julius Caesar. Gallia meghódítása. A polgárháborúk. Caesar egyeduralma és halála. A második triumviratus. Augustus uralkodása. A Julius-családból származó császárok. A Flaviusok és az öt jó császár. Műveltségi viszonyok. A birodalom hanyatlása, kettészakadása, bukása.

A népvándorlás; hunok, góthok. A keresztény vallás terjedése. A görögkeleti császárság. Mohamed és az arabok. Nagy Károly kora. A császárok és a pápák küzdelme a főhatalomért. E kor műveltsége. A kereszties háborúk. A császárság és a pápaság bukása. A 100 éves háború. Új országok keletkezése. A középkor műveltsége.

Az újkort előidéző okok. A reformatio. V. Károly. Az ellenreformatio. II. Fülöp. A 30 éves háború. XIV. Lajos és kora. Az angol forradalom. A spanyol örökösödési háború. Az éjszaki háború. Oroszország emelkedése. Poroszország. Nagy Frigyes. Lengyelország felosztása. Az Egyesült-Államok keletkezése. A francia forradalom okai és kitörése, lezajlása. Nagy Napoleon. A szent szövetség. A júliusi forradalom. A februári forradalom s következményei. A reactio s az alkotmányos élet diadala.

B) *Magyarország története.* IV. osztály. A mai Magyarország területén lakó régi népek. A hunok, avarok; frankok, szlávok.

A magyarok őstörténete. A honfoglalás. A vezérek kora. Műveltségi viszonyok. Géza.

Szent István s a kereszténység befogadása, a királyság alapítása. Péter. Aba Samu. Endre, Béla, Salamon, Géza, Szent László, Kálmán és törvényei; II. István, Vak Béla, II. Géza, III. István s a görög hatás kora. III. Béla. Imre. II. Endre s az aranybulla. IV. Béla s a tatárjárás. V. István. IV. László. III. Endre. Az Árpád-házi királyok alatti műveltség.

Venczel, Ottó, Róbert Károly s a banderialis rendszer. Nagy Lajos s a szent korona eszméje. Mária, Kis Károly, Zsigmond s az 1405. és 1435-iki országgyűlések. Albert. Ulászló. Hunyadi János kormányzósága. V. László. Mátyás s a korabeli műveltség. II. Ulászló. II. Lajos.

A kettős királyválasztás. Martinuzzi és politikája. János Zsigmond, I. Miksa. Állapotok a törökhódoltság területén. Rudolf, Bocskay felkelése. II. Mátyás. A 30 éves háborúk kora. I. Lipót s Budafok visszafoglalása. II. Rákóczi Ferencz. I. József. III. Károly s a pragmatica sanctio. Mária Terézia s az úrbéri rendelet. II. József központosító tervei. II. Lipót. A francia forradalom hatása. I. Ferencz. V. Ferdinánd. Az 1848-iki törvények. A szabadságharc; az abszolutizmus. A kiegyezés.

VI. Magyar alkotmánytan.

IV. osztály. Az állam és nemzet. Államhatalom, államforma. Az ősi törzsszerkezet megszűnése. A magyar állam alaptörvényei.

A magyar állam alkotó részei; czímere, színe és lobogója. A magyar állampolgárság. A magyar nemzet és nemzetiségek.

A királyi hatalom gyakorlásának kellékei. A király méltósága és jogai.

Az országgyűlés két háza. Választó-jog és szenvedő választói képesség. A választók állandó jegyzéke. A választási eljárás. Az országgyűlés megalakulása és működése.

A végrehajtó hatalom feladata, gyakorlása és műszerei. A minisztérium szervezete és osztályai.

Ausztria és Magyarország közös ügyei, a delegációk.

A törvényhatóságok feladata, felosztása. A törvényhatóságok bizottság s ennek jogköre. A tisztviselők. A közigazgatási bizottságok. A községek osztályozása. A községek önkormányzati jogai, képviselő testület, előljáróság. A közigazgatás ágai. A belügyi közigazgatás tárgyai. Közbiztonsági rendőrség. Cselédrendtartás. Adók és más jövedelmek. Ipar és szabadalmi ügy. Közutak, vasutak, távírdák, kisajátítás. A hazai egyházak és hitfelekezetek jogi állása. A bevett keresztény vallásfelekezetek viszonzosságairól. A népoktatásügy szervezete.

Birák, bíróságok. Védkötelezettség. A magán- és büntetőjog forgalma.

Szerződés. Pénzkölcsön, kamat, uzsora. A váltó-levél. Végrendelet. Végrendeleti örökség. A polgári törvénykezés nemei és főbb vonalai. A csőd. A telekkönyv. Az ügyvédek és királyi közjegyzők. Büntények és vétségek. A kihágásról. Büntető törvénykezés eljárás.

VII. Mennyiségtani tárgyak.

A) *Számtan.* I. osztály. A szám fogalma; számjegy. Arab- és római számjegyek. Megnevezett és elvont számok. Számlálás és mérés. Természetes számsor. A tizes számrendszer. Számok írása és olvasása. Az egész-szám és a törtszám fogalma. A tizes számrendszer kibővítése. A tized, század stb. részek megjelölése. A négy alpművelet egész számokkal. A négy alpművelet tizedes törtekkel. Váltás és összevonás. Alpműveletek megnevezett egész- és tizedes számokkal.

Tőszám és összetett szám. A számok tényezői és a viszonylagos tőszám. A közös- és a legkisebb közös többszörös. A számok oszthatóságának jelei. A számok tényezőkre és tőtényezőkre való bontása. A legnagyobb közös osztó és a legkisebb közös többszörös kikeresése.

A közönséges törtszám fogalma, jelölése és értéke. Törtek alakítása egész számokból. Valódi- és áltörtek. Az áltörtek és egyes törtek kölcsönös átalakítása. A törtek egyszerűsítése és bővítése. Egynevezőjű és különnevezőjű törtek. A törtek közös nevezőre való hozása. A törtek értékének összehasonlítása. Közönséges törtek átváltoztatása tizedesekre. Véges- és végtelen szám. Tiszta- és egyes szakaszos tizedes tört. Tizedes törtek átváltoztatása közönséges törtekre. A négy alpművelet közönséges törtekkel.

Számvetési előnyök és rövidítések. Rövidített összeadás és kivonás. Rövidített szorzás és osztás. Olasz számolási mód. Az arányosság fogalma. Egyszerű hármasszabály. Kettős-tételi feladatok megfejtése egységre való hozatal útján. Egyszerű- és összetett hármasszabályhoz tartozó feladatok megfejtése, a kettős tétel segítségével.

Időszámítás. A naptár ismertetése. A kelet és lefolyt időnek kölcsönös átváltoztatása. Az időtartam kiszámítása. Az esemény kezdő- és végpontjának kiszámítása. Az időkülönbség kiszámítása a különböző földrajzi hosszúsággal bíró helyekre nézve.

Arany- és ezüst-ötvények s ezek mérése. Az ötvények anyaga, ötvényesúly, színsúly, magsúly és finomsága. A pénz fogalma, anyaga, súlya és finomsága. A pénznek valódi, törvényes és árfolyam szerinti értéke. A pénz alakja. Arany- és ezüstvaluta. Hazai pénzrendszerünk. A fontosabb külföldi pénzrendszerek ismertetése. A magsúly kiszámítása. Az összes súly kiszámítása. A finomság kiszámítása. A vert pénzek valódi- és egyenértékének kiszámítása.

Iskolai és házi dolgozatok. Összeadási, kivonási, szorzási és osztási feladatok egész számokkal, valamint tizedes törtekkel. Feladatok a megnevezett számok összeadására, kivonására, szorzására és osztására. Adott számok törztényezőkre való bontása. A legnagyobb közös osztó kikeresése láncosztás és törztényezőkre való bontás útján. A legkisebb közös többszörös kikeresése.

Példák a közönséges és tizedestörtek kölcsönös átalakítására. Összeadási, kivonási, szorzási és osztási példák közönséges törtekkel. Rövidített szorzási és osztási feladat. Példák az olasz számolási módra. Feladatok a hármasszabályú feladatok megoldására. Példák az időszámítás köréből. Példák az arany- és ezüstötvények, valamint a vertpénzek körüli számításokra.

II. osztály. Arányok és aránylatok; az aránylatok megfejtése és alkalmazása az egyszerű és összetett hármasszabályra tartozó feladatok megoldására. A láncszabály és ennek alkalmazása a pénzek értékének kiszámításánál. A perzent vagy százalék-számítás 100-tól, 100-ra és 100-ból, következtetéssel és aránylattal megoldva. Ezrelékszámítás. A százalék- és ezrelékszámítás alkalmazásai a súlylevonások, árlevonások, a közvetítési, alkusz-, bizomány- és jutalomdíjak, s a biztosítási számításoknál. Az egyszerű kamatszámítás esetei. Takarékpénztárak. Állampapírok és váltók ismertetése. Váltóleszámítolás; árfolyamszámítás. Középhatáridő-számítás. Arányos osztás és társaság-szabály. Vegyítési és ötvény-számítás.

Az ellentett mennyiségek fogalma és jelentése: a viszonyított, vagyis algebrai számsor. A betű- vagy általános szám fogalma és jelentése. A négy alpművelet algebrai mennyiségekkel. Az osztásból folyó tételek; az algebrai mennyiségek oszthatósága, tényezőkre való szétbontása. Több szám nagyobb közös osztója és legkisebb közös többszöröse. Számolás törtekkel. Az egyenletekről általában. Az egyenletek rendezése. Elsőfokú egyenletek egy ismeretlennel. Szóbeli feladatok az egyenletbetétel gyakorlására.

III. osztály. Több ismeretlennel bíró elsőfokú egyenletek megoldása: összehasonlítás vagy egyenlítés, helyettesítés és összeadás vagy kivonás (angol módszer) szerint. Szóbeli feladatok megoldása.

Hatványok egész pozitív kitevőkkel; 0 és negatív kitevőjű hatványok. A hatványozás általánosabb fogalma; általános tételek a hatványozásról; számmiveletek hatványmennyiségekkel. Két és több tagú algebrai kifejezések és a számok második és harmadik hatványai; a hatványozás alkalmazása a mértanra.

A gyökvonás fogalma. A négyzetgyök. Számolás négyzetgyökökkel. Az egyszerű mennyiség négyzetgyöke. Második gyökvonása összetett kifejezésekből és számokból; a négyzetgyökvonás alkalmazása a mértanra; Pythagoras-féle tételek megoldása. Másodfokú egyenlet egy és két ismeretlennel.

A gyökvonás általánosítása; a tört kitevőjű hatvány. Számolási műveletek gyökmennyiségekkel. A nevező gyöktelenítése.

Számtani sorok; a 10 eset begyakorlása gyakorlati példák megoldása által. Ezekben az egy és két ismeretlennel bíró első- és másodfokú egyenletek megfejtésének további begyakorlása.

A köbgyök vonása egy- és többtagú algebrai kifejezésekből és különös számokból.

IV. osztály. A mértani sorok fogalma; az általános tag és az összeg számítása. A kamatos kamat fogalma és számítása. Az évi betétek, évjáradékok és kölcsöntörlesztések számítása.

Az egész anyag encyclopaedikus ismétlése; e közben utalás a népiskolai számtanítási anyagra s annak módszeres eltanítására.

B) Mértan.

II. osztály. Témennyiségek; test, lap, vonal és pont. A témennyiségek származtatása mozgás által. Egyenes- és görbelap. Egyenes, görbe, tört- és vegyesvonal. Sugár és távolság. Távol-ságok megnevezése, összehasonlítása és mérése. A hosszúság-mérték ismertetése. Alapműveletek távolságokkal.

A szög származása, jelölése és megnevezése. A szög és az ív közötti összefüggés. Különböző nagyságú szögek. A szög mérteke és mérése. Szögmásolás. Alapműveletek szögekkel. Szögpárok, mellékszögek és csúcpszögek. Három egyenes kölcsönös helyzetéről; a megfelelő, váltó és társszögekre vonatkozó tételek bebizonyítása. Merőlegesek és párhuzamosak szerkesztése.

Az egyenes vonalú idomokról általában. A háromszög meghatározása, jelölése és megnevezése. Belső szögeinek összege. A háromszögek osztályozása szögeik és oldalaik szerint. A külső szögek. A szögek és az oldalak közötti összefüggés. A négyszögek meghatározása. Az átló. A négyszög belső szögeinek összege = $4R$. A négyszögek osztályozása. A sokszögekről általában. A sokszög belső szögeinek kiszámítása. A szabályos sokszög egyszögének kiszámítása.

Az idomok összeillőségéről általában. A háromszögek összeillőségének esetei. A négy- és sokszögek összeillősége. Az összeillőségi tételek alkalmazása. Az egyenlő szárú háromszögre vonatkozó tételek bebizonyítása s ezek alkalmazása a szerkesztéseknél. A paralelogrammra vonatkozó tételek s ezek alkalmazása. A trapez, a szimmetrikus trapéz és a deltoid. A háromszög három magasságvonala egy pontba metszi egymást. A háromszög három középvonala egy pontba metszi egymást. A szabályos sokszögekre vonatkozó tantételek. Három-, négy- és sokszögek szerkesztése.

Mértani viszonyok és arányok. A hasonlóság. A háromszögek hasonlósága s az ebből folyó tételek. A sokszögek hasonlósága. A háromszögek hasonlóságán alapuló tételek alkalmazása a távolságok meghatározásánál. A hasonlósági tétel a derékszögű háromszögre alkalmazva. Az egyenes osztása egyenlő és arányos részekre. Három adott egyeneshez a negyedik arányost keresni. A kisebbített mérték szerkesztése.

Gyakorlati földmérés. A földmérési eszközök ismertetése. Adott távolság kitűzése. Egy kitűzött távolság meghosszabbítása. Távol-ságmérés vízszintes területen mérőlécz és mérőláncz segítségével.

Távolságmérés lejtős területen. Szögek mérése és merőlegesek emelése mérőlánczczzal és szögkereszttel. Földterületek felvétele mérőláncz segítségével: *a)* háromszögekre való felosztás által, *b)* metszések és *c)* az idom berekesztése által. Területfölvétel szögmérő segítségével.

III. osztály. A terület meghatározása. A területek összehasonlítása. A paralelogramm, háromszög, trapez, trapezoid és a sokszög területének kiszámítása. A szabályos sokszög területének kiszámítása. Pythagoras tantétele a terület és a hasonlóság alapján. Alkalmazása számításoknál és szerkesztéseknél. Idomok átalakítása a területek alapján. Alapműveletek területekkel; különösebben az osztás. A kör meghatározása a kör húrjára és érintőjére vonatkozó tételek s az ezen alapuló szerkesztések. Középponti és kerületi szögek. A körbe és a kör körül írt három- és négyszögekre vonatkozó tételek. A körbe és a kör körül írt szabályos sokszögek. A körbe írt n oldalú sokszögből kiszámítandó a kör körül írt n oldalú sokszög egyik oldala, vagy viszont. A körbe írt szabályos n oldalú sokszög oldalából és a kör sugarából meghatározandó a körbe írt $2n$ oldalú szabályos sokszög egyik oldala. A körbe írt szabályos sokszög és a kör. A kör körül írt szabályos sokszög és a kör. Körmérés. A π meghatározása. A kör kerületének és területének kiszámítása. A körgyűrű, a körcikk és körszelet területének kiszámítása.

IV. osztály. A körbe és a körön kívül írt sokszögek oldalainak kiszámítása a sugárból. A kör mérése; számolási feladatok.

A térbeli alakok. A sík meghatározása és keletkezése. Az egyenes és a sík kölcsönös helyzete; két sík kölcsönös helyzete, a lapszög; három sík kölcsönös helyzete, a testszög vagy szöglet. A szögletek tulajdonságai. A szögletes testek: hasáb, gúla, szabályos testek keletkezése és leírása. A görbe felületű testek: henger, kúp, gömb keletkezése és leírása.

A testek hálózatának szerkesztése és felületének kiszámítása. A testek köbtartalmának kiszámítása s az ide vonatkozó képletek levezetése.

VIII. Természettudományi tárgyak.

A) *Állat- és növénytan*. I. osztály. Őszszel virágzó virágos növények, mint például a liczium, holtcsalán, gyújtóványfű, kereklevelű mályva, napraforgó (katángkóró, bogács, bojtörján stb.) vadrepce leírása; ezeken a virágos növények külső tagjainak megismerése és morfológiai fogalmak begyakorlása. A gyümölcsöskert növényei: mandula- és almafélék, mogyorócserje, dió- és szelid gesztenyefa; a szőlő. Konyhakerti növények: ernyős-, keresztes-, fészkes-, pillangós virágú, tök-, liliom- és paréjféle konyhakerti növények leírása és termesztésük módjának rövid ismertetése. A tárgyalta gyümölcsalakok összefoglalása.

Állattan a téli hónapokban: a gerinczes állatok ismertetése. Előbb tartózkodási helyük szerint csoportosítva, később pedig a tárgyaltak rendszeres összefoglalása.

A tavasszal virágzó növények közül: a hóvirág (narcisz, pompás nőszirm), az ibolya; a leány-, mezei-, erdei-, berki- és boglárkökörcsiny, saláta- és réti szironták, gólyahir, tavaszi hérics; a tavaszi kankalin, pettyegetett tüdőfű (fekete és gumós nadálytő); az alma- és mandulafélék, a diófa, a ribizkefélék, az akácza, orgonafa, vadrózsa (málna, eper vagy szamóca), liliomfélék (tulipán, jáczint, fehér liliom, májusi gyöngyvirág stb.), kosborfélék; a mérges burgonyafélék (csalmatok, redősszirmú maszlag, maszlagos nadragulya, ebszőlő és fekete csucsor); a mérges ernyősök (büdös bürök, mérges ádáz, gyilkos csomorika) leírása.

II. osztály. Őszszel: Erdei fák és cserjék: barkások, szil-, juhar-, hárs-, kőris-, som- és bengefélék; az akácza. A túlevelűek vagy tobzosok. A virágtalan növények: előtelepesek, mohok és telepesek. A külföldi növények közül: a kávéfa, theacserje, kakaófa, fűszernövények, narancsfélék, fügefa és rokonai, olajfa, a nevezetesebb külföldi pillangósak, gyapotcserje, kaucsukfa, kaktuszfélék, pálmák, banánok, ananász- és ágavéfék, rizs, cukor- és bambusznád.

A téli hónapokban: a gerincztelen állatok közül az izeltlábúak, puhatestűek és férgek behatóbb, a túskebőrűek, bélnélküliek és az őslények rövidebb ismertetése. Az állatország rendszeres összefoglalása.

Tavasszal: a hazai mezőgazdasági és ipari növények ismertetése. A növénytan általános részéből: a növények külső tagjainak s belső szerkezetének, a sejteknek és szöveteknek ismertetése. A növények életműködései. A növények földrajzi elterjedése és rendszeres felosztása.

B) *Ásvány-, közet- és földtan, kapcsolatban a vegytannal.*

III. osztály. A kémiai változások s azok feltételei, szétbontások és összetevések, összetett és egyszerű testek fogalma. Az oxigén. A levegő összetétele. Az oxydok. A fémek osztályozása. Vegyületi hajlam. Vizbontó fémek. Hydrogén. A víz összetétele; a vizről. A sósav, chlor és vegyületei. Atomelmélet. Savak, bázisok, sók. Halogén-elemek; a konyhasó és stassfurti só. A fotografozás. A fluor és üvegetetés; a fluorit. A salétromok és a salétromsav. Lőporgyártás. A kénsav és sói: keserűs, csudasó, timsó, vas- és rézgálicz, a gipsz és súlypát. Kénnessav. A szalamiasó és az ammoniak. A nitrogén körutja a természetben. A borax és borsav. A foszfor, foszforsav és sói; apatit. A foszfor hydrogén. A gyufagyártás. A szénsav és sói: sziksó, hamuzsir, mézskő, dolomit. Szénoxyd, szénszulfid. A kali- és nátronlúg. A feloldott szénsav, savanyúvizek, kemény és lágyviz. A kovasav és sói: kvarcz és fajtái, üvegyártás, földpátok, agyagföldek, cserép- és porcellánedények gyártása, a termőföld alkotórészei, csillámfélék, amfibol, augit, olivin, serpentin,

zsirkó, tajték. A krómsavas és bikrómsavas káli, a manganoxyd és felmangansavas káli.

A drágakövek: opál, gránát, topáz, berill és fajtái, korund és fajtái, gyémánt, turmalin, türkisz. A fémek ásványok: nemes és nem nemes fémek. A fémek sűrítése. Az ötvények. A kén és kénhydrogén. A kőszenek: antraczit, fekete és barnaszén, turfa, grafit, kátrány, petroleum, borostyánkő.

Az ásványok általános tulajdonságai. A 6 kristályrendszer. Összefoglalásképen az ásványok természettani és vegytani tulajdonságai.

A kőzetekről általában, összetett jegeczes és pajáskőzetek, törmelék vagy réteges kőzetek. A kőzetek szövete, települése. A föld keletkezésének és fejlődésének története.

A geológiai tényezők: a tűz, víz, levegő és a szerves élet hatása. A kövületek. Az egyes geológiai korszakok és képleteiknek rövid ismertetése.

Szerves vegytan. A szerves vegyületekről általában. A szerves vegyületek alkotórészei és szétbomlásainak különböző nemei. A szénhydrogének: mocsárgáz, methansorozat. A világítógáz és gyártása. A láng részei és nemei. A faszén és csontszén. Szénégetés. Szénhydrátok; sejtanyag (lőgyapot, kolloidum, celluloid), szövetek, papirgyártás, a fa conserválása; keményítő, mézgák, nádcukor (czukorgyártás), tej-, szőlő- és gyümölcscukor. A borszesz, a szesz erjedés; a bor alkotórészei és kezelése. Sör- és szeszgyártás. Ecet-sav és sói, ecetgyártás. Az alkoholok sorozata. A glycerin és nitroglycerin. Zsirsavak. Etherek, összetett etherek. Zsirok. Szappanfőzés és gyertyagyártás. Gyümölessavak: sóska-, borostyánkő-, alma-, borkő- és citromsav. Cyánvegyületek: kéksav, cyánkálium, sárga és veres vérlúgsó (berlini és párisi kék). Durranó kéneső. Benzol, nitrobenzol, anilin-festékek; naftalin, antraczen. Karbolsav és szaliczilsav. A csersav és a bőrgyártás. Illó olajok, gyanták (firnájszok és lakkok). Alkaloidok: copiin, nikotin, morfin, kinin, sztrichnin stb., továbbá koffein, tein, teobromin. Fehérjék (albuminok, fibrinek, kazeinek). Az enyv, enyvgyártás. Szaruanyag. A tápláló anyagok felosztása, az állatok táplálkozása.

C) *Természettan.* IV. osztály. Általános fogalmak. A testek általános tulajdonságai. Az erő és a mozgás fogalma; egyensúly, a testek súlya és súlymérése. A súly, térfogat és fajsúly közt lévő összefüggés. A sűrűség. A fajsúly meghatározása piknométerrel. A halmazállapotok.

A folyadékokról. A folyadékok nyomása lefelé, felfelé és oldalt; a nyomás egyenletes továbbterjedése a folyadékokban. A közlekedő edények és alkalmazásaik. Archimedes törvénye, a testek úszása. Sűrűségmérés az Archimedes-féle mérleg segítségével és fokozott sűrűségmérőkkel. Hajcsövesség; ki- és beszívargás.

A légnemű testekről. A levegő súlya, a légköri nyomás és annak mérése. A barométer. A léghajó. Mariotte törvénye és annak

alkalmazásai: lélegzés, fuvó, lopó, görbített szívócső, szivattyús kutak, ritkító és sűrítő légszivattyú, Heron-labda, tűzi fecskendő.

Különböző mozgások: egyenletes és egyenletesen gyorsuló mozgás (szabadesés). Hajítás felfelé. A tömeg fogalma. Különböző erők: általános tömegvonzás; a tapadás, az összetartó erő; szilárdság, rugalmasság; az ütközés, hatás-ellenhatás, a levegő ellenállása és a surlódás. Az erők összetevése és szétbontása. Hajítás oldalt. A súlypont, a testek egyensúlyi helyzete. Az inga és alkalmazása. Forgás és keringés. A földnek a nap körül való keringése. A munka fogalma és mérése. Az erély vagy energia. A gépek fogalma. Az egyszerű gépek: emeltyű, csiga, hengerkerék, lejtő, ék, csavar s ezek alkalmazása. A víz- és szélmotorok.

A melegről. A hőmérő. A melegegység és fajmeleg. A testek kiterjedése, kiterjedési együttható. Halmazállapot-változások: olvadás és fagyás. A folyadékok forrása, a víz forralása zárt edényben; telített és nem telített gőzök. A párolgás. Mesterséges hideg. A meleg terjedése: hővezetés és hősugárzás. A meleg forrásai. Az időjárásról: a szél. A légköri nedvesség és légköri csapadékok.

A meleg, mint mozgató erő, a meleg átalakulása munkává és viszont. A gőzgép; a gőzgép haszonmunkája. Gázmotorok.

A dörzsölési villamosság. Alapkísérlet. Villamos megosztás. Elektroszkóp. A villamosság elhelyezkedése. Sűrítő készülékek: Franklin-féle tábla, leydeni palaczk. A villamgép. A légköri villamosság, villámhárító.

Delejesség. Delejes tünetények, a delejsarkok és azok hatása egymásra. Delejezés. A föld delejessége, mágneses elhajlás és lehajlás. Iránytű.

Az elektromos áram. Ampére törvénye. Elektromos elemek. Ohm törvénye. Az elemek összekapcsolása. Az elektromos áram főbb hatásai: hevítő hatás (izzó- és ívlámpák), kémiai hatás (a víz szétbontása, galvanoplasztika, Galváni ezüstözés és aranyozás), az accumulator; mágneses hatások (elektromos csengetyű, a telegráf). A villamos inductio, az indukált áramok iránya. Mágneses inductio. A Ruhmkorff-féle szikraindító. Delej- és dynamo elektromos gépek s azok megfordíthatósága és alkalmazása.

A hangról. A hang keletkezése és terjedése; a hang visszaverődése (visszhang), a hang magassága; a hangközök, a hanglétra. Hangszerek, ajak- és nyelv-sípek. Reszonálás, a hang színezete. Telefon, mikrofon, fonográf. A fül szerkezete.

A fényről. A fénysugár terjedése és sebessége. A fény erőssége; a fény mibenléte. A fény visszaverődése és annak törvényei. A sík tükrök, a szétszórt fény. Gömbtükrök, a homorú tükrök képei. A fény törése; teljes visszaverődés (délibáb). A fénytörő hasáb. A lencsék; a kettős domború lencse képei, a kettős homorú lencse. A színszóródás (szivárvány), a szinkép-elemzés. A szem szerkezete és alkalmazkodó képessége; a tárgyak látszólagos nagysága. Egy-

szerű és összetett nagyító vagy mikroszkóp, a messzelátók vagy teleszkópok. A sterioszkopikus látás. A lencsék hibái és azok javítása.

A tünemények rokonsága.

IX. Egészség és életmentés.

A) *Test- és egészségtan.* I. osztály. Az ember bonczana behatóan, rajzokkal, ábrákkal, plasztikus, szinesgypsz-modellel szemléltetve.

A statisztika fontossága a népek egészségi állapotának megítélése szempontjából.

Táplálkozás, tápanyagok és azok hamisítása.

A lakás, talaj, talajvíz, egészséges építkezés, fűtés, szellőztetés, világítás.

Középületek (iskolák, óvodák, kórházak stb.) egészségügyi szempontból.

Munka s a foglalkozás előnyei s hátrányai; a test ápolása; az izmok gyakorlása.

B) *Életmentés.* III. osztály. Vérések általánosságban és különlegesen.

Törések és ficzások.

Lob. Égések és fagyások.

Napszúrás; agy- és szivguta.

Agy- és gerinczagyrázkódás.

Ájulás. Az életmentő szekrény ismertetése.

Mérgezések és ellenmérgek.

X. Gazdasági gyakorlatok és gazdaságtan.

A) *Gazdasági gyakorlatok.* A gazdasági gyakorlatokra szánt időben (osztályonként heti 2 óra) a növendékek az intézet kertjében a tanár vezetése alatt az összes kerti és szőlőmunkákat, úgyszintén az intézet méhésében a méhészeti teendőket gyakorolták. Télen és kedvezőtlen időben részint nemesítési gyakorlatokat végeztek, részint különböző jelzőtáblák, kaptárak, keretek, melegágytakarók stb. készítésével vagy kerti eszközök javításával voltak elfoglalva.

Minden gyakorlatot a munka okának, céljának és kivitelének megmagyarázása előzte meg. Időnkint összefoglaló ismétlések tartottak.

A gyakorlatok beosztása a következő:

I. osztály. A talaj kerti megművelése. Gyümölcsfacsemeték szaporítása vetés és tőhajtások útján. Konyhakerti növények termesztése. Szőlőszaporítás dugványozás és bujtás útján. Gyümölcsfa- és szőlőnemesítés.

II. osztály. Gyümölcsfacsemeték átültetése és kezelése a második évben. Mezőgazdasági növények termesztése. Konyhakerti termények

betakarítása. Melegágyak készítése és gondozása. Jelzőtáblák, keretek, takarók készítése. Kerti eszközök javítása. Segédkezés a méhesben. Az első évben nemesített gyümölcsfaoltványok gondozása. Évelő konyhakerti növények ápolása.

III. osztály. Konyhakerti magvak termelése. Szőlőmívelés. Méheskezelés. Kaptárak készítése. Gyümölcsfaültetés. Kerttervek, költségvetések készítése. Gazdasági (egyszerű) könyvvitel gyakorlása. A harmadéves oltványok gondozása. Gyümölcsfák trágyázása és a rovarelleneségek irtása.

IV. osztály. A negyedéves oltványok kezelése. Gyümölcsfák metszése. Alakfák készítése és kezelése. Kirándulások gazdasági telepekre, muzeumok és gyűjtemények megtekintése. Gazdasági oktatáshoz való modellek készítése.

B) *Gazdaságtan*. IV. osztály. A gazdálkodás és alakjai. A termelés, termelési tényezők. A hitel, pénz, ár. A jövedelem. Takarékoság, fukarság, fényűzés, pazarlás.

Az őstermelés alakjai. A talaj és osztályozása. A talajmívelés és az erre szolgáló eszközök és gépek. Trágyázás, a trágyák osztályozása, az istálló-trágya kezelése. Növénytermelési kísérleti állomások. Telkesítés. Kulturmérnöki intézmény.

A növények szaporítása. A vetés, vetőgépek. Dugványozás, bujtás, döntés. A gyümölcsfák és szőlő nemesítése. A faiskola célja és berendezése. A gyomlálás és a nevezetesebb gyomok. A kapálás, töltögetés és az erre szolgáló eszközök. A művelési növények betegségei és ellenségei és az ezek ellen való védekezés. Vetőmagvizsgáló állomások. Rovartani állomás. Gyümölcsfacsemeték ápolása a faiskolában. Faültetés. Gyümölcsösök berendezése. Gyümölcsfák ápolása, metszése. A gyümölcsfák betegségei és ellenségei s az ellenük való védekezés. Szőlőtelepítés, a szőlő mívelése. A szőlő betegsége és ellenségei s az ellenük való védekezés.

A termények betakarítása, aratás, cséplés, magtárak. Szénakészítés. Takarmányok bevermelése. Kender, len, dohány és komló készítés. Konyhakerti termények betakarítása és eltartása. Konyhakerti magvak termelése. A gyümölcs leszedése és eltartása. Aszalás és aszalók. Gyümölcsiz, bor, szesz és ecetkészítés. A szüretelés, mustkezelés. Asztali, pecsenye- és vörösborok készítése. Borkezelés.

Az állatok tenyésztése és tartása. Az állati test külseje, az állat használhatósága. A táplálkozás és a takarmányozás. Az istállózás és legeltetés. Takarmányok előkészítése. A vemhesség és az ellés. Az állatok ápolása és fölnevelése.

XI. Ének és zene.

A) *Ének*. I. osztály. Technikai gyakorlatok és dalok a következő tárgykörben.

Dallam szerint: a kemény hangnem fokozatos felépítése; a két tetrachord; a kezdő lépcső változtatása; a kemény hangnem

nyolcz lépcsője keretében létraszerű hangközök. Ugyanezen gyakorlatok éneklése a kemény létrafajokban hét alakítójegyig. A természetes hangsorból alakítható lágy létraképletek. Előre kidolgozott, később rögtönzött áttételek a kemény létrafajok megváltoztatásával. Ugyanezen tárgykör szerint gyakorlatok a *g*- és az *F*-kulcsban.

Méret szerint: a kettős és négyes ütem; 1, 2, 3 és 4 méretű hangok; metrikai felezés s az ebből keletkező értéknövelések. A magyar rithmus könnyebb képletei.

Az egész tételre, vagy nagyobb szakaszokra vonatkozó egyszerűbb *dinamikai* színezések.

Hallási és hangképző gyakorlatok.

Dalok iratása diktálás, hallás és emlékezet után.

II. osztály. Technikai gyakorlatok s dalok a következő tárgykörben.

Dallam szerint: a kemény hangnem képletei az alaplépcsőn alul s a nyolczadik lépcsőn felül. A leggyakrabban előforduló esetleges alakító jegyek s az ezek által előálló könnyebb létraszerűtlen hangközök. A lágy hangnem. Gyakorlatok a használatosabb lágy létrafajokban. A lágy hangnem létraszerű hangközei.

Méret szerint: Különböző ütemnemek s méretbeosztások; kisebb metrikai osztás s értéknövelések. A magyar rithmus szokottabb képletei.

Kisebb részletekre s egyes hangokra vonatkozó *dinamikai* árnyalások.

Hallási és hangképző gyakorlatok.

Dalok iratása hallás és emlékezet után.

III. osztály. Technikai gyakorlatok. *Dallam* szerint: esetleges alakítójegyek minden lépcsőre vonatkozólag s az ezekből eredő nehezebb, létraszerűtlen hangközök.

Vegyes gyakorlatok a tanult létra- és ütemnemekben, *dinamikai* árnyalásokkal.

IV. osztály. Könnyebb solfeggiák Concone op. 9. műve nyomán.

Alkalomszerűleg a népiskolai énektanítás körébe eső módszertani fejtegetések.

Karének. I - IV. osztály. Négyszólamú kardalok férfikarra.

Válogatott karénekek Beethoven, Haydn, Mozart, Mendelssohn, Gluck, Händel, Weber, Bartalus, Káldy műdalaiból.

Magyar népdalok. Alkalomszerű dalok.

B) *Zeneelmélet.* I. osztály. A hang s ennek általános tulajdonságai: magasság, időérték, erő s összhangzás.

A hangnév. Hangsorok. A természetes hangsor. Hangírás. Vonalrendszer. A *g*- és az *F*-kulcs. A nyolczadok. Az emberi hang terjedelme. — A kemény hangnem. Az egész és féllépcső. Az alakítójegyek. A kemény létrafajok. Előjegyzés. A létrakörök. A lágy hangnem. Párvonalosság. A vegyes kör. Kettős alakítójegyek. Létra-

rendszer. A létraszerű hangközök s ezek fordítása. Írásbeli jelzések a hangmagasságra vonatkozólag.

Általános és viszonylagos időérték. Metronom. Tempo. Értékfeleződés, kétszerezés. Értéktáblázat. Hosszabbító jelek. Rendellenes beosztások. Szünetjelek. Írásbeli jelzések az időértékre nézve.

A hangsúly. Az ütemet alkotó alapképletek. Páros és páratlan ütemfajok. Az ütemjel. Az ütem tagolódása. A rithmus. A hangerő írásbeli jelzései.

Technikai zeneórák alatt ezen keretben iskolai dolgozatok csendes foglalkozásul.

II. osztály. Az első évfolyamon szerzett melodikai és rithmikai anyag rendszerezése.

A teljes létrarendszer és a hangközök tüzetes gyakorlása.

Bevezetés az összhangzattanba.

A hangzatok s felépítésük alaptörvényei; főbb fajaik, létraszerűségük, helyzetük megváltoztatása. Egyszerű kötések.

Technikai zeneórák alatt e körből csendes foglalkozásul iskolai dolgozatok.

III. osztály. (Összhangzattan.) A fő- és mellékhármasok szerkezete, tulajdonságaik, harmoniai szerepük. A főhármasok kötése.

A szólamvezetés irányai; a helyes szólamvezetés kellékei, szólamvezetési hibák felismerése, elkerülése. A szólamok elrendezése.

A hangzatok alkotórészeinek kettőzése s kihagyása.

A főhármasok fordításainak használata. A $\frac{6}{3}$ fordítás; a $\frac{6}{4}$ hangzat előkészítése, helyzete, feloldása.

Záradékminták.

Számjelzési feladatok. Főhármasok felhasználása adott dallam összhangosítására.

A mellékhármasok.

Ezen tárgykörben részint iskolai dolgozatok a technikai órák alatt, csendes foglalkozásul, részint házi dolgozatok.

IV. osztály. (Összhangzattan.) A négyes hangzatok létraszerűsége és fajai.

Az uralgó négyes; fordításai, a fekvések változtatása, számjelzése; feloldása az I., VI. és III. lépcsők hármasaival. Szabadabb feloldások. Az uralgó négyes mint átmenetet eszközlő hangzat. Színező átmenetek. Az uralgó négyes felhasználása adott dallam összhangosítására.

A melléknégyesek közül különösen a II. és VII. lépcsők négyesei. A szűkített négyes átalakíthatósága. Az előkészítési és feloldási szabályok rendezése. Az egyhangzós átmenet.

A módosított hangzatok.

A létraszerű átmenetek tüzetes tárgyalása a hangzatok harmoniai szerepének megváltoztatásával.

Elemzési, számjelzési s összhangosítási gyakorlatok.

Ezen tárgykörben részint iskolai dolgozatok a technikai órák alatt, csendes foglalkozásul, részint házi feladatok.

C) *Zongora*. I. osztály. Előkészítő gyakorlatok 2, 3, 4 hang terjedelmében. 1, 2, 3, 4 méretű hangok. Páros és páratlan ütemfajok. Kem. C-létra. A *g*- és *F*-kulcs.

A hangkör változtatása más tetrachordban.

Öt hang terjedelmében írt gyakorlatok.

Két szólamú gyakorlatok *g*- és *F*-kulcsban.

Rithmusos gyakorlatok öt hang terjedelmében.

Az elsajátítandó anyag minimumául ki volt tűzve: Major I. Gyula »Zongoraiskola« cz. művének A., B., C. fejezete.

II. osztály. Ritmusos gyakorlatok s ujjgyakorlatok nagyobb hangterjedelemben. Metrikai felezés.

III—IV. osztály. Ujjgyakorlatok, technikai gyakorlatok, hanglétrák, tört hangzatok képletei s ezek kíséretében rithmusos gyakorlatok, kisebb tanulmányok a szokottabb létranemekben.

D) *Orgona*. II. osztály. Két- és háromszólamú manuálgyakorlatok.

Technikai gyakorlatok, előjátékok s imitációk elébb 5, később nagyobb hangterjedelemben. Az ujjak alá- és felérakása. Ujjcsere.

A rendre következő gyakorlatok lehetőleg más-más létraneműek, változatos ütemfajokban s úgy időméret szerint, mint rithmikailag is különbözőképen tagoltak.

III. osztály. Három- és négyszólamú manuálgyakorlatok.

Előjátékok, kánonok, fughatták, imitációk három szólamban, a szólamok különböző módon való megosztásával, különböző létranemekben s ütemfajokban.

Előjátékok, khoráldallamok négy szólamban különböző létranemekben s ütemfajokban.

IV. osztály. Orgonajáték pedállal.

Technikai gyakorlatok, előjátékok s kisebb terjedelmű orgonadarabok a lábhegyek váltakozásának, a lábhegyek kicserélésének, a néma cserének, a lábhegy és sarok váltakozásának és kicserélésének gyakorlására.

Nagyobb terjedelmű előjátékok, s polifonstilban írt orgonatanulmányok.

E) *Hegedű*. II., III., IV. osztály. A hegedű és részei. A hegedű tartása. A vonó tartása. A vonó hordozása.

A 4 üres húr. Alapfogások a 4 húron. $\frac{2}{4}$, $\frac{4}{4}$, $\frac{1}{4}$ hangjegyek és szünetjelek, összekötött hangok (legato), csukló- és ujjképzőgyakorlatok, a korona, da capo al fine, felütés, coda, simile, I. mo—II-do, $\frac{1}{3}$ hang- és szünetjegyek, a hangjegy után írt pont, triolák, páros nyolczadok és triolák, csukló- és ujjképzőgyakorlatok, gyakorlatok a hallás fejlesztésére, ütenynemek, synkopa.

Könnyebb hanglétrák: kem. C, lágy A, kem. G, lágy E, kem. F, lágy D, $\frac{1}{16}$ hang- és szünetjegyek, $\frac{4}{8}$ üteny, ritardandó — a

tempo, abbreviatura, csukló- és ujjképzőgyakorlatok, kem.-D, l.-H, k.-B, l.-G, k.-A, l.-Fis, k.-Es, l.-C, k.-E, l.-Cis, k.-As, l.-F.

Előütések, trilla, utóütés, gyöngytrilla, mordent, előütőtűtés, staccato, pizzicato, arco, tört hangzatok, kettős hangok, vonásgyakorlatok.

Fekvések: félfekvés, második, harmadik, negyedik fekvés.

Közben Alard, Viotti, Pleyel könnyebb duói, valamint a népiskola énektanítási anyaga. Ez utóbbit az utolsó évfolyambeliek más könnyebb létrákba is átteszik.

Az előre haladottabbak ezenkívül több hegedűre, vagy hegedűre és más hangszerekre írt társas darabokat is játszanak.

F) *Egyházi ének és zene.* a) Róm. kath. egyházi ének. III. osztály. Bevezetés a Gergely-féle karének rendszerének ismeretébe. Hangnév. Szolmizáció. Egyházi hangnemek. Authentikus és plagalis hangnemek. Hangírás. A vonalrendszer. Kulcsok. A »custos«. A hangok időbeli értéke. Szünetjelek. Accentus és concentus.

Technikai gyakorlatok az egyházi hangnemekből alakítható hangsorozatok és hangközök elsajátítására.

Szertartásos énekek: Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepére; Hamvazó szerdára, Virágvasárnapra; a passiók; nagyszombati (feltámadási) szertartásos énekek. Buzaszentelési szertartásos énekek. A responsoriumok dallamai.

IV. osztály. Egyházi szertartásos és népénekek orgonakisérettel. Miseénekek, énekek az Oltári szentségről, ádventi, karácsonyi újévi, nagybőjti, husvéti, pünkösdi s más alkalomszerű énekek. Mária-énekek. Siralmak. Litániák. Antiphónák. Zsoltárok. A »Te Deum«. Responsoriumok.

b) *Protestáns egyházi ének és zene.* III—IV. osztály. Az illető felekezetek szokottabb egyházi énekei orgonán előbb pedál nélkül, később pedállal, azonkívül könyv nélkül tanult szövegek éneklése. Egyházi énekek éneklése orgonakisérettel.

XII. Kézimunka.

a) *Agyagmintázás* (kézügyesítő alapon). I. osztály.

1. Gyümölcsalakzatok (golyó, baraczk, alma, tojás, szilva, körte, dinnye, paprika, paradicsom, dió, makk és gomba).

2. Edény-, eszköz- és ruházati alakzatok (hordó, cseber, válú, tányér, korsó, kosár, kalapács, balta, kalap és csizma).

3. Mértani alakzatok (sík □-lap, körlap, ellipsis, derékszögű hasáb, kocka, gúla, henger, kúp és gömb).

4. Egyszerű levélalakok (alma-, nyár-, baraczk-, rózsza- és szőlőlevelek mintázása sík idomban).

b) *Papírmunka* :

1. Mértani lapok (négyzet, téglalap, hatszögű és körlap vágása, színes papírral bevonása és a sarkoknak vászonnal ragasztása).

2. Egyszerű tárgyak (irka- és rajztartó, koczkaalakú doboz, téglalakú doboz, ásványtartó rekeszes doboz, tolltartó- és rovar-doboz).

3. Mértani testek (kártyapapírból, az élek szegése színes papírral).

Famunkák. II. osztály.

1. Faragási gyakorlatok késsel (szeg, gereblyefej, virágkaró, tollszár, ostornyél, csiga).

2. Gyalulási, fűrészelési, fúrási, reszelési, derékszögű és párhuzamos vonalzó-gyakorlatok (lapdaütő, jelzőlap, kerék, festéklap, vágódeszka, papirkés és gereblye).

3. Vésési, illesztési, végfagyulási gyakorlatok és szegezés (egyszerű doboz, sőtartó csésze, evőkanál, kalapácsnyél, lisztmerőkanál, derékszögű hasábvonalzó, karácsonyfatalp, kisméretű léczajtó és eke-taliga puha- és félig kemény fából).

Famunkák. III. osztály.

1. Szerszámfenés és igazítás (kés, gyaluvas, egyenes és kupás vésők kifenése, fűrészreszelés; fűrészek és gyaluk összeállítása).

2. Él-összeillesztés (eresztés), enyvezés, nagyfelületű síklapok kigyalulása, lemez kigyalulás; lapozási, hevederezési és léczszegési gyakorlatok (mintázódeszka, rajztábla, üstfedő, egyenes vonalzó, méter-rúd, derékszög-vonalzó, növény-sajtó).

3. Egyenes fogazási, lapozási és hornyolási gyakorlatok (kisméretű melegágy-keret, lábzsámoly, egyszerű képkeret, kisméretű borona, késtartó-doboz).

4. A kemény fa megmunkálása (fejszenyél, tornabuzogány, merítőkanál).

Famunkák. IV. osztály.

1. Rézsfogazási, rézsillesztési, félig fedett fogazási s vegyes ismétlő gyakorlatok (tálcza, cseber, méhkaptár, gazdasági udvar kisméretű berendezése).

2. Gyalupad- és műhelyfelszerelés, berendezés, anyagismeret. A fa kilugozása, szárítása; facsávázás; csávakészítés, mázolás (festés), olajozás, fénymázolás, fényezés és a politura készítése.

XIII. Rajz.

I. osztály. A szabadkézi és mértani rajzból összevonva az elemi népiskola és *felsőbb osztályai* számára alkalmas rajztanítás tananyaga, magyarázat mellett, táblán való előrajzolás, vagy diktálás után, fali mintákról egyszerűbb stilizált levelek, virágok magyarázat és utasítás mellett emlékezetből. A nevezetesebbek a forma természetere szerint tollal vagy festékekkel kidolgozva.

II. osztály. Szabadkézi rajzolás fali mintákról, magyarázat és utasítás mellett, leginkább emlékezetből, és összetettebb, különféle

stílusú, nehezebb kézimintákról. A nevezetesebbek szintani magyarázatok és utasítások mellett festékekkel is kidolgozva.

III. osztály. Természet után levelek és egyszerűbb virágok körrajzban; mértani gypszformák és ékítmények, csoportokról, természet után, árnytani magyarázat és utasítás mellett, vagy festve.

Az iskolai táblán krétával való rajzolás és írás gyakorlása.

IV. osztály. Sodrony- és testmintákról való rajzolás, természet után távlati és árnyani magyarázatok mellett.

XIV. Szépirás.

I. osztály. Magyar és német folyóírás, táblán való előírás mellett és magyarázattal.

II. osztály. Visszás írás és a tollal írható díszírásokból, az irodai jelző- és a rondírás táblán való előírás mellett és magyarázattal.

XV. Testgyakorlat és játék.

I—II. osztály.

a) A katonai rendgyakorlatokból a m. kir. honvédegyalogság számára irt oktató szabályzat szerint: menet és futás közben fordulatokkal, menetek különféle irányban. Szakasszképzés rendekben és kettős rendekben. Különféle mozdulatok és alakváltoztatások, húzódások és fejlődések helyben és menetközben. Ezekon kívül a szakaszban való részletes kiképzés és annak vezénylése, úgymint rendekben szakadozás, kettős rendekben fejlődés a kettős rendoszlopig.

b) A tornarendgyakorlatokból: arczsor, arczsorvonal és arczsorosozlop-, oldalsor-, oldalvonal- és oldalsorosozlop-képzések, továbbá szögvonulás, ellenvonulás, kör- és csigavonulás, kanyarulatok menetközben, helyben és helyből. Fejlődések: elé, mellé, mögé, körül, elől és hátul kerülve, sorok és rendek nyitása és zárása, felvonulások és fűzések hazafias énekekkel kísérve.

c) Szabadgyakorlatokból különféle állásokban, úgymint: alap, zárt, lépő, feszítő, mérő, terpeszkezdő, támadó, védő, guggoló állásban, a fej-, kar-, kéz-, váll-, törzs-, csipő- és lábgyakorlatok helyben és menetközben, ugyanezek szökkenéssel, futással, ugrással, fordulatokkal és fekvő támaszban; a kargyakorlatok lökessel, nyújtással, vágással, lendítéssel és körzéssel társítva, törzshajlítás és fordítás minden irányban különféle állásban. Különböző menetgyakorlat. Társas szabadgyakorlatok kettesével, hármasával és botgyakorlatok.

Kézi szergyakorlatok bottal, rúddal, súlyzóval buzogánygyakorlatok. Szergyakorlatok.

Magas, távol, rúd, zsámoly, kötél, rohamdeszka-ugrás; alacsony, magas nyújtón; nyújtón: térd-fellendülés kanyarulati leugrással, kelep, billenés, támaszban lendülésig; pózna- és kötélmászás; függő-

leges, vízszintes, rézsútos létrán függeszkedés és függésben szökkenés; körhinta: a gyűrűhintán hintázás egész fordulatig; a korláton szökkenés elő- és hátlendülettel hajlított támaszban, bakon és lovon körzések terpeszugrásig; gyakorlatok hosszában álló lovon és lebegőgerendán.

III. és IV. osztály.

A katonai rendgyakorlatoknak gyors, pontos és szabatos kiképzése és vezetése, arc- és szárnyváltozások; arczonalmozdulatok, oszlopalakítás; fejlődött vonalból egyes vagy kettős rendoszlopba való alakulás, átmenet az egyik alakzattól a másikba.

Szabadgyakorlatok folytatva és különféle alakzatokkal változtatva; körzések, ütések, lökések, lendítések, nyújtások már ellenoldalú mozgásokkal, különböző menetekkel; szökkenéssel és ugrással összekötve, műjárásokkal a női tornázás alapgyakorlatai, társas gyakorlatok folytatása. Ellenállási gyakorlatok. Gúlak.

Kézi szerekkel: súlyzó, vasbot, rúd, hosszú lengő kötél, faláb, buzogánygyakorlatok.

Szertornázás, mint fent.

Elmélet. Tornahelyek építése és felszerelése, gyakorlatok vezetése, vezénylése: a népiskolai testgyakorlás tanterve és anyagbeosztása; vizsgálat és osztályozás, tanítási terv készítése és a tanítás megbirálása. A testgyakorlatok közben előfordulható eseteknél alkalmazandó első segélynyújtáshoz szükséges ismeretek.

Gyakorlatok a szabadban: kötélhúzás, magas- és távolugrás, discus-vetés, gerelydobás, súlydobás, birkózás meghatározott fogással, futás egész osztálylyal fokozatosan 15 percig.

Játékok minden osztályban.

c) A nevelés és tanítás eredménye osztályonként.

Osztály	I. Magaviseletheől nyert osztályzatok az év végén					II. Szorgalomból nyert osztályzatok az év végén					III. Tanulásbeli előmenetelből nyert évvégi ált. osztályzatok				
	Példás	Dicséretes	Jó	Szabályszerű	Nem szabályszerű	Ernyedetlen	Kitartó	Kellő	Hanyagló	Semmi	Kitünő	Jeles	Jó	Elégséges	Elégtelen
I.	10	17	5	—	—	5	15	11	1	—	2	11	18	—	1
II.	14	21	5	—	—	6	14	16	4	—	5	11	14	2	8
III.	5	14	6	—	—	4	7	11	3	—	4	5	11	—	5
IV.	8	9	—	—	—	3	9	5	—	—	2	6	9	—	—
Összesen	37	61	16	—	—	18	45	43	8	—	13	33	52	2	14

Százalék szerint:
 Példás: 32.40/0
 Dicséretes: 53.50/0
 Jó: 14.10/0

Százalék szerint:
 Ernyedetlen: 15.70/0
 Kitartó: 39.40/0
 Kellő: 37.70/0
 Hanyagló: 7.10/0

Százalék szerint:
 Kitünő: 11.40/0
 Jeles: 28.90/0
 Jó: 45.60/0
 Elégséges: 1.70/0
 Elégtelen: 12.20/0

Az elégtelen általános osztályzatúak között javító vizsgálatra utasított az I. osztályban 1, a II. osztályban 6, a III. osztályban 5 növendék, összesen 12.

Osztályismétlésre utasított a II. osztályban 2 növendék.

Órák	Oszt.	Hétfő	Kedd	Szerda	Csütörtök	Péntek	Szombat
8—9	I.	Gazdaságtan	Magyar	Magyar	Földrajz	Földrajz	Természetráaj
	II.	Számтан	Hegedű A)	Természetráaj	Lélektan	Német	Magyar
	III.	Összhangzattan	Történet	Tanítási gyakorl.	Német	Neveléstan	Hegedű B) Zene A)
	IV.	Szervezetтан	Nevelés-történet	Történet	Ráaj	Méréstan	Tanítási gyakorl.
9—10	I.	Magyar	Német	Ének	Német	Számтан	Német
	II.	Módszertan	Magyar	Magyar	Ráaj	Számтан	Lélektan
	III.	Német	Módszertan	Természetráaj	Költészettan	Módszertan	Költészettan
	IV.	Számтан	Összhangzattan	Nevelés-történet	Nevelés-történet	Irodalomtörténet	Természettan
10—11	I.	Ének	Számтан	Egészségтан	Szépírás	Ének	Ének
	II.	Német	Ének	Zongora	Földrajz	Hegedű B)	Természetráaj
	III.	Neveléstan	Hegedű A)	Vegytan	Vegytan	Számтан	Történet
	IV.	Természettan	Történet	Irodalomtörténet	Német	Történet	Német
11—12	I.	Egészségтан	R. kath. hittan	Számтан	—	Természetráaj	Gazdaságtan
	II.	Gazdaságtan	Gazdaságtan	Földrajz	Német	R. kath. hittan	Méréstan
	III.	Számтан	Róm. kath. egyh. ének. Prot. egyh. ének.	Életmentéstan	Ráaj	Történet	Természetráaj
	IV.	Zene A) B)	Alkotmánytan	Számтан	Természettan	Hegedű A) Zene B)	Prot. egyh. ének

D é l u t á n

2—3	I.	Kézügyeség	—	} Testgyakorlat	—	R. kath. hittan	} Karének			
	II.	Szépírás	R. kath. hittan							
	III.	Méréstan	} Ev. ref. hittan					} Gazdaságtan	} Testgyakorlat	
	IV.	Tűzoltás								} Tűzoltás
3—4	I.	Ráaj	} Gör. kel. hittan	} Testgyakorlat	—	} Testgyakorlat	} Kézügyeség			
	II.	Méréstan								
	III.	Gazdaságtan	} R. kath. hittan					} Zene B)	} R. kath. hittan	} Gazdaságtan
	IV.	Kézügyeség								
4—5	I.	Ráaj	} Ág. ev. hittan	} Gazdaságtan	—	} R. kath. hittan	} R. kath. egyh. ének			
	II.	—								
	III.	Kézügyeség	} Gör. kel. hittan					} R. kath. egyh. ének	} R. kath. egyh. ének	} Gazdaságtan
	IV.	Gazdaságtan								
5—6	I.	—	} Ref. hittan	} —	} —	} —	} —			
	II.	—								
	III.	—	} Ág. ev. hittan					} —	} —	} —
	IV.	—								

e) *Tankönyvek és segédkönyvek* az 1900–1901. iskolai évben.

I. osztály. Dr. Fodor: Egészségtan, 2. kiadás K 2'40. Király: Rendszeres magyar nyelvtan, 2. kiadás K 2'40. Dr. Kiss Á., Komáromy L., Péterffy S.: Olvasókönyv, I. kötet, 2. kiadás K 2'40. Dr. Herrmann A.: Német olvasókönyv és nyelvtan, I. kötet, 2. kiadás K 2'—. Farkas S. Magyarország földrajza 2 k. Kozma Gy.: Rendszeres földrajzi atlasz K 2'—. A magyar korona országainak kézi térképe (Kogutovicz és Társa kiadása) K —'30. Miklós G.: Állattan, 4. kiadás, kötve K 2'40. Miklós G.: Növénytan, 3. kiadás, kötve K 2'40. Barbierik T.: Számтан, 3. kiadás K 3'20. Bartalus I.: Énektanító Vezérkönyv, I., II. r. K 2'40. Bartalus-Gyertyánffy: Négyesdalok Zsebkönyve, 2. kiad. K 3'—. Major J. Gyula: Zongoraiskola, I. r. K 3'—. Oheroly J.: Tornazsebkönyv, 4. kiadás K 3'20. Molnár J.: Fatenyésztés K 1'—.

II. osztály. Dr. Öreg I.: Lélektan, 4. kiadás K 1'40. Gyertyánffy I., Dr. Kiss Á.: Módszertan, 4. kiadás K 3'20. Névy L.: Írásművek elmélete, 9. kiadás K 3'20. Dr. Kiss Á., Komáromy L., Péterffy S.: Olvasókönyv, II. kötet K 2'80. Dr. Herrmann A.: Német olvasókönyv és nyelvtan, I. kötet, 2. kiadás K 2'—. Kozma Gy.: Földrajz, II. kötet, 4. kiadás, III. kötet 2. kiadás K 2'80. Dr. Baló J., Miklós G.: A csillagászati és fizikai földrajz elemei, 2. kiadás K 2'40. Kozma Gy.: Rendszeres földrajzi atlasz K 2'—. Miklós G.: Állattan, 4. kiadás K 2'40. Miklós G.: Növénytan, 3. kiadás K 2'40. Barbierik T.: Számтан, 3. kiadás K 3'20. Mocnik-Pechany: Mértan, 2. kiadás K 2'60. Bartalus I.: Énektanító Vezérkönyv, III., IV. r. K 2'40. Bartalus I., Gyertyánffy I.: Négyesdalok Zsebkönyve, 2. kiadás K 3'—. Bátori: Orgonaiskola. Bartalus: Gyakorlati zongoratanító. Oheroly J.: Tornazsebkönyv, 4. kiadás K 3'20. Késmárky A.: Hegedűiskola, I. r. K 6'—.

Segédkönyvek: Gyertyánffy I.: Előgyakorlatok, 4. k. K 1'—. Gönczy P.: Vezérkönyv az Abc-hez K —'36. Nagy L.: Vezérkönyv a Beszéd- és értelemgyakorlatokhoz K —'48. Nagy L., Komáromy L.: Vezérkönyv a Magyar nyelvtanhoz, I–IV. osztály K 1'20. Emericzy G.: Vezérkönyv a Földrajzhoz K 1'—. Gönczy P.: Utasítás a tellurium és lunarium ismertetéséhez K 1'40. Simonkai: Növényhatározó, 2. kiadás K 1'80. Dr. Kiss Á., Mayer M.: Vezérkönyv a történet tanításához K 1'20. Mayer M.: Vezérkönyv az alkotmánytan tanításához K 2'40. Emericzy-Kárpáthy: Vezérkönyv a számтан tanításához, I—II. kötet, 3. kiadás K 4'40. Heller-Kozocsa: Használati utasítás a népisk. hármas gyűjteményhez K 1'20. Dr. Kiss-Kún: Játéktanító Vezérkönyv K —'80. Molnár J.: Fatenyésztés K 1'—.

III. osztály. Dr. Kiss A.: Rövid nevelés- és oktatástan K 1'40. Dr. Széll: Egészségtan és vezérkönyv K 1'40. Riedl: Rethorika, 3. kiadás K 2'60. Riedl: Poetika, 3. kiadás K 2'80. Dr. Kiss-Komáromy-Péterffy: Olvasókönyv, II. kötet K 2'80. Sándor Domokos: Német

olvasókönyv K 2'80. Dr. Herrmann: Német olvasókönyv és nyelvtan, I., II. K 4'—. Dr. Mangold: Világtörténet K 2'40. Miklós: Ásványközet- és földtan. 2. K 2'40. Dr. Kovács: Kémia, I. és II. rész K 4'—. Mocnik-Arenstein-Schmidt: Betűszámтан K 3'20. Mocnik-Pechány: Mértan, 2. kiad. K 2'60. Lutter: Logarithmusok (segédkönyv) K 2'40. Wolfart-Bartalus: Összhangzattan K 1'60. Gyertyánffy-Bartalus I.: Négyesdalok Zsebkönyve, 2. kiadás K 3'—. Bartalus: Énektanító Vezérkönyv, V—VI. K 2'40. Bátor: Orgona-iskola. Bartalus: Gyakorlati zongoratanító. Késmárky: Hegedűiskola, I. rész K 6'—. Oheroly: Tornazsebkönyv, 4. kiadás K 3'20. Helmár Ágost: Történeti Atlasz K 3'20. Molnár J. Fatenyésztés K 1'—.

IV. osztály. Dr. Kiss: neveléstörténet, 6. kiadás K 2'69. Dr. Horváth Gyriell: Magyar irodalom története, 2. kiadás K 5'60. Sándor Domokos: Német olvasókönyv K 2'80. Herrmann: Német olvasókönyv és nyelvtan, III. K 2'40. Mangold: Magyarok története K 2'—. Csiky: Alkotmánytan, 6. kiadás K 2'60. Dr. Kovács: Fizika, 2. kiad. K 3'20. Kiss K.: Mezei gazdaságtan és kertészet-tan, 3. kiadás K 2'60. Mocnik-Arenstein-Schmidt: Betűszámтан K 3'20. Mocnik-Pechány: Mértan, 2. kiad., kötve K 2'60. Kapy Gyula: Összhangzattan, I., II. K 1'40. Gyertyánffy-Bartalus: Négyesdalok Zsebkönyve 2. k. K 3'—. Oheroly: Tornazsebkönyv, 4. kiad. K 3'20. Késmárky: Hegedűiskola, I. K 6'—.

Segédkönyvek: Ministeri tantervek, Kiss: Magyar népisk. tanítás tört., I—II. K 4'80.

f) Tanítási gyakorlatok.

A tanítónövendékek gyakorlati kiképzése általában hármas fokozat szerint történik, u. m. 1. *a tanítás szemlélése*-, 2. *egy fél óráig tartó próbatanítások*- és 3. *egész napokra terjedő tevékenység útján*. E közben a jelölt folyton közelebb jut az önálló működéshez.

E fokozatok osztályonként így érvényesülnek.

II. osztály. Az I. évharmad végén a didaktika s általában a népiskola ismeretében körülbelül haladnak annyira a növendékek, hogy a tanítói működés leginkább szemlélhető vonásait illetőleg szempontokhoz jutnak. Erre nemcsak a didaktikai elmélet segíti őket, hanem az ennek körében alkalmazható néhány gyakorlati próba is. Így pl. *A tanítás alakjai*-nak tárgyalásánál az előző órán kitűzött tételről tanítást tarthat egyik jelölt a többinek, mint gyermekeknek, azzal az irányzattal, hogy pl. a próbatevő a kérdve-kifejtő tanalak minden kellékeit igyekezzék megvalósítani. Rövid próbája után úgy társai, mint a módszertan tanára megbírálják.

Epen így lehet megvilágosítani pl. a formális fokozatok tanát egy-két ilyen gyakorlati próbával, a mely a módszertan elméleti tanítását a III. osztályon át is üdvösen kísérheti.

Az effélék azonban csak előleges tájékoztatók kívánnak lenni, a mihez hozzájárul lassanként a rendes tanítási-tervezethez hasonló dolgozatok készítése.

Mikor a *Beszéd- és értelemgyakorlatok* tanításának módszerével megismerkedtek a növendékek, a módszertan tanára által kijelölt sorrendben naponként és egymásután hospitálni mennek a gyakorló-iskolába. A módszertan tanára mindig az nap reggel jelöli ki s írja be az osztálykönyvbe a hospitálót. Az ily kijelölésnek az a haszna, hogy minden jelölt másod- és harmadizben más-más napokon jelöltetik s így minden hospitáláskor újat van alkalma szemlélni.

Hogy vajjon a jelölt igazán hasznos szemléléssel töltötte-e a hospitálási időt, arra nézve az ellenőrzés eszköze az, hogy szemléleteiről s tapasztalatairól írásban kell beszámolnia.

Minden jelölt első hospitálása alkalmából a módszertan tanára által az egész II. osztálynak ez időben kiadott utasítások szerint megfigyeli az osztatlan iskola főbb sajátságait, a tanítást s a magánfoglalkozásoknak a tanítás szolgálatába való állítását, az órarendet; ez utóbbit le is másolja; a gyakorló-iskolai tanító tanításait párbeszédbe foglalva feltünteti, a személyes foglalkozással párvonalosan följegyzi a magánfoglalkozások témáit is stb. Ilyenek a hospitálási jegyzetek, melyekből mindenki részleteket olvas fel a módszertan tanára és társai előtt s aztán a megjegyzések után lemásolja azt.

Másodizben való hospitálás alkalmával már szembetűnő a gondos jelöltnek a haladása. Először természetesen a beszéd- és értelem-gyakorlati órák főképen a szemlélés tárgyai s vele párvonalosan az írva-olvasás; később más tárgybeli tanításokat is egyre jobban meg kell figyelni s egyre jobban és tartalmasabban alkalmaztatnak az elmélet körében is a gyakorlati próbák, meg a tervezetek készítése.

A *III. osztálybeli* növendékeknek a gyakorló-iskolában az a feladatuk, hogy hetenként felváltva előre megállapított időben, megszabott tételről egy-egy félóráig tartó nyilvános *próbatanításokat* tartsanak. Az előbbi szemléletet most maga a *ténykedés* követi.

A jelölt egy héttel előbb kapja ki a tanítás tételét a gyakorló-iskolai tanítótól, a ki akkor megadja az általános utasításokat; vezérkönyveket, kézikönyveket ad a jelölt kezébe. A jelölt két napig az anyagban és módszerben való tájékozódottságra törekszik s a harmadik napon, miután a kiszabott tárgyból egy gyakorló-iskolai tanítást is meghallgat, fogalmazásban összeállítja tervezetét s bemutatja azt a módszertan tanárának, a ki előtt felolvassa s esetleg megkísérli a tanítást is. Ennek alapján látja el a jelöltet a módszertan tanára utasításokkal, a melyekkel a gyakorló-iskolai tanító utasításai összhangban állanak. A jelölt ezeknek alapján írja meg javítottan és tisztázatlan a tanítási tervezetet, melyet tanítása előtt két nappal bemutat a gyakorló-iskolai tanítónak. A gyakorló-

iskolai próbatanítást egy nappal megelőző módszertani órán a módszertan tanára az egész osztálylyal szóvá teszi a tételt és tervezetet, sőt legalább részben azt el is taníttatja; e kísérlethez az osztálytársak is hozzászólhatnak; így aztán másnap a próbatanító már némi otthonossággal léphet fel a gyakorló-iskolában, a társai tájékozottan hallgatják meg őt, annyival inkább, mivel legalább vázlatban nekik is megvan a tanítás tervezete.

A próbatanítás félóráig tart s az azt követő félóra a tanítás bírálatára fordítatik, melyről egy jelölt, rendszeren a *főbíráló*, jegyzőkönyvet vezet. Az ily bírálat lefolyása a következő. Elnök felszólítja az elébbi alkalommal végbement bírálat jegyzőkönyvének vezetőjét, hogy a jegyzőkönyvet olvassa fel. Esetleges megjegyzések után az hitelesítetik. Elnök, a módszertan tanára, felszólítja a *próbatanítót*, hogy tartson *önbírálatot*. Ezután a *főbíráló* következik, ki után a többi jelöltek szólnak; ha nem jelentkeznék hozzászóló, a módszertan tanára szólít fel egyeseket — feleletként — bírálatra. E megjegyzésekre a próbatanító válaszolhat. Végül a *gyakorlóiskolai tanító* bírál és a *módszertan* tanára elmondván a maga megjegyzéseit is, *összegezi az elmondottakat és megállapítja a tanítás értékét*.

A növendékek a feljegyzésre érdemes észrevételeket maguk is feljegyzik a tervezetük után, úgy hogy jegyzeteik minden próbatanításról hű képet nyújtanak.

Ha valakinek a *próbatanítás* épen nem sikerült, az másodszor is próbára bocsáttatik.

A *IV. osztály* növendékei a heti próbatanításokat épúgy végzik, mint a *III. osztály* növendékei, csakhogy természetesen kevesebb előkészítésben részesülnek.

Ezenkívül névsorban felváltva $2\frac{1}{2}$ napot töltenek ez osztálybeli jelöltek a gyakorló-iskolában (hétfő, kedd és szerda; csütörtök, péntek, szombat), a hétnek két fele a gyakorló-iskola órarendjében egyenlően van berendezve. Ez időben naponta több tanítást tartanak, időnként a gyakorló-iskolát mintegy önállóan vezetik, természetesen rövid ideig. Javítanak, magánfoglalkozást ellenőriznek, a tanmenetet tanulmányozzák s jegyzeteket vezetnek a *Haladási Napló* részlete gyanánt; e munkálataik alapján a gyakorló-iskolában egy felülvizsgált, hiteles példány készül, melyet minden *IV. éves* köteles lemásolni s azt hetenként a módszertan tanárának bemutatni.

A *III. osztálybeli* próbatanítások bírálatainak idején a gyakorló-iskolai tanítót mindig két *IV. éves* helyettesíti.

A *III. és IV. éves* jelöltek próbatanításai alkalmával az osztatlan gyakorló-iskola mintegy osztottá alakíttatik, úgy hogy az illető osztályt a tanító a tábla elé hívja ki s ez által azt az osztályt mintegy kiszakítja az egészből s így a próbatanító mindig csak egy osztályra fordíthatja figyelmét és erejét.

g) A tűzoltói szaktanfolyamról.

E tanfolyamot ezen isk. évben is, mint 1895. óta állandóan, *Szidanits Ferencz*, főreáliskolai tanár, a budapesti önkénytes tűzoltó-testület alparancsnoka vezette. E tanfolyamon a IV. éves növendékek, szám szerint 17-en tűzoltótisztekké képeztettek.

A vizsgálatot valamennyien sikerrel letevén, mind a 17 növendék tűzoltó-tiszti oklevelet is nyert.

E szakban az oktatás 1900. szeptember 12-én kezdődött és 1901. május hó 19-én végződött azon vizsgálattal, melyen az intézetet képviselő igazgatóságon kívül hivatalból jelen voltak: *Bulyovszky Aladár* belügyminiszteri osztálytanácsos, tűzoltó-egyesületi parancsnoksági tag és a tűzoltó tanfolyamok kormánybiztosa; *Dr. Balogh Dezső*, *Kálmán Géza* tűzoltó testületi szakaszparancsnokok.

Összesen 82 elméleti órának és 34 gyakorlati órának eredményével számoltak be a növendékek s feleleteik alapján a vizsgálóbizottság mind a 17 jelöltnek *kitűnő* minősítésű tiszti oklevelet adott ki.

Kiváló elismerés illeti az eredményért e helyen is *Szidanits Ferencz* urat, a ki ezen, a tanító jelöltek szakkörén kívül álló tárgy iránt a növendékekben állandó érdeklődést, s a tűzoltás ügye iránt lelkesedést s meleg szeretetet ébresztett.

3. Az ifjúsági segítő-egyesület.

Ezen egyesület 1895. október 5-ig mint a polgári iskolai tanító-jelöltek hasonló célú egyesületével közös egyesület működött, de az említett napon vagyonilag és szervezetileg is külön vált attól.

Új alapszabályzata szerint az 1895—96. iskolai évben tisztviselőit már az elemi képző ifjúsága kebeléből választotta. A tanári kar pedig a maga részéről *Dr. Baló Józsefet* küldte ki, mint az ifjúsági egyesület tanárelnökét.

A tagok száma akkor 58 volt, a vagyon pedig 1461 korona 54 fillér; a *Gyertyánffy*-féle 471 korona 16 filléres és a *Sziklay*-féle 140 koronás alapítvány felszámításával összesen 2072 korona és 70 fillér. Ugyanazon tanárelnök vezetése mellett működik ez az egyesület ma is, évről-évre buzgó ifjú tisztviselők és lelkes ifjúság támogatásával. Ezen iskolai évben az egyesületnek 106 rendes és egy alapító tagja volt; vagyona 3700 korona.

Ezen egyesület kebelében az ifjak humanus felfogásról, nemes érzelmekről, ügyes társadalmi fellépésről tesznek tanúságot. Hozzászoknak a gyűlésekben a formás felszólalásokhoz s a segélyek megszavazásakor az ügyek igazságos, méltányos elbírálásához. Ez egyesületben igen szép nevelő erő rejlik.

Egyik megemlítendő mozzanata volt az egyesület életének az, hogy mikor *Keller Lajos* IV. éves növendéket, az egyesület pénztárosát 1898. október 21-én elragadta a halál, az ifjúság elhunyt

kedves emlékü tisztviselője emlékére gyűjtést indított; ezen gyűjtés eredménye a 200 koronás alaptőkével létesített Keller-alapítvány lett.

Ez alapítvánnyal a segítő-egyesületben az a szép önképzési mozzanat létesült, hogy azon alap évi kamatait minden évben az a tag kapja, a ki a gyakorlati tanításban leginkább kitűnt.

A Keller-féle alapító-level megerősítés céljából a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi ministeriumhoz három példányban felterjesztetvén, az 1900. évi június hó 10-én 36.191. sz. alatt megerősített s ugyanezen alkalomból *dr. Verédy K.* tanfelügyelő úr az erről értesítő leiratát a következőképen végzi:

»A Nagyméltóságú Minister Úr meghagyásából ezen nemes áldozatkészségeért az alapítóknak, valamint a közreműködőknek Ő Excellentiája elismerését ezennel tolmácsolom és kérem a Tekintetes Igazgatóságot, miszerint azok tudomására hozni sziveskedjék«.

Ennek alapján a kamatoknak az első kiadása 1901-ben történt.

A rendes gyakorlati tanítások sorozatának befejeztével úgy a III., mint IV. osztály növendékei kijelölték a paedagogia tanárának elnöklésével azon társaikat, kik szerintük a legsikeresebb tanítási gyakorlatot tartották a rendes próbatanításokon.

Az így tett ajánlatokat a tanári kar elfogadta. Ennek alapján *Erdős Mór* IV. éves és *Lendvay Dezső* III. éves tanítójelöltek tetszésük szerint választott témáról versenytanítást tartottak egy-egy óra keretén belül; *Lendvay* a *Nagy Magyar Alföldet* ismertette a gyakorló iskola IV. osztályában, *Erdős* pedig, *Juris:ich* hősi ellenállásáról tartott történeti tanítást az V. osztályban. A tanári kar tagjai és a III. IV. osztály növendékei végig hallgatták a tanításokat, az eredmény felől a visszavonuló tanári kar döntött, *Erdős Mór* nyerte az ezévi kamatokot, de mivel a megelőző évről is volt 5 korona kamat, azt *Dr. Kiss Áron* igazgató 8 koronára egészítette ki s azt *Lendvay Dezső* nyerte el.

Dr. Kiss Áron igazgató a tképző-int. magánvizsgálatok díjainak az igazgatót illető részét 1901. ápr. 23-tól kezdve az egyesületnek adományozta.

Közöljük a Keller-féle alapítvány alapító-levelét szó szerint.

Alapító-level.

Mi, mint a budapesti állami elemi tanítóképző-intézet ifj. segítő-egyesületének az 1898/99. egyesületi évben tagjai, egész fontosságában felfogván azt a szép eszmét, melyen egyesületünk léte sarkallik, szünet nélkül fáradoztunk azon, hogy egyesületünkben virágzó életet teremtsünk.

Ezt a virágzó életet pedig nemcsak az által véltük elérhetőnek, hogy egyesületünk vagyónát a bővebb adományozhatás szempontjából gyarapítani igyekeztünk, hanem azzal is, hogy azon tagtársaink szellemi emelkedésében is, a kiknek szegénysége kiváló jellemmel, szorgalommal vagy tehetséggel párosul, egyesületünk segítségül szolgálhasson.

Úgy véltük, hogy egyesületünk eszméje még tartalmasabbá válik, ha az anyagiakon kívül oly mozzanat is nyilatkozik egyesületünk működésében, mely törekvő társainkat szép pályánkra való előkészülésben segíti, a tanítói pályához megkívántató képzettség s más erények megszerzésére indítja, ösztökéli.

Még erősebb lesz ifj. egyesületünk létalapja, ha mint amúgy is a Tekintetes tanárkar bölcs vezérlete alatt álló egyesület, így közreműködik, hogy intézetünk ifjúsága egészséges közszellem közepette önmunkássággal is részt vegyen azon szép célok elérésében, melyek iskolánk elébe ki vannak tűzve.

Törekvésünk azon gyászos alkalomból nyert konkrét alakot, midőn kiváló tanuló társunkat, *Keller Lajos* IV. éves növendéket, egyesületünk buzgó tisztviselőjét a halál közülünk kiragadta. Ekkor gyűjtést indítottunk magunk között, melynek eredménye *Földes János* tagtársunk és tisztviselőnk 41 frt 50 krnyi szép adományával együtt 100 azaz száz forint összeg, melyet mint alapítványunkat, ezennel a budapesti állami elemi tanítóképző-intézet ifj. segítő-egyesületének adományozunk s annak pénztárába helyezünk. S mivel *Keller Lajos* elhunyt társunkban a jellem, szorgalom nem kis mértékben tündökölt, ezen alapítványunkat az ő nevével hozzuk kapcsolatba s az ő emlékének is tekintjük.

Alapítványunkra nézve a következő intézkedéseket tesszük.

1. Alapítványunk a következő nevet viselje: »Az ifjúság alapítványa *Keller Lajos* emlékére.«

2. Alapítványunk tulajdonosa és kezelője a budapesti állami elemi tanítóképző-intézet ifj. segítő-egyesülete.

3. Alapítványunk évi kamatja minden iskolai év végén azon III. vagy IV. éves növendéknek adassék segélyül s jutalmul, ha t. i. az illető a segítő-egyesületnek tagja, a ki az illető évben abban az ügyességben, mely a tanítóban leginkább szemlélhető s a legértékesebb is, t. i. a gyakorlati tanításban, a rendes, heti $\frac{1}{2}$ órában tartani szokott próbatanításokban a leginkább kitűnt.

4. Az évi kamat odaitélésére nézve így intézkedünk. Minden iskolai év végén, mikor a rendes próbatanítások bevégeződtek, úgy a III. mint a IV. osztály a paedagogia tanárának elnöklete alatt 3-at-3-at jelöl azok közül, a kiket az illető évben a próbatanításokon a legügyesebbeknek talált s azoknak neveit a segítő-egyesület tanárelnöke útján a tanárkar elébe terjeszti. A tanárkar ekkor a paedagogia tanárának, a gyakorló-iskolai tanítónak s esetleg a gyakorlati tanításokat figyelemmel kíséző más tanároknak véleménye alapján eldönti, ki az az egy III. és IV. éves, a ki a gyakorlati tanításban leginkább kitűnt.

E kettős kijelölésben már magában kitüntetés foglaltatik. A végeldöntés azonban úgy történik, hogy a két kijelölt az általa választandó tárgyból és osztályban a gyakorlóiskolában a tanárkar s a III. és IV. osztály jelenlétében versenytanítást tart, minek lefolyása

után a tanácskozássra visszavonult tanárkar dönti el, ki a nyertes, a kinek az igazgató a díjat a tanárkar és a III. és IV. osztály jelenlétében rögtön kiadja.

5. Ha ez az intézet valaha megszűnnék, alapítványunk azon magyar kir. állami elemi tanítóképző-intézet hasonló célú ifj. egyesülete tulajdonába menne át, a melyet erre a célra összehívott közgyűlés háromnegyed többsége kijelölne.

6. Szándékainkhoz képest ezen alapító-levelünk minden év elején egyesületünk alakuló gyűlésein olvastassék fel.

7. Ezen alapító-levelünket három példányban állítjuk ki, melyek közül egyet a magas miniszteriumhoz óhajtunk felterjeszteni, egyet a budapesti állami elemi iskolai tanítóképző-intézet igazgatóságának irattára őrzene, egyet pedig segítő-egyesületünk irattárába helyezünk.

8. Ezen alapító-levelünk elfogadás és megerősítés céljából a tanári kar és a tanári kar útján felsőbb hatóságaink elé terjesztendő.

Kelt Budapesten, 1899. június hó 11-én.

A budapesti állami elemi tanítóképző-intézet ifj. segítő-egyesületének az 1898/99. egyesületi évi tagjai nevében:

Dr. Baló József
tanárelnök.

Drahos Ferencz
ifj. elnök.

Földes János
pénztáros.

Pataky Sándor
jegyző.

36.191. szám

Jóváhagyom azzal, hogy az alapítvány számadási kivonatai a vezetésem alatt álló ministeriumhoz évenként bemutatandók.

Budapesten, 1900. június hó 10-én.

A minister helyett:

Zsilinszky,
államtit.ár.

(P. H.)

Jelentés az ifj. segítő-egyesületnek 1900/901-ik évi működéséről.

Összegyűltünk, hogy beszámoljunk arról a munkáról, melyet ama gondos kertészszel bíró kis virágos kertben végeztünk, melyhez egyesületünket hasonlíthatom s a melynek felvirágzásáért s jó karban tartásáért mindenkép fáradoztunk. Arra nézve pedig, hogy a mennyire lehetett, igyekeztünk e cél elérésére, szolgáljon bizonyosságul egyesületi évünk e rövid története.

Egyesületünk 1900. évi szeptember hó 20-án alakult meg Dr. Kiss Áron igazgató úr elnöklete alatt. Hogy a nemes cél iránt ez idén is, mint eddig, elég nagy volt a lelkesedés, kitűnt abból, hogy az intézet ifjúságának nagy része belépett ez egyesület kebelébe s igyekezett tagjainak számát szaporítani. Alakuló közgyűlésünk tárgya első sorban is tisztviselőink megválasztása volt.

Ifj. elnökül Jovanovics Döme IV. éves növendék, pénztárosul Egedy István IV. é. n. s jegyzőül Palotás Miklós III. é. n. választatott meg. Majd kijelöltetett a választmányi tagok megválasztásának napja s a választást osztályonként vezető választási elnökök bizottsága.

E jelentőségekkel szemben azonban sokkal nagyobb volt az, az örömet és lelkesedést okozó esemény, hogy a Nagyméltóságú Valás- és Közoktatásügyi Miniszter úr leirata megérkezett, a melyben Ő nagyméltósága az általunk felterjesztett Keller Lajos nevére tett alapítványt nemcsak megerősíteni, de azért elismerését is kifejezni méltóztatott. Örömmel vette tudomásul egyesületünk minden tagja ez eseményt s lelkesülten fogott munkához. Így csakhamar megtartottuk az első választmányi ülést október hó 26-án, melyen a tanárelnök úr kijelentette, hogy a tanári-kar a tisztviselők megválasztását megerősítette, minek következtében a választmányt megalakultnak nyilvánította.

Még hat választmányi ülést tartottunk ez után, összesen tehát hetet. A választmányi ülések tárgya többnyire a segélyekért beérkező folyamodványok elintézése volt; s hogy a folyamodók kérését a választmány mindenkor igyekezett teljesíteni, mutatja az, hogy 30 folyamodványban benyújtott kérés közül csak ötöt nem teljesíthetett.

Itt kell még megemlítenünk azt is, hogy a Gyertyánffy István igazgató úr 25 éves jubileuma alkalmával, az ifjúság által, a: ő nevére tett alapítvány ez idei kamatait, a választmány ajánlata szerint Henter Pál II. éves növendék kapta.

Egyesületünk ezidei életében még egy örömteljes mozzanat volt, mely méltán sorakozik azon jelek közé, a melyeket a szép jövőt ígérő ifjúság mutat. A tanítói ügyességben leginkább kitűnt két növendék-társunk tartott ez idén először versenyt azon alapítvány kamataiért, melyet elődeink s intézetünk mostani ifjúságának egy része is tett, elhunyt növendék-társunk Keller Lajos emlékére. Az ifjúság által kijelölt s a tanári kar által elfogadott két növendék, u. m.: Erdős Mór IV. éves és Lendvay Dezső III. éves növendékek tartottak versenyt a tanításban f. é. máj. hó 15-én.

Az eredmény megállapítása szerint Erdős Mór tanítása volt ugyan sikeresebb, de mivel az alapítvány $1\frac{3}{4}$ évig kamatozott, továbbá Lendvay Dezső tanítása is dicséretet érdemelt; a teljes évi kamatot Erdős Mór kapta, a $\frac{3}{4}$ évi kamatot pedig, (5 kor.) Dr. Kiss Áron igazgató úr 8 koronára kiegészítve, a tanári-kar Lendvay Dezsőnek ítélte oda.

Ezen néhány szóval akartam vázolni egyesületünk ez évi működését, mit azzal óhajtok befejezni, hogy az ifjúság hordja továbbra is szíven a nemes eszméket s küzdjön azért mindig fokozódó lelkesültséggel, mint eddig.

Budapest, 1901. május hó 24-én.

Palotás Miklós
jegyző.

Pénztári számadás az ifj. segítő-egyesületnek az 1900—1901. egyesületi évről.

I. Állandó vagyon:

1. A pesti hazai első takarékpénztár-egyesület budai fiókjánál	2100— K.
2. Ugyane takarékpénztárnál a Gyertyánffy István-alapítvány	471·16 »
3. Ugyane takarékpénztárnál a Sziklay-alapítvány	140— »
4. Egyesült budapesti fővárosi takarékpénztárnál a Keller-alapítvány	200— »
5. Ugyane takarékpénztárnál az »Egyleti tőke«	616— »
Összesen	<u>3527·16 K.</u>

Bevétel.

Az 1900—1901. egyesületi évben.

Kiadás.

	Kor.	fil.		Kor.	fil.
Mult évi maradvány	2	86	Segélyként	129	—
Magánvizsgálati díjakból	68	—	Gyertyánffy-alap kamatja	19	96
Tánczdíj-hátralékból	8	—	Keller-alap kamatja	13	—
Perselyekből	21	31	Takarékpénztárba	204	—
Tagsági díjakból	216	—	Készpénzmaradvány	21	81
Korcsolyapálya díjaiból	2	40			
Gyertyánffy-alap kamatjaiból	19	96			
Keller-alap kamatjaiból	13	25			
Magánvizsgálati díjakból	30	71			
Egy társaság adománya	5	28			
	<u>387</u>	<u>77</u>		<u>387</u>	<u>77</u>

Az egyesületnek ez évi tiszta bevétele 204— K., 21·81 K. = 225·81 K.

Az egyesület vagyona, e szerint, tehát 3527·16 K., 225·81 K. = 3752·97 »

Budapesten, 1901. május 24.

Egedy István,
pénztáros.

A segélyző egyesület alapszabályai.

I. Az egyesület czíme.

1. §. Az egyesület czíme: »A budapesti állami elemi iskolai tanítóképző ifjúságának segélyző-egyesülete.« E felirattal látandó el az egyesület pecsétje.

II. Az egyesület célja.

2. §. Az egyesület célja a segélyezésére szorult rendes tagjain, ha arra érdemesek, pénzbeli adománynyal, kivételes esetekben pénzbeli kölcsönrel segíteni.

III. Az egyesület tagjai, azok jogai és kötelességei.

3. §. Az egyesület tagjai alapítók, pártolók és rendesek.

4. §. Alapító tag lehet, ki az egyesület tőkéjét egyszersmindenkorra legalább 20 koronával gyarapítja. Az alapító tagok, kik az egyesület tőkéjének gyarapításához 1000 (ezer) koronával, vagy annál nagyobb összeggel járulnak, adományaikhoz a felajánlás alkalmával — az egyesület céljainak határai között — a hovaforditásra nézve feltételeket köthetnek; különben az adományok fölötti intézkedés a választmány hatáskörébe tartozik. A 100 koronás, vagy ennél nagyobb alapítványok az illető alapítók nevét viselik.

5. §. Pártoló tag lehet, a ki évenként 4 korona pártoló tagsági díjat fizet.

6. §. Az alapító és az az időszerinti pártoló tagok nevei az évi kimutatásokban mindenkor közlendők.

7. §. Rendes tag lehet az elemi iskolai tanítóképző minden rendes hallgatója, ki az évi 2 korona tagsági díjat az egyesületbe való belépése alkalmával az egyesület pénztárába befizeti.

8. §. Minden tagnak egyenlően van joga a közgyűlésen tanácskozni, indítványozni és szavazni. Az indítványok a gyűlés előtt 3 nappal az elnöknek írásban beterjesztendők. A választmány megalakulásánál a rendes tagok választók és választhatók.

9. §. Minden tag köteles az alapszabályoknak magát alávetni.

IV. Az egyesület tisztviselői.

10. §. Az egyesület tisztviselői: a tiszteletbeli elnök, a tanár-elnök, az ifjusági elnök, a pénztáros és a jegyző.

11. §. Tiszteletbeli elnök az intézet igazgatója vagy annak helyettese. A tanár-elnököt a tanárkar évről-évre küldi ki a rendes tanárok sorából.

12. §. Az ifjusági elnök általános, a pénztáros és a jegyző viszonylagos szótöbbséggel választandók a rendes tagok sorából, még pedig úgy, hogy az ifjusági elnök mindig a végző osztályból, a többi választott tisztviselő pedig a 2 felső osztályból választassék.

A tisztviselők választásáról szóló jegyzőkönyv, a tanárkarnak jóváhagyó tudomása végett, mindenkor bemutatandó.

13. §. A tiszteletbeli elnök a közgyűléseket egybehívja s azokon elnököl. A tanár-elnök képviseli az egyesületet, vezeti annak ügyeit, összehívja a választmányi gyűléseket s azokon elnököl; felügyel az alapszabályok megtartására, az egyesület vagyonának kezelésére, a tisztviselők tevékenységére; szavazattal csak akkor bir, ha a szavazatok egyenlően oszlanak meg; hitelesíti a jegyzőkönyveket, a hivatalos iratok csak az ő aláírásával válnak érvényessé; bármikor átvizsgálhatja vagy átvizsgáltathatja a pénztárt s annak rendben nem találása esetén a pénztárost, a további eljárásig, hivatalától felfüggesztheti s erről a tanárkarnak jelentést tesz.

14. §. Az ifjusági elnök helyettesíti a tanár-elnököt a 35. §-ban foglalt megszorításokkal.

15. §. A pénztáros kezeli az egyesület pénzeit, a tanár-elnök utalványaira kifizeti az utalványozott összeget s a tanár-elnök által láttamozott ellennyugtatványok mellett bevételzi a befizetéseket. A pénztár állásáról minden gyűlésen beszámol a választmánynak.

16. §. A pénztáros tartozik szüleitől vagy gyámjától kiállított jótállási nyilatkozatot nyújtani be, melyben az illetők minden, a gyámoltjuk kezeléséből eredhető károkért felelősséget vállalnak. A pénztáros megválasztása csak akkor válik végérvényessé, s hivatalába is csak akkor léphet be, ha e nyilatkozatot benyújtotta. A míg a megválasztott pénztáros az említett nyilatkozatot be nem mutatja, addig a pénztárosi teendők ellátása módzatairól az igazgatóság gondoskodik.

17. §. A jegyző vezeti a gyűlések jegyzőkönyveit s viszi az egyesület levelezéseit, ez utóbbiakat mindenkor a tanár-elnök ellenjegyzése mellett. A gyűlések jegyzőkönyvei az időnként kiküldött 2 jelen volt tag s az elnök által hitelesítettnek.

18. §. Minden tisztviselő díj nélkül viseli hivatalát, az egyesület csupán a hivatalos ügyvitelhez szükséges szerelvényekről gondoskodik.

V. Az egyesület vagyona.

19. §. Az egyesület vagyonát képezik: »a budai állami elemi és polgári iskolai tanítóképezde növendékeinek segélyegylete« vagyonának az egyesület alakulásakor átvett s ezen egyesületet megillető része, az egyesület tulajdonát képező alapítványok, adakozások, tagsági díjak és a segélyegyesület javára rendezett multságok, matinée-k és estélyek stb. jövedelmei.

20. §. A befolyó összegekből tőkésítendő:

a) az alapító és pártoló tagok által befizetett összegek;

b) az egyesület javára rendezett multságok, matinée-k, estélyek stb. jövedelmének, valamint az egyesület részére tett adományoknak 50%-a.

c) az egyesület alakulásakor átvett (l. a 19. §.) kötvények után befolyt összegek, valamint az alakuló közgyűlésig az előbbi évről netán fenmaradt s különben kiosztásra szolgáló pénzmaradvány. (l. a 22. §.)

21. §. A takarékpénztárba ideiglenesen külön könyvre helyezendők el s adományokul vagy kölcsönökül kiadhatók:

a) az azon évi rendes tagok díjai;

b) az azon évben tartott multságok, matinée-k, estélyek stb. tiszta jövedelmének, valamint az egyesület részére tett adományoknak 50 %-a;

c) a tőkésített összegek azon évi kamatai.

VI. Az egyesület ügyeinek vitele.

22. §. Az egyesület ügyeit a közgyűlés és a választmány viszik.

23. §. Az iskolai év elején, az egyesület megalakulása előtti időben, a tagsági díjak beszedésének módozatairól az igazgatóság gondoskodik. Ha ekkor a tanítóképző növendékei létszámának 50 %-ánál kevesebb jelentkeznék, azon évben az egyesület nem alakul meg.

24. §. A közgyűlés hatásköre kiterjed az egylet tisztviselőinek ellenőrzésére, a hozzá utalt választmányi határozatok elfogadására vagy módosítására, a választmány működési irányának kijelölésére. A közgyűlés határozatképességére a tisztviselőkön kívül legalább 15 tag jelenléte szükséges. A közgyűlésre az egylet alapító és pártoló tagjai körlevél, rendes tagjai az intézet hirdető tábláin kifüggesztett meghívás által — legalább egy héttel a gyűlés előtt — hivandók meg. Ha az első izben összehívott közgyűlés határozatképtelen volna, a második gyűlésen a jelenlevők tekintet nélkül számukra határozatképesek.

25. §. Évenként 2 rendes közgyűlés tartandó; az iskolai év elején alakuló és az iskolai év végén záró közgyűlés.

a) Az alakuló közgyűlés tárgyai: a tisztviselők megválasztása, esetleg a választmány működési irányának kijelölése s az előbbi közgyűlés által elébe utalt ügyek.

b) A záró közgyűlés tárgyai: a választmány és pénztáros évi működésének elbírálása.

26. §. Legalább 15 tag írásban beterjesztett kívánságára az elnök rendkívüli közgyűlést hív össze.

27. §. A záró közgyűlés után az egyesület ügyeinek intézéséről a tanár-elnök gondoskodik.

28. §. A választmány az elemi iskolai tanítóképzőintézet egyes évfolyamaiból viszonylagos többséggel választott 3—3 tagból és a tisztviselőkből áll.

A választmányi tagokat az egyes osztályok az elnök által az alakuló közgyűlésen kiküldött választási elnökök elnöklete alatt egy

évre választják. Választmányi gyűlés évenként legalább 5-ször tartandó.

29. §. A választmány hatáskörébe tartozik a segélyért benyújtott kérvények tárgyalása, segélydíjak adományozása, az egyletbeli az iskolai év folyamán belépni szándékozók felvétele, az egyletbeli vagydon kezelésének ellenőrzése, az annak gyarapítására vonatkozó intézkedések, a pénztárnok számadásának évenkénti, s ha szükséges, időközben is rendkívüli megvizsgálása. A választmány felénél több tag jelenlétében határozatképes.

30. §. A választmány által adományozott segély lehet szükségességgel való ellátás, pénzbeli adomány vagy kamat nélküli kölcsön. A segélyezés iránti kérvényekben világosan kitéendő a segély neve, célja, s az okok, melyeknél fogva a kérelmező a segélyezést igénybe venni kénytelen. Az elnökségnek kötelessége a segélyösszeg hováfordítására nézve kellő módon tudomást szerezni. Kölcsön csakis a kérelmező szüleinek vagy gyámjának tudtával és beleegyezésével adható; a kölcsönért beadandó kérvényhez ilyen tartalmú nyilatkozat mindig melléklendő; a kölcsönről adott kötelezvényt a kérelmező szülője vagy gyámja írja alá, mint jótálló. Az aláírást két tanunak kell igazolnia.

31. §. A segélyezés iránti kérvények a gyűlés előtt a jegyzőhöz nyújtandók be.

32. §. Ha az adós a kölcsönt beleegyezésével kitűzött határidőre nem fizeti vissza, tartozása adománynyá nem változtatható; ilyen esetben a visszafizetésre a jótálló mindenkor felszólítandó. Ha a kölcsön a felszólítás után egy hónappal a jótálló által sem fizetné vissza, a lejárat napjától a visszafizetés napjáig számított időre a tartozás után 5⁰/₀-os kamat fizetendő.

VII. Felügyelet.

33. §. Az egyesület a tanárkarnak közvetlen felügyelete alatt áll.

34. §. A mely gyűlésen az ifjusági elnök elnököl, azon a tanárkar képviselője is jelen van. Ily gyűléseken érvényes határozat csak a tanárkar képviselőjének hozzájárulásával hozható. A hozzájárulás kifejezést nyer abban, hogy a tanárkar képviselője a jegyzőkönyvet aláírja; ha hozzájárulását megtagadja, az ügy döntés végett a tanárkar elé terjesztetik; ezen ügyekről a legközelebbi választmányi ülésen mindig jelentés teendő. Az ifjusági elnök szükség esetén a tanárkar képviselőjének hozzájárulásával a gyűlést feloszlathatja; a tanárkar képviselőjének kivánságára pedig köteles azt feloszlatni. A tanár-elnök ilyen minőségben szintén a tanárkar képviselője.

35. §. A pénztár kettős zárral ellátott szekrényben helyezendő el; az egyik zár kulcsa a tanár-elnöknél, a másik záré a pénztárosnál van. A nyugtatványok és ellen nyugtatványok csak a tanár-elnök ellenjegyzése által válnak érvényessé.

VIII. Az egyesület feloszlása.

36. §. Ha az egyesület működése részvéthiány (l. 24. §.) vagy egyéb okok miatt egy időre megszűnnék, minden pénzbeli vagyona takarékpénztárba teendő s újabb működéseig megőrzendő; ha pedig az egyesület végleges feloszlása válnék szükségessé, ez esetben a feloszlást kimondó közgyűlésen a tagok $\frac{2}{3}$ -ának jelenléte szükséges s e közgyűlésnek $\frac{2}{3}$ résznyi többsége mondhatja ki a feloszlást. Ha az első ízben összehívott közgyűlés a tagok elmaradása miatt határozatképtelen volna, akkor az egy hó leforgása alatt másodízben összehívott közgyűlés a megjelent tagok számára való tekintet nélkül általános szótöbbséggel érvényesen határoz. A feloszlást kimondó közgyűlés viszonylagos szótöbbséggel határoz az egyesületi vagyonnak valamely népoktatási célra való fordítására nézve. Az egyesület feloszlására s vagyonának hova fordítására vagy az alapszabályok módosítására vonatkozó határozatok fogantatás előtt a m. kir. vallás- és közoktatásügyi ministeriumhoz jóváhagyás végett felterjesztendők.

37. §. Ha az egyesület az alapszabályokban kijelölt célját meg nem tartaná s hatáskörén túllépne, vagy további működése akár az állam, akár az egyesületi tagok erkölcsi, vagy vagyoni érdekére nézve káros volna, a m. kir. kormány által haladéktalanul felfüggesztetik s ellene szabályszerű vizsgálat indíttatik.

Budapest, 1894. május hó 11-én.

Gyertyánffy István s. k.

*igazgató,
a segélyző egyesület elnöke.*

3233. szám.

Jóváhagyatik.

Budapesten, 1895. évi február hó 15-én.

A miniszter meghagyásából:

(A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter pecsétje.)

*Gömöri Oszkár,
ministeri tanácsos.*

4. Egészségügy.

A lefolyt iskolai évben az egészségügyi állapot általában kedvezőtlennek nem mondható; haláleset nem fordult elő, járványos betegségek, az influenza kivételével, nem uralkodtak. Az influenzás *betegedési* esetek gyors lefolyásúak voltak és utótünetek nélkül multak el.

A betegségek nemeit tekintve leggyakrabban előfordultak a következők: torok- és garatlobok, tüdőhurut, gyomor- és bélhurutok, továbbá csúzos bántalmak.

A súlyosabb esetek közül felemlíthető két tüdőlobos eset és két sokizületi csúzos eset; ez utóbbi két esetben az intézeti igazgatóság által kieszközölt kedvezményes jegyekkel az illetők a Szent-Lukács-fürdő használatát élvezhették, az egyiknél a teljes gyógyulás, a másik esetenél határozott javulás volt az eredmény.

A hónaponként vezetett s a megbetegedési esetek számát fel-
tüntető statisztika a következő:

szeptember hóban...	7 eset,
október »	12 »
november »	16 »
deczember »	19 »
január »	32 »
február »	24 »
márczius »	21 »
április »	19 »
május »	12 »
junius »	5 »

5. Magánvizsgálatot tett jelöltek névjegyzéke.

I. osztály. 1. *Bohn* András (50.228—1900. sz. min. r. alapján) 1900. IX. 20.

2. *Varga* Ferencz (91.622—1900. sz. min. r. alapján) 1901. III. 5.

3. *Dudus* Adolf (31.770—1901. sz. min. r. alapján) 1901. VI. 11.

4. *Schön* Henrik (31.969—1901. sz. min. r. alapján) 1901. VII. 24.

II. osztály. 1. *Lendvay* Béla (82.755—1900. sz. min. r. alapján) 1900. XI. 29.

2. *Humay* Gyula (82.762—1090. sz. min. r. alapján) 1901. V. 14.

3. *Dudus* Adolf (31.770—1901. sz. min. r. alapján) 1901. VI. 11.

III. osztály. 1. *Pápay* Géza (698—1901. sz. min. r. alapján) 1901. III. 5.

2. *Várad* János (82.756—1900. sz. min. r. alapján) 1901. III. 21.

3. *Nagy* Pál (34.801—1900. sz. min. r. alapján) 1901. III. 21.

4. *Augusztiny* Oszkár (74.384—1900. sz. min. r. alapján) 1901. III. 21.

5. *Bankó* István (82.038—1900. sz. min. r. alapján) 1901. V. 14.

6. *Gyurkicza* Miklós (13.617—1901. sz. min. r. alapján) 1901. VI. 20.

7. *Sebestyén* Ferencz (31.970—1901. sz. min. r. alapján) 1901. VI. 20.

IV. osztály. 1. *Paradeiser* Gyula (31.979—1901. sz. min. r. alapján) 1901. V. 29.

2. *Mihalovits* József (22.397—1901. sz. min. r. alapján) 1901. VI. 29.

3. *Szarvas* Ede (22.395—1901. sz. min. r. alapján) 1901. V. 29.

4. *Karai* Miklós (22.398—1901. sz. min. r. alapján) 1901. VI. 20.

Összesen volt tehát ezen iskolai évben 18 magánvizsgálat; a vizsgálatot sikerrel letette 6 jelölt; javító vizsgálatra utasított 4, ismétlő vizsgálatra utasított 8 jelölt.

IV. Tanítóképesítés.

Tanítóképesítő vizsgálatra a IV. osztályt ez iskolai évben végzett 17 növendék jelentkezett, a kik mind vizsgálatra bocsáttattak; közülök egy nem jelent meg s így 16 jelölt tett képesítő vizsgálatot.

Az írásbeli képesítő vizsgálat június 1-én, 3-án és 4-én tartott meg; a gyakorlati vizsgálatot tevő próbatanítások június 13-án folytak le, szóbeli képesítő vizsgálat június 15., 16., 17. és 18. napjain volt mindig délelőtt 9—1-ig. A vizsgálat elnöke Kovács Albert, ev. ref. theol. tanár, igazgató-tanácsos volt, mint a fő- és székvárosi kir. tanfelügyelő helyettese.

Az írásbeli vizsgálatoknak a kir. tanfelügyelő által kijelölt tételei a következők voltak:

1. *Paedagogiai s egyszersmind magyar nyelvi értekezés.* Az írás és olvasás tanításának története hazánkban.

2. *Német nyelv.* »Die Glieder des Leibes« című német szöveg lefordítása szótár segítségével.

3. *Geometria.* 1. Valamely gömb felszíne egy egyenlő oldalú hengernek és egyenlő oldalú kúpnak a felszínével egyenlő nagyságú és pedig 1147.9136 dm^2 ; mekkora ezen három test köbtartalma külön-külön? 2. Ha valamely egyenlő oldalú hengerbe egyenes kúpot s gömböt szerkesztünk, mekkora az egyes testek felszíne, ha a henger sugara 2.5 dm . 3. Mekkora egy gömbszelet felülete és köbtartalma, ha megmérhető körének sugara 42 cm ., magassága pedig 22 cm .? b) mekkora azon gömb felülete és köbtartalma, a melyhez ezen gömbszelet tartozik. 4. Valamely ólomból öntött gömbréteg két körének sugara: a) 12 cm ., b) 9 cm ., a magassága 8 cm . Hány darab 4 milliméteres átmérőjű golyót lehet ezen gömbrétegből önteni?

A jelölteknek kötelességük volt e négy tételből kettőt szabad választás szerint kidolgozni.

4. *Német és szerb nyelvű iskolákra képesíttetni óhajtok számára:* Kidolgozandó volt a magyar értekezés tétele német, illetőleg szerb nyelven.

5. *Rajzból* a tanári kar a következő tételt jelölte ki: Egy építészeti forma, szabad kézzel, szemmértékre, látszatilag való lerajzolása természet után, testmintáról.

6. *Szépírásból:* Négy sor magyar szépírással: kettő rendes folyóírással, kettő pedig rond-írással; szöveg a Szózat négy első sora.

Képesítő-vizsgálati próbatanítások tételei :

1. Beszéd- és értelemgyakorlatok, I. osztály, *A levegőről.*
2. Számтан, I. osztály, *A szorzás 3-mal 30-ig.*
3. Olvasmánytárgyalás, I. osztály, *A drótos tót.*
4. Számтан, II. osztály, *A 8-czal való mérőosztás.*
5. Olvasmánytárgyalás, II. osztály, az *Aratás* című olvasmány tárgyalása.
6. Nyelvtan, II. osztály, a tő- és bővített mondat fogalma.
7. Beszéd- és értelemgyakorlatok, II. osztály, A fő- és mellékvilágtájak ismertetése.
8. Nyelvtan, III. osztály, az egyszerű és összetett mondat fogalma.
9. Számтан, III. osztály, a hossz mértékek rendszere, szétbontási és összevonási gyakorlatokkal.
10. Földrajz, III. osztály, Az Éjszakkeleti Kárpátok földrajzi ismertetése.
11. Verstárgyalás, III. osztály, »A hazáról« című vers tárgyalása.
12. Számтан, IV. osztály, törtszám osztása egészszel.
13. Nyelvtan, IV. osztály, az egyszerű és összetett igék.
14. Földrajz, IV. osztály, Olaszország földrajzi ismertetése.
15. Verstárgyalás, IV. osztály, a »Mátyás király« című vers tárgyalása.
16. Ének, III. és IV. osztály, »Gyere be, gyere be« kezdetű dal tanítása hangjegyek szerint.

A tanítóképesítő-vizsgálat eredménye.

Népiskolai tanítóságra képesítették s népiskolai tanítói oklevelet nyertek :

1. *Tabajdi Béla* (Ivancsa, Fehérmegye) *kitünő*; 2. *Egedy István* (Apcz, Hevesmegye), 3. *Erdős Mór* (Szenicz, Nyitramegye), 4. *Jovanovics Döme* (Temes-Kubin), 5. *Kovách Aladár* (Budapest), 6. *Rónai Sámuel* (Arad), 7. *Siess János* (Budapest), 8. *Stolmár Károly* (Budapest), 9. *Vitál Ödön* (Budapest) *jeles*; 10. *Grabler Rezső* (Budapest), 11. *Hetyey Gábor* (Déva), 12. *Peyer Emil* (Város-Lőd, Veszprém), 13. *Szabó Imre* (Puszta-Péteri, Pestmegye), 14. *Szalay Károly* (Kehely, Komárommegye), 15. *Szalatsy Richárd* (Győr), 16. *Vass Albert* (Gidófalva, Háromszékmegye) *jó*.

Ezek közül *német nyelvű* iskolákra is képesítették: *Grabler Rezső* és *Jovanovics Döme*; *szerb nyelvű* iskolákra *Jovanovics Döme*. Egyházi ének- és zenevizsgálatot tettek s arról bizonyítványt kaptak: *Peyer Emil*, *Siess János* és *Stolmár Károly* (róm. kath.), *Kovách Aladár* és *Tabajdi Béla* (ev. ref.).

V. Gyakorló-iskola.*

1. A gyakorló iskola berendezése és felszerelése.

A) Butorzat.

A tanteremben. Tanítói asztal, 100 K. Emelvény a tanítói asztal és a két nagy tábla alatt, 15 K. Két drb. oszlopos táblaállvány, tengely körül forgatható nagy iskolai táblákkal, 240 K. Két drb. kréta- és szivacstartó, 2·40 K. Egy órarend-keret, 5 K. Nyolcz napig járó fali óra, 32 K. Egy karosszék, 10 K. Két nádszék, 10 K. Hómérő, 2 K. Öt fogas, 32 K. 20 drb. Feiwel-Likroth-Gönczy-féle rendszerű, kettős ülésel bíró vaspad, 800 K. 4 drb. Michl-féle fapad a tanítónövendékek számára, 100 K. Emelvény a tanítónövendékek padjai alatt, 15 K. Egy tálcza, palaczk, 4 pohár, 3 K. Köpőcsésze, 3 K. Fali mosdóedény bádogból, 3 K. Lépcső, 3 K.

A szertárban. Fiókos asztalka, 15 K. Két nagy szertári szekrény, felül 4 üvegajtóval, alul 4 deszkaajtóval, 480 K. Egy fali szekrény, 92 K. Két könyvszekrény, 180 K. Három nádszék, 15 K.

Az iskola feldíszítésére szolgáló képek.

Ő Felsége a király és Erzsébet királyné arczképe, aranyozott keretben, 72 K. Br. Eötvös József, dr. Wlassics Gyula arczképe fakeretben, 24 K.

B) Szertári felszerelés.

1. Gönczy: Fali olvasó-táblák, 24 drb, 8 K. Gönczy: Írásbeli és nyomtatási mozgatható betűk, 2·20 K. Betűk szekrénye, 20 K. Gyertyánffy-Kiss-Radó: Fali olvasó-táblák, 8 K. 40 drb. szemléltetési kép, a vallás- és közoktatásügyi miniszterium kiadványa, 72 K. 4 drb. Schultz-féle szemléltető kép, 60 K. Dömötör-Cserépy-féle szemléltető képek, 18 drb. 54 K. Parasztfogat (szekér, két lóval felszerszámozva), 8·40 K. Drótostót-bábu, 2·40 K. Vitorlášhajó, 7·60 K. Halászcsonak, 2·40 K. Szivattyús kút, 1·70 K. Kulacs, 1·40 K. Aczélkard szíjjal, 4 K. Puska, 4 K. Vajköpülő dézsa 80 fill. Aczél íj, 2·40 K. Kürt, 1 K. Dugós pisztoly, 0·80 K. Targoncza, 1 K. Puttony, 1·30 K. Huszár lovon, 15 K. Szamár, kautschukból, 5 K. Kutya, 5 K. Kecske, 5 K. Lapda, 3 K. Eke, 8 K. Borona, 5 K.

* A helyiséget lásd a II. 3. pont alatt!

Henger, 2 K. Kendertiló, 5 K. Sarló, 0·8 K. Szénás villa, 1 K. Cséplő, 0·7 K. Kasza, 1·50 K. Borprés, 6 K.

2. Bibliai képek, 12 K. Palesztina fali térképe, 12 K.

3. Orosz számológép, 12 K. Krämmer számoló-koczkák, 15 K. Bopp: métermértékek, 10 K. Gönczy: métermértékek fali táblája, 6 K. Tíz méteres mérőszalag, 9 K. Vonalzó, 3·20 K. Háromszögű vonalzó, 5·60 K. Körző, 3 K. Szögmérő, 9 K. Eben-féle számoló gép. (Szerző ajándéka.)

4. Iránytű, 2 K. Homolka: Budapest térképe, 5 K. Péchy: Budapest környékének térképe. Kogutowicz: Budapest egész területének térképe, 28 K. Bárány Gy.: Budapest domború térképe, 12 K. Pestmegye politikai térképe, 9 K. Gönczy-Berghaus: Magyarország fali térképe, 9 K. (2 példány). Gönczy-Berghaus: Az osztrák-magyar monarchia fali térképe, 8·80 K. Sztítás: Magyarország fali térképe, 5 K. Gönczy-Berghaus: Európa, 8 K. Ázsia, 8 K. Afrika, 8 K. Észak-Amerika, 8 K. Dél-Amerika, 8 K. Ausztrália, 8 K. Telegdy: A két félteke fali térképe, 4 K. Az Osztrák-magyar Monarchia domború térképe, 20 K. Budapest 1896-ban, térkép, 2·40 K. Gönczy-Kogutowicz: Pestmegye fali térképe, 13 K. Kogutowicz: Magyarország fali térképe, 12 K. Kogutowicz: Magyarország hegy- és vízrajzi térképe, 12 K. Kogutowicz: Osztrák-magyar Monarchia, 10 K. Kogutowicz: Európa térképe, 10 K. Kogutowicz: Afrika térképe, 10 K. Kogutowicz: A föld két féltekéjének fali térképe, 15 K. Földgömb rézdélkörrel, 25 K. Tellurium és planetarium, 40 K. Lehmann: Földrajzi jellemképek, 16 drb. 42 K. Nagyító lencse állvánnyal, 30 K. Fényképek a budapesti középületekről, 33 drb. tokban 40 K. Fényképek a magas Tátrából, 30 drb. 28 K. Schneider-Gönczy-Hunfalvy: Képes atlasz, 3 K. Laurencic: Ezeréves Magyarország képekben, 9 K. Röptében a nagy világ körül, 15 korona.

5. Koronázási jelvények fényképe, 4 K. Helmár: Magyarország történelmi térképe, 10 K.

6. a) Lehmann: Az emberi fajok szemléltető képe, 4 K. Lehmann-Leutemann: Állattani képek, 80 drb. 160 K. Kitömött sündisznó, 3 K. Kitömött házi galamb, 3 K. Tarka harkály, 2 K. Béka, 2 K. Borszesz-készítmények 21 üvegben. Tojás-, rovar-, csiga- és kagylógyűjtemény. Csont- és bőrvázak állványokra erősítve.

b) Gerold-féle növény- és faképek, 40 drb. 96 K. Fagyűjtemény. Kozocsa-féle fa- és maggyűjtemény; herbarium.

c) Heller-Kozocsa-féle ásványgyűjtemény, 22 K. Budapest környékének ásványgyűjteménye, 3 K.

d) Vetter-Hestermann: a pamut és feldolgozása, 13 K. A len és feldolgozása, 13 K. A gyapjú és feldolgozása, 13 K. A selyem és feldolgozása, 17 K. A bőr és feldolgozása, 14 K. A papír és feldolgozása, 15 K.

7. Heller-Kozocsa-féle természettani eszközök, 66 K. Heller-Kozocsa-féle vegytani eszközök gyűjteménye, 20 K. Heller-Kozocsa-féle vegytani anyagok gyűjteménye, 20 K.

8. Magacsirázató készülék, 8 K. Fák nemesítési táblája, 10 K. Konyhakerti eszközök, 12 K.

9. Harmonium transzponáló szerkezettel, 300 K. Lejtős harmoniumszék, 6 K. Máltzl-féle üténymérő harangjelzéssel, 17 K.

10. Maszák H.: kivágott papirminták, 10 példányban, 6 K. Maszák: Kézi rajzminták A, B, C, D füzet, 5·20 K. Maszák: Fali rajzminták, 3 K. Kozma-Felméry: Kivágott rajzminták, 4 K. Kozma-Felméry: Fali rajzminták, 14 K. Eichler: Elementar Zeichen-Schule, 8 K. Schoop: Zeichenunterricht, 20 K. Schmidt-féle fali rajztáblák, 24 K. Velősi L.: Módszeres szabadkézi rajzoktatás, 2 K. Weinberger: Gyakorlati rajzminták, 2·40 K.

11. Torna- és játékeszközök a tanítóképző intézettel közösek.

C) *Elemi népiskolai vezér- és kézikönyvek.*

1. Gyertyánffy: Előgyakorlatok az irvaolvasáshoz, 1 K. Gönczy: Vezérkönyv az A, B, C tanításához, 0·30 K. Gönczy: ABC. és Olvasókönyv, 0·24 K. Gáspár: Olvasókönyv II.—VI., 2·28 K. Gyertyánffy-Kiss Radó: ABC. és Olvasókönyvek I—VI., 4·40 K. Nagy L.: Vezérkönyv és gyakorlókönyvek I—IV., 1·80 K.

2. Nagy L.: Vezérkönyv a beszéd- és értelemgyakorlatokhoz (német), 0·72 K. Gönczy: Német ABC. és Olvasókönyv, 0·24 K. Gáspár: Német Olvasókönyv II—IV., 1·44 K. Faludi: Német ABC. és Olvasókönyv I—III. rész, 2·40 K.

3. Számolási gyakorlókönyv, 0·5 K. Emericzy-Kárpáti: Számítási példatár, I—VI. oszt., 1·20 K. Faludi: Számvetési gyakorlókönyv, I—III. rész. 1·06 K. Faludi: Számvetési példatár, II—VI. oszt., 2 K. Lutter: Számvetési példatár, I—VI. oszt., 2·10 K. Szuppán: Mértan és a mértani rajz elemei, 0·8 K. Dr. Beke: Számítási, II—VI. oszt., 1·66 K.

4. Emericzy-Kárpáti: Vezérkönyv a földrajzhoz, 1 K. Rákóczi: Földrajz, III—VI. oszt., 2·60 K. Zák: Földrajz, III—IV. oszt., 1·36 K. Dr. Brózik: Földrajz IV—VI. oszt., 1·40 K. Dr. Simonyi: Földrajz, IV—VI. oszt., 1·2 K.

5. Kiss-Mayer: Vezérkönyv a történet tanításához, 1·20 K. Dr. Kiss: A magyarok története, 0·3 K. Dr. Baróthi: A magyar nemzet története, 0·7 K. Sebestyén: A magyarok története, 0·3 K. Csiky: Magyar alkotmánytan, 0·48 K. Mayer: Alkotmánytan, 0·48 K. Hajnóczy: Alkotmánytan, 0·24 K.

6. Búza J.: Természetrész, 0·68 K. Báthory: Természetrész, 0·8 K. Miklós: Természetrész, 0·8 K. Bein: Természettan, 0·6 K. Miklós: Természet- és vegytan, 0·88 K. Orbán: Népszerű természet- tan, 1·20 K. Dr. Dékány: Természettan, 1·20 K.

7. Bartalus J.: Énektanító Vezérkönyv I—VI. rész, 7·20 K.
 Bartalus J.: Éneklő ABC. I—VI. évf., 3·60 K. Langer: Énektan és dalkönyvecske, 1·20 K. Ságth: Vezérkönyv az énektanításhoz, 1·20 K. Weber—Sándor—Horváth: Vezér- és gyakorlókönyvek az énektanításhoz, 4 K. Wehner: 101 iskolai ének, 1·20 K. Sztankó B.: Daloskönyv I—III. oszt., 1·48 K.

8. Dr. Széll L.: Vezér- és kézikönyv az életmentés és egészségtanhoz, 1·40 K.

D) Pedagógiai művek, segéd- és kézikönyvek a tanító számára.

1. Dr. Schermann A.: Test- és egészségtan, 4 K. Emericzy: Lélektan, 2·40 K. Dittes-Gyertyánffy: Logika, 1·30 K. Dr. Kiss: Nevelés- és oktatástan, 1·40 K. Dr. Kiss-Öreg: Nevelés- és oktatástan, 2·60 K. Mennyei: Nevelés- és tanítástan, 10 K. Emericzy: Általános- és részletes tanítástan, 2·60 K. Dr. Dittes-Gyertyánffy-Kiss: Módszertan, 3·20 K. Kehr—Környei—Gyertyánffy: Tanító az iskolában. Dr. Kiss: A nevelés- és oktatás története. 3·40 K. Dr. Kiss: A magyar népiskolai tanítás története, 4·80 K. Dölle: A gyakorló iskola, 4·40 K. Schmidt B.: Részletes tanítás- és óraterv, 3 K. De Amicis-Radó: A sziv, 4 K. Gönczy P.: Tanulmányok, 3·20 K. Goerth—Dr. Havas: A tanítás művészete, 2 K. Gyertyánffy: Az ellenzéki szellem az iskolában, 0·6 K. Dr. Verédy: Népiskoláink felszerelése, 1·20 K. Knigge: Érintkezés az emberekkel, 3·60 K. Laurent: Az iskolai takarékpénztárról, 0·8 K. Tóth: Népoktatási törvények és rendeletek tára, 7 K. Belicza: Magyarország népoktatási intézeteinek és tanítóinak név- és címtára, 6 K. Néptanítók Lapja (1878—1895.), 120 K. Petrik: A Néptanítók Lapja repertoriuma, 2·52 K. Pallas Nagy Lexikon, 216 K. Dr. Verédy: Pedagógiai encyclopaedia, 10 K.

2. Peres S.: A beszéd- és értelemgyakorlatokról, 1·60 K. Szinnyei: Iskolai magyar nyelvtan, 2 K. Simonyi: Rendszeres magyar nyelvtan, 2·80 K. Kárpáti E.: Vezérkönyv az iránygyakorlatokhoz, 2 K. Névy: Írásművek elmélete, 3·20 K. Zsilinszky: A széptan előcsarnoka, 2 K. Beöthy: A magyar nemzeti irodalom története, 9 K. Kiss-Péterfi: Nyelvtudományi értekezések, 1·20 K.

3. Graf J: Német nyelvtan, 3·60 K. James—Sime: Német irodalom története, 1 K.

4. Dr. Emericzy—Kárpáti: Vezérkönyv a számtantanításhoz, 4·40 K. Lutter: Vezérkönyv a számtantanításhoz, 3·20 K.

5. Böngérfi—Velősi: Vezérkönyv a főv. népiskolai földrajz-tanításhoz, 1·50 K. Kiss J.: A magyar-osztrák-monarchia összehasonlító földrajza, 2·40 K. Kozma Gy.: Földrajz a polg. isk. számára I—III., 7·20 K. Laky D.: Egyetemes földrajz, I—III., 3·20 K. Dr. Brózik K.: Természettani földrajz, 3 K. Zák A.: Térképrajzolás elemei, 2·40 K.

6. Dr. Gööz: Budapest története, 2 K. Mangold: Magyarország oknyomozó története, 3·20 K. Mangold: Világtörténelem, I—III., 9 K. Csiky K.: A hazai alkotmány és jogismeret alapvonalai, 1·40 K. Csiky: A magyar alkotmánytan és jogi ismeretek kézikönyve, 2·50 K.

7. Thome—Paszlavszy: Az állattan kézikönyve, 4 k. Kriesch A.: A természetrajz elemei, 1—III., 4·32 K. Krisch A.: A természetrajz vezérfonala I—III., 8·40 K. Heller A.: A természettan elemei, 4·40 K.

8. H. Kiss K.: Mezei gazdaság- és kertészettan, 1·20 K. Gáspár J.: Háztartástan, 1 K. Legeza V.: Technologia, 1·60 K.

9. Dr. Bartsch—Kovácsits: A szépírás tanításának alapos módszere, 1 K. Kozma és Felméri: Vezérfonal az elemi rajztanításban, 0·5 K.

10. Ambrus és Szanter: Vezérkönyv a tornatanításhoz, 2·40 K. Göhring és Józsa: Tornászati vezérfonal, 2 K. Józsa S.: Tornaiskola, 2 K. Egner: Vezérkönyv a fiú- és leány-tornázáshoz, 1 K. Oheroly J.: A tornázás elméleti és egészségtani alapelvei, 0·5 K. Oheroly: Tornazsebkönyv, 2 K.

11. Kubinyi L.: A háziipar könyve, I—II., 7·20 K. Dvihaljy E.: A házi ipar kézikönyve, 2·80 K. Háziipar Lapja, 4 K. Szabó: A kézimunka tanítása a népiskolában, 1 K.

2. A gyakorló iskola részletes tanmenete.

1. *Hit- és erkölcsstan.* E tantárgy tanítását a különböző hitfelekezetek lelkészei végezték a heti órateremben kijelölt 2 órában.

2. *Magyar nyelv.* a) Beszéd- és értelemgyakorlatok.

I. oszt. A bizalom felkeltése. Fegyelmi szoktatások. Szólásra ébresztés és bátorítás. Az iskolai rend és némely kötelességek megismertetése. Önmunkásságra és szorgalomra ébresztés.

Az iskolában levő tárgyak megnevezése, száma, közös név alá vonása. Az iskolai tárgyak helye, a tárgyak részeinek szemléltetése és megnevezése. Az iskolában levő tárgyak szemléltetése színök, alakjuk, terjedtségük, anyaguk, készítőjük és használatuk szempontjából. A szék és asztal leírása és összehasonlítása. A palatábla és a falitábla, a könyv és az írka, a szék és a pad, a pad és az asztal összefüggő leírása, ezek hasonlósága és különbsége. Az iskolai épület leírása. A tanító és tanítvány az iskolában.

Nap, a nappal és az éjjel. Téli idő, téli foglalkozások, téli örömeik és multságok. Karácsony ünnepe.

A házak magasságra, kiterjedésre, színre és alakra nézve. A ház építése, belső részeinek megnevezése és az egyes részek rendeltetése. A ház udvara és melléképületei. A ház, mint az emberek lakóhelye. A család, családtagok s a családi viszony.

A házi állatokról általában. A kutya (húsevő), a ló (egyujjú), a tehén (páros ujjú, kérődző), a sertés (páros ujjú, nem kérődző)

emlős állatok leírása. A tyúk, a lúd (uszó madár) és a galamb szemléltető leírása.

Az emelkedések és mélyedések elnevezései, a hegyek belseje, mint az ásványok lelőhelyei. A konyhasó (sóféle), a mészkő (kőféle), a vas (nem nemes fém), az arany (nemes fém), a kőszén (éghető ásvány), az agyag (földféle) ásványok szemléltető leírása, a vályog és a téglakészítés ismertetése.

A levegő s tulajdonságai, a légmozgás elnevezései és haszna. A testek párolgása, a vizgőzök elterjedése a levegőben. Köd, felhő, harmat, dér, eső és hó.

Tavaszi időjárás. A kert s fajtái, megmunkálása. A szántóföldek tavaszi művelése. A fű, a legelők, a rét, a széna, a sarjú. Az erdőkről általában. Tavaszi foglalkozások, játékok. Husvét ünneplése.

A cseresznyefa (keménymagvú), az almafa (lágymagvú), a ribiszke (bogyó és cserjeféle növény) leírása. A konyhakertek és ezek terményei, különösen a zöldség és sárgarépa. A burgonya, borsó és káposzta termesztése. A virágos kertek és ezek ápolása. Az ibolya, a rózsza és a liliom ismertetése. A gabonafélék termesztése, aratása, betakarítása; haszna. Az erdők, mint a vadállatok lakóhelyei és a növények termőhelyei. A tölgyfa és fenyőfa leírása.

Ismertetések és összefoglalások az iskolai tárgyak és butorok, a háziállatok, az ásványok és növények köréből.

II. osztály. Iskolai élethez szoktatás. A tanuló kötelességei társai, tanítója, szülei és Isten iránt. Az iskoláról általában, az iskolai tanítási eszközökről és a butorokról.

Az őszi, a mező, a rét s az erdő ősszel. A szüret. A földműves őszi foglalkozása. Ismétli az I. osztálylyal az iskolában levő tárgyak megnevezése és közös név alá vonása cz. tételt. Az iskolában levő tárgyak részeinek megnevezése, az iskolában levő tárgyak színe, alakja, anyaga és haszna. Az ajtó és az ablak összefüggő leírása, azok összehasonlítása. Az íróeszközök a szekrény, a kályha és az óra leírása. Nap, a nappal és az éjjel. Téli idő, téli foglalkozások. Téli örömeik és mulatságok. Karácsony ünnepe.

A házak magasságra, kiterjedésre, színre és alakra nézve. A ház építése s belső részeinek megnevezése, felszerelése és rendeltetése. A ház udvara és melléképületei. A kút, a víz és haszna. A család, családtagok s családi viszony.

A házi állatokról általában. A macska (húsevő) emlős állat leírása. A kutya és a macska összehasonlítása. A szamár (páratlan újjú emlős állat) leírása. A ló és szamár összehasonlítása. A juh és kecske (páros újjú emlős állatok) leírása és összehasonlításuk. A pulyka, a kacsza (úszómadár) leírása. A lúd és kacsza összehasonlítása. A házi kártékony állatok ismertetése. Az I. és II. osztályban tanult állatok összefoglalása és osztályozása.

Az emelkedések elnevezései, a hegyek belseje, mint az ásványok lelethelyei. A sziksó és timsó (sófélék) leírása. A kovakő (kőfélék) ismertetése, az üveggyártás. A réz (nem nemes fém), az ezüst (nemes fém), a kén (éghető), a porcellánföld (földféle) leírása. A porcellánedények készítmódja. Az I. és II. osztályban megismertetett ásványok összefoglalása és osztályozása.

Az emberi testnek a leírása, az öt érzékszerv ismertetése s ápolása. Az ember lelke, a mennyit e tételről a gyermek megérthet. Az emberi test szükségletei: evés, ivás, tiszta levegő, ruházat, szel-
lőztetett lakás, tisztaság.

A család, családtagok, a szófogadás, a köszönés, a szolgálatkészség, a testvéri szeretet, egymásnak segítése, a cseléd s az ezek iránt való jó bánásmód. Az emberek életkor szerint. Az élelem, a lakás és a ruházat előállításával foglalkozó emberek. Az orvos, a lelkész, a tanító, a jegyző, az ügyvéd s az előljárók foglalkozásai. Az emberek vagyoni állapota és társadalmi élete.

A gyümölcsös kertekről. A barackfa (keménymagú) leírása és összehasonlítása a cseresznyefával. A körtefa (lágymagvú) leírása és összehasonlítása az almafával. Az egres (bogyó és cserjeféle) leírása és összehasonlítása a ribizskével. A konyhakertekről általában, a saláta és kalarábé leírása; a bab és a lencse termesztése. A virágos kertekről általában. A tulipán, a viola és orgonacserje leírása. Az erdőkről általában. A bükk és a nyírfa leíró ismertetése. Az erdőben lakó vadállatokról; a mérges és gyógynövényekről. Az I. és II. osztályban megismert növények összefoglalása és osztályozása.

A fő- és mellék égtájak a szabadban. Tájékozás az iskolában. A levegő tulajdonságai és haszna. Köd, felhő, eső. Az eső haszna és ártalma. Harmat, dér, hó, a szivárvány, a zivatar, a villámlás és a dörgés. Az ég, a nap és az idő, a hold, a föld, Isten.

b) *Írás, olvasás.*

I. osztály. *Írva-olvasás.* Az írás és olvasás előgyakorlatai Gyertyánffy István vezérkönyve alapján. Az »i« és »a« hangsorok, a pontok. A mássalhangzók mint utóhangok, ezekkel szók és szótagok bontása és alkotása. Álló, fekvő és dülő vonalok szemléltetése és iratása. A mássalhangzók mint előhangok, ezekkel szók és szótagok bontása és alkotása. Egyenes vonalok összeköttetése. Három hangzójú egytagú szók hangokra bontása és három hang összeköttetése szókká. A kör szemléltetése és írása, a jobb és bal, a felső és alsó félkör szemléltetése és írása. Négy hangból álló egytagú szók bontása hangokra és négy hang összeköttetése szókká. Az egyenes és görbe vonalak összeköttetése az írott betűk alkotó részeivé.

Miután a gyermekek a felsorolt hallási és kézgyakorlatok által kellő jártasságot nyertek egyrészt a szók felbontásában és alkotásában, másrészt a betűket alkotó elemek írásában, kezdetét veszi az

írva-olvasás tanítása. A kis és nagy betűk írott és nyomtatott alakjait azon sorrendben tanulták ismerni, írni és olvasni, a mint azok a Gyertyánffy-Kiss-Radó-féle ABC és olvasókönyvben egymásután következnek. Elolvassák a kézikönyvben levő meséket, az olvasottakat mindenkor értelmezték és a mesék tartalmát saját szavaikkal elmondják. Beemléznek sok gyermekmondókát és hat erkölcs- és érzelemnemesítő hosszabb verset.

II. osztály. 1. *Olvasás.* A Gyertyánffy-Kiss-Radó-féle II. osztály Olvasókönyvből gyakorolták a folyékony s egyszersmind az értelmes olvasást. E közben gond fordítottat arra, hogy a tanulók az olvasottakat természetes hangleytéssel ejtsék ki, minden elolvasott szót és mondatot értsenek s az egész olvasmány tartalmát saját szavaikkal el is tudják mondani.

2. *Írás.* a) Az év első felében ismételték a kis és nagy betűk írásmódját azon sorrendben, a mint azok a Gyertyánffy-Kiss-Radó-féle ABC-ben vannak. Másolták az egyes betűkhöz fűzött gyakorlatokat, valamint az olvasókönyvből olvasott és értelmezett rövidebb olvasmányokat.

b) Az év második felében az olvasmányokban, a beszéd- és értelemgyakorlatokban, a nyelvtani gyakorló könyvben előforduló személyek és tárgyak neveit, az ezekkel kapcsolatban előfordult cselekvéseket, tulajdonságokat mondatokba foglalták és naplóba írták.

A naplókban a hibák megjelöltetnek, s a feltüntetett hibák a tanulókkal tárgyalattak s kijavítottak.

3. *Emlékezés gyakorlása.* Minden hónapban egy-egy olvasott és értelmezett verset tanultak be a gyermekek.

III. osztály. 1. *Olvasás.* A harmadik osztály számára szerkesztett Gyertyánffy-Kiss-Radó-féle Olvasókönyvből gyakorolták a folyékony és értelmes olvasást, mindenkor ügyelve arra, hogy a gyermekek az olvasmányok szavait, tartalmát megértsék s azt saját szavaikkal képesek legyenek elmondani.

2. *Írás.* a) A tanulók ezen osztályban is ismételték a kis és nagy betűk szabályszerű írásmódját a Gyertyánffy-Kiss-Radó-féle ABC és Olvasókönyv nyomán. Az egyes betűkről írt gyakorlatok szépírási mintául szolgáltak.

b) A tanulók írtak könyv nélkül megtanult verseket emlékezetből; a helyesírás gyakorlása végett az olvasókönyvbe nyomtatott szöveggel azokat összehasonlították s a minta szerint ki is javították.

c) Nyelvtani ismereteiknek megfelelő mondatokat szerkesztettek, miket naplóba írtak. A feladatok kijavítása azon mód szerint történt, mint a II. osztályban.

3. *Az emlékezés gyakorlása.* Az emlékezés és a jó előadás gyakorlására, valamint az erkölcs és szív nemesítése céljából betanulták a következő verseket: A vándor fiú, Jobb otthon, A pók

versenye, Az öreg és fiai, A gazdag, A király és kapás, Ki volt Árpád, Régi időből, Mi a haza. Ezeknek felmondásakor a tiszta, világos és természetes hangsúlyozás mindenkor megköveteltetett.

IV. osztály. 1. *Olvasás.* A Gyertyánffy-Kiss-Radó-féle a negyedik osztály számára készített részéből gyakorolták az értelmes és kellően hangsúlyozott olvasást. Az olvasottakat értelmezték és szabadon el is beszéltek.

2. *Írás.* a) A kis és nagy betűk szépírásának módját gyakorolták a Gyertyánffy-Kiss-Radó-féle ABC-ből.

b) Nyelvtani ismereteiknek megfelelő mondatokat szerkesztettek s ezeket naplóba írták s kijavították.

c) Tanult földrajzi leírásokat emlékezetből fogalmaztak és leírtak.

3. *Az emlékezés gyakorlása.* Tárgyalták, beemlézték és értelmesen felmondták a következő költeményeket:

Szüretünk, A bokor és a szél, Isten hozzád . . . , Hit, remény és szeretet, Hunyady, Szilágy Erzsébet, Ki volt nagyobb —? Himnusz, Szózat.

c) Magyar nyelvtan.

I. osztály. 1. Beszéd- és értelemgyakorlatok alapján tanulták a tárgyaknak és azok részeinek helyes megnevezését; a tárgyak helyét, anyagát, alakját, használatát. Az így felfogott szókból mondatokat alkottak, a mondatokat beszéddé fűzték.

2. Az írva-olvasás alapján gyakorolták a hangoknak a hallás után, később az azokat kifejező betűknek, a szóknak és mondatoknak olvasása közben egymástól való megkülönböztetését. Gyakorolták a szótagolást a nyelvérzék alapján. Írás közben folyton figyelmet fordítottak a helyesírásra. Tanulták a nagy betűk használatát a nagy betűk tanulása közben.

II. osztály. A mondat fogalma, helyesírása és értelmes olvasása. Szók, szótagok, hangok, betűk. Magán- és mássalhangzók. Rövid és hosszú magánhangzók. Egy- és kétjegyű mássalhangzók. A mássalhangzók kettőztetése. Egy-, két-, három- s többtagú szók ismertetése s ezek elválasztása. A mondat két főrésze: az alany és állítmány fogalma. Vezeték- és keresztnév helyesírása. A személyes névmás, a főnév, a névelő, az ige és melléknév fogalma és alanyul vagy állítmányul való használata. A jelentő, kérdő és felszólító mondatok helyesírása. A főnevek, melléknevek, személyes névmások, igék egyes és többesszáma. Az igék három főideje. Nyelvtani elemzések a mondattan a szótan és a hangtan köréből.

III. osztály. A mondat fogalma s ennek két főrésze. A főnév, melléknév, ige, személyes és kérdő névmás fogalmai s ezek alanyi vagy állítmányi szerepe a mondatokban. A jelentő, kérdő és parancsoló mondatok s ezek helyesírása. A főnevek jelentés és alkotás szerint. Az igék jelen, múlt és jövő ideje, száma és személye. Jel-

zói bővítés melléknévvvel, melléknévi igenévvvel, számnévvvel, mutató névmással és birtokos jelzővel. A birtokos ragok és birtokos névmások. Tárgyi bővítés. Az igék alanyi és tárgyas ragozása. A főnévi igenév, mint a cselekvés tárgya. A melléknevek fokragjai. Helyhatározói bővítés helyragos, névutós nevekkel és határozó szókkal. Idő, mód, eszköz, ok, cél, eredmény és részeshatározói bővítések. Összevont mondatok. — A tanult nyelvtani ismeretek rendezése mondattani, szótani és hangtani szempontból.

IV. osztály: A III. osztályban szerzett nyelvtani ismeretek ismétlése: *a)* a mondat-ismeretből, *b)* a szó- és ragismeretből, *c)* a helyesírási ismeretekből. A szók képezése. A főnevek, melléknevek és igék képzői. Az egyszerű és összetett mondatok. Kötőszók. Indulatszók. A fő- és mellékmondatok. Alanyi, jelzői, tárgyi, hely-, idő-, mód-, ok- és célhatározói mellékmondatok ismertetése és helyes írása. Az egymás mellé rendelt mondatok, mellérendelő kötőszók. Az igék módjainak és ideinek tűzetesebb ismertetése. Az ik-es igék ragozása. Egyszerű és összetett igék. A tanult helyesírási szabályok összefoglalása, az írásjelek használata. A tanult nyelvtani ismeretek rendezése mondattani, szótani és ragozási szempontból.

3. Számtan.

I. osztály. A sok, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 szemléltetése, képzete s fogalma. Az egyes számkörökben számlálások felfelé és lefelé. Sorgyakorlatok felfelé és lefelé szemléltetéssel, képzetekkel s elvont számokkal sorban és szökdösve, gyakorlati példák megfejtése s a tanultaknak írásban, *szám* jegyekkel való leírása. Az 1, 0, +, =, — jelek ismertetése és alkalmazása. A 0 és 1 összehasonlítása, az összehasonlítás jelének $>$ $<$ ismertetése, íratása. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10-ig számjegyek ismertetése és íratása. Minden egyes számkörben az összeadás és kivonás begyakorlása szóval és írásban, szemléltetéssel, megnevezett és elvont számokkal, gyakorlati példákkal. A számok szétbontása és összehasonlítása. A 7-es számkörben a hét napjainak megnevezése és begyakorlása. A 10-es számkörben a méter és decziméter, a liter és decziliter, a tiz és egy filléres, a füzet és ív ismertetése,

A számkör bővítése 10-től 12-ig, 12-től 15-ig, 15-től 20-ig. Minden új számkörben az új szám szemléltetése, képzete, fogalma s jegyének ismertetése és íratása, számlálás fel- és lefelé, sorgyakorlatok, összeadás és kivonás a számkörben szóval és írásban s a tanultak alkalmazása gyakorlati példákban. A 12-es számkörben a tuczat és darab-viszony ismertetése, az év hónapjainak megnevezése és begyakorlása.

Az 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 s 10 szorzása az alapszámokkal s ugyanezekkel mérő osztás a mennyire a 20-as számkör engedi, szemléltetéssel, megnevezett és elvont számokkal sorban és szök-

dösve, gyakorlati példák megfejtésével s a tanultak írásbeli előállításával.

Az alapszámok szorozása 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 s 10-zel s ugyanezen számokkal részekre osztás, a 20-as számkörben szóval és írásban a rendes fokozatokkal.

II. osztály. A múlt évben tanultak ismétlése után 20-tól 30-ig, 30-tól 50-ig, 50-től 100-ig terjedő számkör-bővítés. Minden bővített számkörben számlálás fel- és lefelé, a számjegyek írásmódja, az összeadás és kivonás begyakorlása a fent leírt fokozatokkal szóval és írásban előbb egyjegyű, később kétjegyű összeadandó, illetőleg kivonandó számokkal.

Az 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 s 10 szorzása az alapszámokkal s ugyanezekkel mérő osztás a 100-as számkörben, előbb maradék nélkül, azután maradékkal is az említett fokozatok szerint.

Az alapszámok szorzása a következő számokkal: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 s 10; ugyanezen számokkal részekre osztás a 100-as számkörben előbb maradék nélkül, azután maradékkal is; szóval és írásban a rendes fokozatok szerint.

Gyakorlati példák oldása közben a pénzmérték, hosszúság-mérték, űrmérték, súly- s időmérték ismertetése a 100-as számkörben.

III. osztály. A számkör bővítése 100-tól 1000-ig. E számkörben a számjegyek ismertetése és íratása. Az összeadás művelete előbb szóbelileg egy-, két- s háromjegyű tiszta s vegyes számokkal, később írásban is. Alkalmazott példák megfejtése minden fokozatban.

Ezres számkörben a kivonás művelete előbb szóbelileg egy-, két- s háromjegyű tiszta vegyesszámokkal, később írásban is. Az összeadás és kivonás gyakorlása vegyes összetett példák megfejtése útján.

Egy-, két- s háromjegyű számok szorozása az alapszámokkal, szóbelileg és írásban. Írásbeli szorzás kétjegyű vegyes számokkal ezres számkörben.

Mérő- és részekre való osztás az alapszámokkal az ezres számkörben szóbelileg. Az írásbeli osztás műveletének ismertetése a tényezők megnevezésével. A részekre osztásnál a ketted, harmad, negyed stb. részek ismertetése, íratása és gyakorlati értékek. Írásbeli osztás ezres számkörben fokozatosan nagyobbodó kétjegyű vegyes számmal. Alkalmazott példák megoldása közben, ezres számkörben a mértékek rendszere.

IV. osztály. A számkör kiszélesítése ezertől millióig egyesek, tizedek, századok és ezredek hozzáadásával. A tizedes számrendszer ismertetése, a számok alakja és helyi értéke, a számjegyek leírása és kimondása. A szóbeli és írásbeli összeadás, kivonás, szorzás és osztás művelete. A római számjegyek ismertetése. A mértékrendszerek, begyakorlása szétbontási és összevonási gyakorlatokkal. Egynemű, de többnevű számok összeadása és kivonása; időszámítás;

egynemű, de többnevű számok szorzása, terület és köbszámítás; egynemű, de többnevű számok osztása. Előismeretek a közönséges törtkekről; a törték fajtái, a törték összehasonlítása egymással; a törték alakjának és értékének változtatása. A számok oszthatóságának jelei. Egyenlő nevezővel bíró törték összeadása és kivonása. A törték szorzása és osztása egész számmal.

4. Földrajz.

III. osztály. A lakó- és szülőhely fogalma, az ezek iránti szeretet felébresztése. Fő- és mellékégtájak a szabadban és a tanteremben. Rajz, alaprajz és térkép fogalma. Tájékozás a térképen. Budapest fekvése és keletkezése. Budapest 10 kerületének nevezetességei. Budapest lakói szám, születés, nyelv, vallás, foglalkozás és műveltség szerint. Budapest igazgatása és közlekedési eszközei. Budapest határa az előforduló földrajzi fogalmakkal. A szerzett hegy- és vízrajzi fogalmak összefoglalása. Budapest időjárása, növényei, állatai és ásványai. Az égbolt, ezen a nap útja s a napszakok. A négy évszak. A hold járása és fényváltozatai. A csillagok.

A környék fogalma és leírása; földje, vizei, időjárása, terményei és lakói. Pestmegye földrajzi ismertetése égtájak szerint. A járássok s ezek igazgatása. Pestmegye összefüggő leírása; fekvése, földje, vizei, időjárása, terményei, lakói, közlekedési útai s ezek mellett levő nevezetesebb városai, végül közigazgatási beosztása és igazgatása.

IV. osztály. A rajz, alaprajz és térkép fogalma. Tájékozás a szabadban, a tanteremben és a térképen. A térkép kisebbített mértéke és főbb jegyei. Budapest fekvése s összevont leírása. Pestmegye összefüggő leírása, kormányzása és közigazgatási beosztása.

A Nagy-Alföldnek, a Délkeleti, Északkeleti és Északnyugati Kárpátok vidékének, a Kis-Alföldnek, s Dunántúli dombos vidéknek, Horvát-Szlavonországnak s a Magyar tengerpartnak természeti viszonyai (fekvése, földje, vizei, időjárása, terményei); lakóinak nyelve, s foglalkozása; közlekedési útai, az ezek mellett fekvő nevezetes helyei (utazási modorban), valamint az egyes vidéken levő megyék ismertetése.

Magyarország megalapítása, alkotó részei, természetes és politikai határai és nagysága, földje, folyói és állóvizei. A folyók mentében fekvő városok. Magyarország időjárása, terményei, lakói: szám, születés, nyelv, vallás, foglalkozás és műveltség szerint. Magyarország ipara, kereskedelme; azon közlekedési utak, melyeken Magyarország a szomszéd országokkal érintkezik; a közlekedési utak mentében levő nevezetes városok.

Az osztrák császárság, Balkán félsziget, Oroszország, Skandináviai félsziget, Németország, Dánia, Hollandia, Belgium, Francia-

ország, Schweicz, Olaszország, a Pyreneusi félsziget és Nagy-Británia földrajzi ismertetése.

Európa határai, öblei, félszigetei, szigetei, hegységei és síkságai, folyó- és állóvizei, időjárása, terményei, lakói: szám, nyelvtörzs, foglalkozás, vallás és műveltség szerint. Európa országai és legnevezetesebb városai.

Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztrália természeti viszonyai, lakói, országai s nevezetességei.

A föld alakja, az öt földrész és az öt világtenger. A földgömb; a főbb tájékoztató vonalak; a föld forgása és keringése. A nap és évszakok. A földövek.

5. Éneklés.

I. és II. osztály. Dalok: »Kis tanulók dala, Hinta-dal, Leng, leng kicsi fa... , Ha kis madárka volnék... , Őszi dal.« Mindenkor szövegértelmezés, a szöveg beemlézése, éneklés hallás szerint.

Az ütenyérzék fejlesztése egyenletes számlálás útján, a hallóérzék fejlesztése az első és második hanglépcső énekeltetése által. Az egyenletes számlálás ábrázolása. Az üteny és az ütenymutatók ismertetése. Az 1., 2., 3., 4. és 5. hanglépcső ismertetése, íratása s énekeltetése Bartalus Éneklő ABC I. évf. cz. kézikönyve nyomán. Dallamos gyakorlatok szöveggel.

III. és IV. osztály. A négynegyedes hangjegyek ismertetése; a négynegyedes üteny. A 6., 7. és 8. hanglépcső ismertetése, íratása és idevonatkozó gyakorlatok énekeltetése Bartalus István Éneklő ABC II. évf. cz. kézikönyve nyomán. Az elméleti gyakorlatok éneklése közben szöveges dalokat tanultak hangjegyek után, melyek leginkább Sztankó B. Daloskönyvéből vették. Kétszólamú gyakorlatok és szöveges dalok éneklése.

6. Rajzolás.

I. osztály. A tanév elején a tanulók Maszák Hugó kivágott alakvázlatait gépiesen körülrajzolgatták; október-december hónapokban Weinberger gyakorlati rajzmintáiból palatáblára rajzolták a tárgyak egyszerűbb körrajzait minden szigorúbb követelmény nélkül. Januártól kezdve a tanév végéig előrajzolás után ponthálózatos rajzlapokra Eichler és Schoop rajzmintáiból kiválasztott ábrákat s egyenes vonalokból álló alakokat rajzoltak.

II. osztály. Egyenes vonalokból alkotott négyzet és téglalap alakú síkdiszitmények, csillagalakok rajzolása az ú. n. schraffirozással, emlékkönyvek, kúpok s más tárgyak körvonalainak rajzolása ponthálózatos lapokra, Velősi, Weinberger, Eichler és Schoop műveiből válogatva.

III. osztály. Hajlított és hullámvonalak gyakorlatai után ív-vonalú leveles pálczákat, ívalakú díszítményeket és edényváza alakokat rajzoltak vonalhálózatos lapokra. Gyakorolták a térképzajzolás is minden szigorúbb követelmény nélkül. A minták Vidéky János, Eichler, Schoop és Häuselmann O. műveiből vették.

IV. osztály. Görbe és egyenes vonalokból szimmetrikus és stilizált virágkehely és levélalakokat, díszítményeket, salmettákat középkori (román) szalagokat rajzoltak vonalhálózatos lapokra. Az ábrák alapját egyszerű vízfestékekkel egy-egy színnel festették. Gyakorolták a térképrajzolás is. Az ábrák a fentemlített művekből vettek.

7. Testgyakorlás.

I–IV. osztály. Tornajátékok képezték a tornázás kezdetét, mely után gyakorolták a sor-, szakasz- és oszlopbafejlődés neveit, ütem szerint a menést és futást, nyílt sorokban (állásban és menésközben) fej-, törzs-, kar- és lábgyakorlatok, lengő kötél- és egyszerű botgyakorlatok, kötél- és póznamászás, távol- és magasugrás, a lapdajátékok egyszerűbb nemei. Versenyfutás.

3. A gyakorló iskolában használt kézikönyvek:

I. osztály. Gerely F.: Kis Képes biblia az I–II. oszt. sz. K — 50. — Gyertyánffy-Kiss Radó: ABC és olvasókönyv K — 40. — Bartalus J.: Éneklő ABC II. évf. K — 60.

II. osztály. Gerely F.: Kis képes biblia az I–II. oszt. sz. K — 50. — Gyertyánffy-Kiss Radó: II. oszt. olvasókönyv K — 65. — Nagy L.: Nyelvtani gyakorlókönyv II. oszt. K — 16. — Bartalus J.: Éneklő ABC I. évf. K — 60.

III. osztály. Gerely F.: Kis képes biblia III–IV. oszt. sz. K — 80. — Gyertyánffy-Kiss Radó: III. oszt. olvasókönyv, 6. kiad. K — 75. — Kurz S.: Képes német ABC és olvasókönyv K — 48. — Nagy L.: Nyelvtani gyakorlókönyv a III–IV. oszt. sz. K — 40. — Faludi: Számítan a III. oszt. sz. K — 36. — Kozma: Atlasz 24 kiad. K — 70. — Bartalus: Éneklő ABC II. évf.

IV. osztály. Gerely F.: Kis képes biblia a III–IV. oszt. sz. K — 80. — Gyertyánffy-Kiss Radó IV. oszt. olvasókönyv, 5 kiad. K — 90. — Nagy L.: Nyelvtani gyakorlókönyv a III–IV. oszt. sz. K — 40. — Kurz S.: Képes német ABC és olvasókönyv K — 48. — Faludy: Számítan a IV. oszt. sz. K — 40. — Dr. Brózik K.: Földrajz a IV. oszt. sz. K — 40. — Kozma: Atlasz 24. kiadás K — 70. — Bartalus: Éneklő ABC II. évf. — 72.

4. A budapesti áll. tanítóképző intézet gyakorló elemi iskolájának órarendje.

Napok	Osztály	D é l e l ő t t								D é l u t á n					
		8—9			9—10			10—11		11—12		2—3		3—4	
		8 ^{1/3}	8 ^{2/3}	9	9 ^{1/3}	9 ^{2/3}	10	10 ^{1/2}	11	11 ^{1/2}	12	2 ^{1/2}	3	3 ^{1/2}	4
Hétfő Csütörtök	I.	Irva olv.	Másolási feladat			Számt.	Számt. f.				Rajz	tovább rajzol	Testgyakorlat		
	II.	Készül Olvas.	Másolási feladat			Számt.				Rajz					
	III.	Földrajzi fogalm. f.	Olvas.	Olvasottakból feladat			Számt.				Német írás	Német olv.			
	IV.	Földrajzi fogalm. f.	Olvas.	Olvasottakból feladat			Számt.								
Kedd Péntek	I.	Számt	Számítási feladat			Irva olv.	Írás	Hit- és erkölcstan				Beszéd és értelemgyakorlat	Hangjegy írási feladat	Ének	
	II.	Készül Számt.	Számítási feladat			Nyelv-tan						Ma-gyar szép-írás	Raj-zolás		Ének
	III.	Fogalmazási f.	Számt.	Számítási feladat			Nyelv-tan								
	IV.	Fogalmazási feladat	Számt.	Számítási feladat			Nyelv-tan			Nyelv-tan					
Szerda Szombat	I.	Irva olv.	Másolási feladat			Számt.	Számt. felad.								
	II.	Készül Olvas.	Magyar szépírás			Számt.									
	III.	Nyelvtani f.	Olvas.	Olvasottakból feladat			Föld-rajz								
	IV.	Nyelvtani feladat	Olvas.	Olvasottakból feladat			Föld-rajz								

5. A gyakorló iskolai tanulók.

I. osztály.

	Magaviselet	Szorgalom	Ált. oszt.
1 Berger Károly	jó	változó	jeles
2 Berinza János	dicsér.	ernyedetl.	kitünő
3 Borbély József	jó	ernyedetl.	kitünő
4 Brichse József	jó	változó	jó
5 Marschalkó Pál	dicséretes	dicséretes	jeles
6 Rokay Zoltán	dicséretes	dicséretes	jó
7 Strasser János	dicséretes	dicséretes	jó
8 Szabó István	dicséretes	ernyedetl.	kitünő
9 Vécsei Béla		kimaradt február	1-én

II. osztály.

1 Bieber Károly	dicséretes	dicséretes	jó
2 Brandner Dezső	jó	ernyedetl.	kitünő
3 Herboly Imre	jó	dicséretes	jeles
4 Kovács György	dicséretes	ernyedetl.	kitünő
5 Nadler Péter	dicséretes	ernyedetl.	kitünő
6 Rokay Imre	jó	dicséretes	jó
7 Rösler János	dicséretes	dicséretes	jeles
8 Seidl Károly	dicséretes	dicséretes	jeles
9 Táborny Zoltán	dicséretes	ernyedetl.	kitünő

III. osztály.

1 Berényi László	jó	ernyedetl.	kitünő
2 Császár Zoltán	jó	dicséretes	jeles
3 Fröhlich József	dicséretes	dicséretes	jó
4 Kautsch Jenő	dicséretes	dicséretes	jeles
5 Kállay Albert	dicséretes	dicséretes	jeles
6 Koller Oszkár	dicséretes	ernyedetl.	jeles
7 Marsteiner Sándor	dicséretes	ernyedetl.	jeles
8 Moravcsik Gyula	dicséretes	ernyedetl.	kitünő
9 Szabó László	dicséretes	dicséretes	jeles
10 Zettl Oszkár	dicséretes	dicséretes	jeles

IV. osztály.

1 Engel Béla	dicséretes	ernyedetl.	kitünő
2 Kiss Árpád	dicséretes	dicséretes	jeles
3 Mayerberg Géza	jó	dicséretes	jeles
4 Mikes Gyula	dicséretes	dicséretes	jeles
5 Nagy Pál	jó	dicséretes	jeles
6 Palát Nándor	dicséretes	dicséretes	jeles
7 Trombitás László	dicséretes	ernyedetl.	kitünő
8 Kaufmann Benő	kimaradt	november	1-én

1. Magaviseleti osztályzatok fokozatai :

1 = dicséretes. 2 = jó. 3 = türhető.

2. Szorgalmi osztályzatok fokozatai :

1 = ernyedetlen. 2 = dicséretes. 3 = változó. 4 = csekély.

3. Előmeneteli osztályzatok fokozatai :

1 = kitünő. 2 = jeles. 3 = jó. 4 = elégséges. 5 = elégtelen.

6. A gyakorló iskolai tanulókra vonatkozó fontosabb statisztikai adatok.

1. Létszámra nézve.	I.	II. o s z t á l y.	III.	IV.	összesen
Beiratkozott az év elején	9	9	10	8	36
Alsóbb osztályból fellépett	—	9	10	8	27
Kimaradt	1	—	—	1	2
Vizsgálatot tett az év végén	8	9	10	7	34

2. Korra nézve.

1894-ben született	9	—	—	—	9
1893-ban »	—	9	—	—	9
1892-ben »	—	—	10	—	10
1891-ben »	—	—	—	7	7
1890-ben »	—	—	—	1	1
összesen .	9	9	10	8	36

3. Vallásra nézve.

Római katolikus	6	7	5	5	23
Ágostai	2	—	1	—	3
Evangelikus református	1	1	4	1	7
Unitárius	—	1	—	1	2
Izraelita	—	—	—	1	1
összesen .	9	9	10	8	36

4. Anyanyelvre.

Magyar	9	9	8	7	33
Német	—	—	2	1	3
összesen .	9	9	10	8	36

5. Illetőségre nézve.

Budapesti (helybeli)	6	7	9	6	28
Más községbeli	2	2	1	2	7
Külföldi	1	—	—	—	1
összesen .	9	9	10	8	36

6. A szülők polgári állására nézve.						
	I.	II. osztály		III.	IV.	összesen
Tanító, tanár	3	2	2	2	2	9
Iparos, kereskedő	—	4	3	2	2	9
Állami vagy községi tisztviselő	1	1	2	1	1	5
Más értelmiség	3	2	3	3	3	11
Szolga	2	—	—	—	—	2
összesen	9	9	10	8	8	36

7. Viseletre nézve.*

Dicséretes	5	6	8	5	24
Jó	3	3	2	2	10
Tűrhető	—	—	—	—	—
összesen	8	9	10	7	34

8. Szorgalomra nézve.

Ernyedetlen	3	4	4	2	13
Dicséretes	3	5	6	5	19
Változó	2	—	—	—	—
Csekély	—	—	—	—	—
összesen	8	9	10	7	34

9. Előmenetelre nézve.

Kitünő	3	4	2	2	11
Jeles	2	3	7	5	17
Jó	3	2	1	—	6
Elégséges	—	—	—	—	—
Elégtelen	—	—	—	—	—
összesen	8	9	10	7	34

10. Beszédhibák nemei szerint.

Tisztán beszélt	6	8	10	7	31
Dadogó	—	1	—	—	1
Selypitő	2	—	—	—	2
összesen	8	9	10	7	34

Magántanulók névsora.

I. osztály.

1. Koller Olga	kitünő	ált. osztályzattal,	helybeli,	r. k.	
2. Kovács Ilonka	»	»	»	ev. ref.	
3. Nagy István	jeles	»	»	»	»

* A 7 - 10. pont alatti kimutatások az év végéről vett adatokat tüntetik fel.

II. osztály.

4. Moravcsik Erika	kitünő ált. osztályzattal, helybeli, ág. ev.
5. Ordódy Mária	» » » » r. k.
6. Sárkány József	» » » » » »
7. Snašel Berta	» » » » » »
8. Trautmann Margit	» » » » » »
9. Ugray Rózsika	» » » » » »

III. osztály.

10. Jelfy Tibor	jeles ált. osztályzattal, helybeli, r. k.
11. Zsarnay Lajos	» » » » ev. ref.

IV. osztály.

12. Eszterházy László, gróf	kitünő ált. osztályzattal, Sárosd, r. k.
13. Kovács Eszter	» » » helybeli, ev. ref.
14. Kovács Klára	» » » » » »
15. Ordódy István	» » » » r. k.
16. Trautmann Ferencz	» » » » » »

Vizsgálati díj 32 K.

VI. Értesítés.

A tanítóképző-intézet *első évfolyamába* oly ép testű tanulók vétetnek fel, a kik 14-ik évöket már betöltötték, de 18 évesnél nem idősebbek és annyi előképzettséget igazolnak, a mennyit a felső népiskolának, a polgári iskola, gymnasium és reáliskola alsó négy osztályának sikeres elvégzése nyújt.

E követelmények igazolása szabályszerű iskolai bizonyítvánnyal, vagy *kivételképen* a vallás- és közoktatásügyi miniszter engedélye mellett leteendő *felvételi vizsgálattal* történik.

A felvétel a következő iskolai évre mindenkor a megelőző iskolai év végeztével történik.

A felvételre vonatkozólag a vallás- és közoktatásügyi miniszterium által kiadott »Hivatalos Közlöny«-ben és a »Néptanítók Lapja«-ban május 1-ig pályázati hirdetés tétetik közzé, melynek *lejárati határideje: május hó 31-ik napja.*

A pályázati kérvényekhez a következő okmányok csatolandók: 1. születési bizonyítvány; 2. a megkívántató előképzettségről szóló iskolai bizonyítvány a *megelőző iskolai évről*, esetleg az utolsó évi tanulmányokról szóló igazolvány, illetőleg évharmadi értesítő; 3. tisztí orvosi bizonyítvány a folyamodónak a tanítói pályára alkalmas voltáról, tehát testi-lelki épségéről; 4. hiteles községi bizonyítvány a szülők vagyoni állapotáról, a családfő polgári állásának feltüntetésével; 5. hiteles családi kimutatás.

A felvétel e pályázati kérvények alapján történik. A kérvények az intézet igazgatóságánál nyújtandók be. (Budapest, I. ker., Győri-út 9. sz. a.)

Magasabb évfolyamba rendszerint csak azok vétetnek fel, kik a megelőző évfolyamot ugyanezen intézetben mint rendes tanulók sikeresen elvégezték.

A *III. évfolyamba* felvehetők, a kik a polgári vagy középiskola hat osztályát végezték. Az ilyen tanulók az I. és II. évfolyam külömbözeti tárgyaiból vizsgálatot tesznek. E vizsgálat díjtalan.

Évközben csak kivételesen történhetik átlépés *más tanítóképzőből*. Ily esetben az elbocsátó intézet igazgatójának hivatalos bizonyítványa is megkívántatik.

Az állami tanítóképző-intézetnek csupán rendes tanulói vannak.

Az intézet négy évfolyamú; a négyéves tanfolyam sikeres elvégzése után a tanulók a tanítói oklevél elnyerése végett *tanítóképesítő vizsgálatra bocsáttatnak*.

A tanulók tandíjat nem fizetnek; azonban köteleztetnek a következő illetékek befizetésére: könyvtári díj 1 kor., betegápolási díj 2 kor.; biztosítéki díj (letétként) 20 kor.

A tanítóképző mellett a szülői házat pótló nevelői czéllal internatus (bennlakás és köztartás) van szervezve, melyben a növendékek lakást, ételmezést, mosást és szükség esetén gyógykezelést nyernek.

Az internatusba való felvétel ösztöndíj jellegével bír; ez ösztöndíjakat a vallás- és közoktatásügyi miniszter adományozza.

Az ez iránt való kérelmek a *felvételi kérvénybe* foglalandók s így szintén az igazgatóság útján terjesztetnek fel.

Az ösztöndíjak háromfélék:

1. az *egész köztartás*, mely az intézet internatusában való egészen ingyenes teljes ellátásból áll;

2. a *fél-köztartás*, melynek élvezői az internatusban szintén teljes ellátást kapnak ugyan, de a költségvetésileg egy növendékre megállapított ételmezési költségnek *felét* (ez idő szerint *évi 140 koronát*) félévi előleges részletekben tartoznak az intézet pénztárába befizetni;

3. az *ingyenes ebéd*; e jótétemény az intézet konviktusában az egész szorgalmi időszak alatt díjtalan déli étkezésből áll.

Kivételesen, külön miniszteri engedéllyel évenként 1—2 növendéknek megengedtetik, hogy mint az egész ellátást fizető ösztöndíj nélküli növendékek az internatusban elhelyeztessenek.

A köztartásban résztvevő növendékek évenként evőeszköz használati díj czímén 4 koronát tartoznak befizetni.

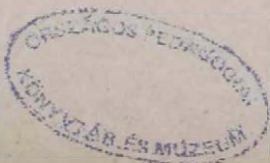
Az évenként üresedésbe jövő fentebb említett ösztöndíjak minőségéről és mennyiségéről a már fentebb is említett pályázati hirdetés nyújt időről-időre részletes felvilágosítást.

A tanítóképző-intézetek részére a 45.781. szám alatt miniszteri rendelettel kiadott rendtartási szabályzat 4. §-a alapján meg van engedve, hogy magán úton készülő tanulók, főképen a tanítói képesítés megszerzésének céljából a vallás- és közoktatásügyi miniszter engedelmével, a rendes tanulóktól elkülönítetten, osztályvizsgálatokat tehessenek.

Az ezen vizsgálatokra való jelentkezés föltételeit illetőleg mihez tartás végett tájékoztatást nyújt a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi magyar kir. miniszter úrnak 1900. évi 45.781. számú magas rendeletével kiadott elemi népiskolai *tanítóképesítő vizsgálati szabályzat* (kapható Budapest, I. ker. Vár, Magyar Kir. Tudomány-Egyetemi Nyomda).

Ezen vizsgálatoknál irányadóul szolgál a *magyar kir. állami tanítóképző-intézetek tanterve* (kapható ugyanott).

Az igazgatóság.

Tartalom.

	Lapszám.
I. Adatok az iskolai év történetéhez :	
1. Az 1900/1. isk. év fontosabb eseményei	4
2. Fontosabb ministeri rendeletek	5
II. A képző-intézet állapota :	
1. A tanári testület és munkaköre	7
2. A növendékekről :	
a) A növendékek névsora	10
b) Statisztikai kimutatás a tanulókról	15
3. Épületek, udvar, kert, szolgák	17
4. A szertárak	18
5. Internatus	21
6. Segélyezés	21
III. A képző-intézet működése :	
1. Nevelés és fegyelem	24
Tanulmányi kirándulás	27
A növendékek az országos tornaversenyen	33
A növendékek közreműködése a népszámlálásban	33
Növendékek közreműködése a felügyeletben	34
Jubileumi ünnepély	35
Az iskola látogatói	35
Gyűjtés a Vörösmarty-szoborra	36
Bartalus István síremlékének létesítésére indított mozgalom	36
Intézetünk a párisi kiállításon	36
2. A tanítás :	
a) Tanári értekezletek	37
b) Tanmenetek ; a tananyag rövid felsorolása	38
c) A nevelés és tanítás eredménye	63
d) Órarend	64
e) Tankönyvek	65
f) Tanítási gyakorlatok	66
g) A tüzoltói szaktanfolyamról	69
3. Az ifjúsági segítő-egyesület	69
Az ifjúsági segítő-egyesület alapszabályai	75
4. Egészségügy	79
5. Magánvizsgálatot tett jelöltek névsora	80
IV. Tanítóképesítés	81
V. A gyakorló-iskola	83
VI. Értesítés	101

